

ДО ЗБРОЇ

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

ВИПУСК

23 (36)

ЧЕРВЕНЬ

1954

Р І К

ВИДАННЯ

VII

З М І С Т :

1.	Нерозривна єдність з народом	1
2. М. Богор:	Стратегічне значення Криму	3
3. В. Демчук:	Ракети „четвертий рід зброї“ в СРСР	5
4. С. Данилюк:	„Національна армія“ НДР	10
5. З. Бжезінський:	Партійна контроля Совармії	14
6. М. Б.:	Страт. компоненти конфлікту Схід-Захід	22
7. Ст. вістун УПА Левко:	Кривавий епілог одної зради	25
8. Орест:	Записки підпільника	28
9. С. Хрін:	Вістун УПА Тетяна	29
10. Вістун УПА Камінний:	Залізна завіса	31
11.	З новин військової техніки	32
12.	З книжок і преси	34

Передруки дозволені при заповіданні джерела

Ціна одного примірника журналу „ДО ЗБРОЇ“:

в Німеччині	1.— нм.	у Франції	100.— ффр.
у Вел. Британії	2.— шил.	в США	0.50 дол.
в Бельгії	12.— бфр.	в Канаді	0.50 дол.
в Голляндії	1.20 гульд.	в Австралії	2 шил. 6 пс.
у Швеції	1.20 кср.	в Аргентині	3 пези
у Швайцарії	1.— фр.	в Бразилії	5 крз.

Адреса В-ва: „DO ZBROJI“

MÜNCHEN 2, Karlsplatz 8/III, US-Zone Germany

Видає Місія УПА при ЗП УГВР.

Druck: „Logos“, München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ
УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ

ВОЛЯ НАРОДАМ
ВОЛЯ ЛЮДИНІ

РІК ВИД. VII

ЧЕРВЕНЬ 1954

ВИПУСК 23 (36)

Нерозривна єдність з народом

В десяту річницю Української Головної Визвольної Ради

В липні цього року минає десять років, як з ініціативи Української Повстанчої Армії створилось найвище керівництво української визвольної боротьби, що на своєму установчому зборі прийняло назву УГВР. Десять років існування і дії в умовах большевицької дійсності, це аж надто великий час і тому така річниця заслуговує на те, щоб її окремо відзначити. Відзначити зокрема тому, що цю переломову подію — створення всенародного керівництва визвольної боротьби на широкій базі включення в боротьбу широких шарів української суспільності з різних українських земель і різних політичних переконань на єдиній ідейній платформі боротьби за УССД — промовчують і свої, і чужі. А все ж історик двадцятого століття в житті українського народу з певністю мусітиме відмітити цю подію, як подію небувалої ваги в історії українських визвольних змагань.

В чому ж ця незвичайність події?

Поперше, в створенні УГВРаді український визвольний рух дав доказ своєї небувалої державницької зрілості. Український визвольний рух, що знаходив свій вияв в одній організованій політичній силі, якою довгі роки була Організація Українських Націоналістів, і в мілітарній силі, що нею в даний період стала УПА, вийшов на державницький шлях не тільки в своєму наставленні й боротьбі за відновлення української держави, що завжди було характерним для цих організованих сил, але й прийняв організаційні форми боротьби, які самі собою свідчили про державницьке розуміння наших визвольних змагань. Інакше говорячи, з поширенням впливів визвольної боротьби і втягненням в неї широких шарів суспільності треба було дати

структуральний вияв цьому в існуванні такого органу, який відповідав би такому розвитку, щоб не тільки учасництво в боротьбі, але й відповідальність і керівництво спочивали в органі, який вже у своєму складі і своїй ідейній платформі був би відзеркаленням учасництва в боротьбі різних шарів української суспільності.

Особливо націоналістичний рух, організований в ОУН, фактом своєї всебічної підтримки при створенні УГВР і включення себе в загально-національну структуру й нову організаційну побудову дав доказ великої державницької зрілості. Хоч тягар політичної боротьби залишався й на далі на плечах ОУН, вона в цих переломових роках дала доказ, що їй не йдеться про владу, а тільки про найкраще служіння визвольній справі свого народу. ОУН була готова ділитись з усіма самостійницькими силами керівництвом і відповідальністю навіть тоді, коли ті сили, що не були в рамках організації, були в даний час незначні.

Подруге, в останній світовій війні постала ситуація, де на ділі весь народ і всі його прошарки включились в боротьбу чи в УПА, чи в запіллі. Весь народ ніс на своїх плечах тягар визвольних змагань. Удари ворога вдарили не тільки по підпільниках і повстанцях, вони однаково вдарили по українських селянах, робітниках і інтелігенції. Кожний українець відчував національно-політичний гніт окупанта, кожний співчував організованій визвольній боротьбі. Кожний український патріот по своїй силі допомагав на тому відтинку національного життя, де йому довелося працювати, українським організованим політичним і збройним силам. Бо кожний жив,

працював і боровся за ці самі ідеї. Тому створення загально-національного політичного керівництва було логічним визнанням факту участі широких мас українського населення в боротьбі в її найрізномордніших виявах.

Українська Головна Визвольна Рада, і це треба особливо підкреслити, створилась на вільній від окупанта українській території, що її своєю зброєю боронила Українська Повстанча Армія.

Сам Збір УГВР відбувся під охороною УПА, яка була господарем, що гостив у себе представників народу і з нетерпеливістю чекав на далекосяжні рішення цього новоствореного представництва.

Щоб оцінити саму подію створення найвищого органу визвольної боротьби, треба було бути свідком того ентузіазму, що в найважчому періоді, коли через українські землі перекочувались полчища ворожих гітлерівсько-німецьких і російсько-більшевицьких військ, огорнув всіх підпільників і повстанців. Ще не встигли роз'їхатись учасники збору до своїх місць призначення, як по всіх найдальших закутках українських сіл і міст появились документи, які сповіщали народ про те, що почалась нова доба в історії українських визвольних змагань.

Універсал і платформа УГВР ішли з рук до рук. Вони з'ясовувалися всюди, навіть на будинках чужої окупантської влади. Їх відчитувано у всіх відділах УПА, які складали та відновляли свою присягу на вірність УГВРаді, як свому найвищому політичному керівництву.

УГВР виправдала дотепер всі сподівання підпільників і повстанців. Вона ні в чому не сплямала українських визвольних прапорів. Вона залишилася з народом, разом з ним ді-

лити його долю і далі керує ним в його боротьбі за волю. За кордон УГВР вислала тільки своїх представників для зовнішньо-політичної роботи. Правда, з учасників самого Збору і відповідальних членів УГВР не один вже загинув смертю героя. Між ними треба відзначити сл. п. Ген. Тараса Чупринку, який постановою УГВР затверджений Головним Командиром УПА, одностайно був обраний на пост голови Генерального секретаріату УГВР та обняв також пост ген. секретаря військових справ. На особливу згадку заслуговують організатор УПА на Волинській землі, голова І. Великого Збору УГВР, пізніше покликаний на пост ген. секретаря внутрішніх справ УГВР сл. п. Ростислав Волошин-Павленко і відомий письменник-новеліст, молодий революціонер, сл. п. Позичанюк.

На їх місце приходять нові. Вони переймають заповіді поляглих і далі керують боротьбою.

На порозі нового десятиріччя УГВР українські організовані політичні та збройні сили в Україні відзначають в липні історичну подію постанови УГВР і віддають належний поклін тим з її членів, що вірні заповіді Універсалу

«На жертівнику Батьківщини покладемо свою працю, боротьбу і життя...»

померли смертю героїв.

Також українське громадянство за межами батьківщини, особливо всі учасники підпільної боротьби в Україні, долучать і свій поклін для вшанування поляглих членів УГВР та відсвяткують річницю її постанови, підкреслюючи тим свою нерозривну єдність з народом-героєм, який своїми жертвами й своєю боротьбою під керівництвом УГВР промощує шлях до волі.

Генерал Тарас Чупринка

Виходячи з заложення, що всяке народне представництво доти є справжнім виразником волі народу, коли воно діє серед народу і від нього не відривається, Великий Збір УГВР постановив, що місцем перебування УГВР є Українські Землі, а за кордон виїжджають тільки окремі члени УГВР з окремими дорученнями. Така постанова забезпечує УГВР перед перетворенням її в емігрантське представництво та робить її у політиці цілком незалежною від будь-яких сторонніх сил.

Визвольна боротьба, що її провадить в останні роки український народ під керівництвом УГВР, є найкращим підтвердженням того, що весь український народ, який бореться проти большевицьких окупантів та їх українських агентів, беззастережно визнає Українську Головну Визвольну Раду та її цілком підтримує.

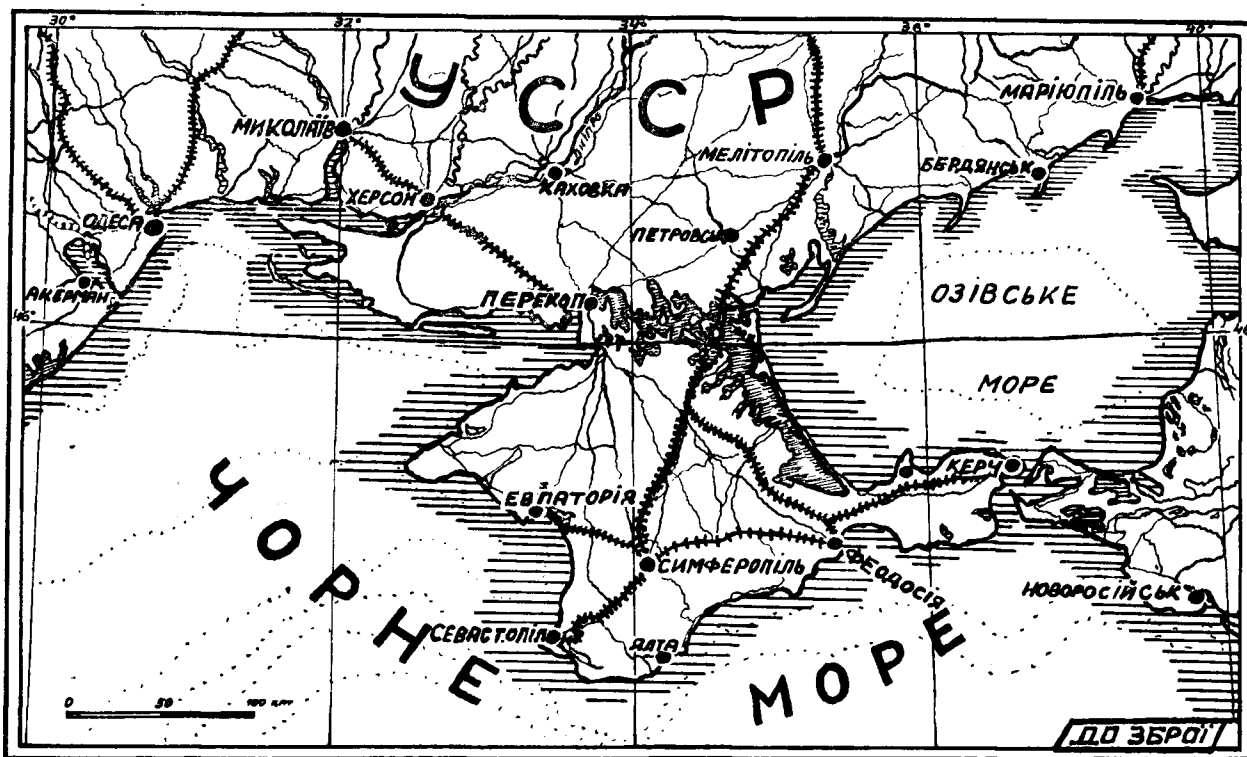
Особливо яскравою і могутньою маніфестацією єдності українського народу на Українських Землях з УГВР є цілковитий бойкот т. зв. виборів у верховну раду ССР та бойкот таких же виборів у верховну раду УССР та місцевих рад, що його на заклик УГВР, не зважаючи на найдикий терор 1946 р., 9 лютого і 21 грудня 1947 р. Бойкотуючи на заклик УГВР большевицькі вибори, український народ не тільки здемаксував диктаторський, тоталітарно-терористичний, глибоко антидемократичний характер большевицького режиму, але й провів своє публічне масове голосування за УГВР та її Генеральний Секретаріат — за свій Парлямент і Уряд.

(„До генези Української Головної Визвольної Ради“, „Бюро Інформації УГВР“ ч. 2. за серпень 1948 р.)

Стратегічне значення Криму

Указом Президії Верховної Ради ССР від 19-го лютого 1954 р. передано Кримську область із складу РСФСР до складу УССР. Акт передачі був урочисто інсценізований. Мотиви такого рішення згідно з актом передачі були: «спільність економіки, територіяльна близькість і тісні господарські й культурні зв'язки між Кримською областю і Українською ССР». Дальші мотиви такого рішення

Коли йдеться про першу тезу, тобто про оцінку акту як «лише внутрішньо-політичного акту, — то тут існують ще окремі становища. Одні вбачають в акті «лише поступки супроти буржуазного націоналізму» або «данайський подарок з метою шахування України», другі «лише пропагандивний акт — советський блеф», інші «лише адміністративний акт, продиктований стратегічними вимогами».

з'ясовані в промовах членів Президії Верховної Ради Російської СФСР та членів Президії Верховної Ради Української ССР. Перші підкреслюють, крім наведених уже мотивів, ще актуально-політичні як: «відзначення трьохсотліття возз'єднання України з Росією» та «дружби народів ССР». Другі приймають «щедрий дарунок» як наслідок справедливого розв'язання територіального питання між народами ССР.

Про фактичний національний склад людності Криму обі сторони не згадують.

Факт прилучення Криму до України викликав великий шум і різного роду оцінки та інтерпретації причин цього факту як в українській так і в світовій пресі.

Одні розглядають подію як «тільки чергову ланку внутрішньо-советських взаємин», другі — як «міжнароднополітичний акт, який символізує нову національну політику ССР в цьому східному бльоці».

Коли йдеться про другу тезу, тобто про оцінку акту як міжнародно-політичного акту, — то йому закидують «політично-правні недоліки», бо хоч УССР це член ООН, але в советській дійсності не має повної суверенності. Ця обставина може квестиювати визнання кордонів України в міжнародному праві. Світова преса оцінює це приєднання як політичний акт, вимушений не тільки внутрішніми, але теж зовнішніми причинами — тобто ростом українського народу. Ми не зважуємося відповісти на питання, чи приєднання Криму лише номінальне і ніби нереальне а чи дійсно історичне явище; ми беремо його як факт, без ближчих окреслень, щоб відповісти на поставлене в заголовку питання.

АКТ ПРИЯЗНИ ЧИ ДАНАЙСЬКИЙ ПОДАРОК?

Як показала історія, то Росія як континентальна збройна сила життєво заінтересована,

щоб побережжя, — зокрема Чорного моря, — були в її посіданні, тому теж і в Криму проваджено русифікаційну політику супроти татар, стараючись пересунути якнайдалі вглиб континенту українську етнографічну межу. Зменшити число непевних українців і колонізувати передусім міста російським і чужонаціональним елементом завжди було стратегічною метою Кремля. Чи ця політика змінилася? Коли вона змінилася, тоді прилучення Криму — це «акт приязні», коли ж ні, то Крим тут — данайський подарунок. Завданням Кримської області буде відмежувати Україну від заморських сусідів та шахувати від півдня. Крим був кілька разів в історії України базою та помостом звідкіля йшла як допомога так і напад на Україну. Особа Хмельницького, з якою Кремль зв'язує тепер прилучення Криму, дає певну історичну перспективу цій політиці. Коли дотепер вся Україна була насильно запряжена до воза російського імперіялізму, то тепер її висовують як співтворця нового ладу в світі. Прилучення Криму — це ціна, за яку думається впрягти український нарід до всеросійського імперіялістичного воза. Це не конче мусить мати негативний вплив на ріст державницької свідомості й тугости українського народу. Підкреслювання «дружби» України з Росією, яке ведеться не лише в ССРСР, але теж в усіх сателітних державах, має дати відповідь на питання: чи можлива ставка Заходу на поневолені народи в боротьбі з большевицьким тоталітаризмом? Сьогодні протибольшевицька політика Заходу, яка йде у форватері російських єдино-неділимців навіть теоретично не спроможні ліцитуватися з Кремлем в «національному питанні народів ССРСР». Це напуває Кремль вірою у «вічну дружбу».

Якщо поминути цю часову політичну дійсність і поглянути на це питання чисто теоретично, то тоді факт прилучення Криму і стратегічне значення цього півострова для України набирають зовсім нового наświetлення. На далеку мету прилучення Криму, який геополітично і стратегічно творить одність з Україною, може показатися історичним здобутком. За посідання Криму йшла довга війна, він був побоевищем різних народів, що намагалися опанувати його від моря і суходолу. В старовину були тут фенікійські, грецькі і римські оселі. За Крим провадили війну ще українські князі, опісля козаки та останньо українська держава 1918—20 років. Росія опанувала Крим 1783 р. Большевики в 1921 році дозволили на постанові там Кримської Автономної Республіки, яку в 1945 році зліквідували, вимордувавши і частинно виселивши татар, а Крим прилучили як окрему область до Російської СФСР. Після 1945 року на Криму провадилися колонізація його переважно росіянами й українцями.

Визнаючи етнографічний принцип як осно-

ву для проведення кордону та принцип добровільного органічного об'єднання націй, нам годі перейти до денного порядку над політичним становищем Криму й захоплюватися спадкоємством цього «татарського кладовища» з ласки Москви. Не можемо однак забувати стратегічного значення Криму для України. Україна не може дозволити, щоб Крим став випадовою базою проти України чи фортецею, яка загрожувала б вільному доступові до Чорного моря — життєвій магістралі України. Крим як географічна одиниця сполучений з Україною 7-кілометровим перехийком. Всі залізниці пов'язують Крим із запорізько-дніпровським басейном та чорноморським портами Херсоном і Миколаєвом. Поверхня Криму виносить 25 557 квадратних кілометрів із 1 200 000 населенням. Який у тому відсоток українців, годі ствердити. Одні подають 23%, інші знову 45%.

КРИМСЬКІ ПОРТИ

Прилучення Криму до України скріплює її значення в чорноморському басейні у висліді здобуття природних портів, які мають господарське та стратегічне значення. Такими важливими воєнними портами є: Євпаторія, Севастопіль, Феодосія, Керч.

Найбільша українська воєнно-морська фортеця на Чорному морі є тепер Севастопіль з своїм природнім філіялом — Балаклавою. Севастопіль має власні воєнні доки для будови кораблів та підводних човнів, великий воєнний порт з десятками природних пристаней, суходільне й водне летовище, морську школу, артилерійське депо, морський арсенал та різного роду магазини. Балаклава це природній допоміжний порт Севастополя. Там приміщена база підводних човнів з летовищем, — обі модерно укріплені. Оба порти мають добре залізничне сполучення з іншими портами та з Мелітополем. Крім воєнних портів оба міста мають теж окремі господарські порти. Севастопіль начисляє около 120 000, а Балаклава, що з ним сполучена трамвайною лінією, 2 500 мешканців. Феодосія, около 30 000 населення, має передусім господарський порт, летунську школу з аеродромами, радіовисильню, військовий гарнізон та різного роду депо. Керч, — 110 000 населення, — сторожевий порт Озівського моря, має господарський порт, коронений фортецею Єнікале з летовищем, воєнними магазинами та бензиновими станціями. Євпаторія — 31 000 населення — і Ялта — 22 000 населення — це передусім курортні і торговельні порти, які можуть відігравати допоміжну роль.

Крим належить до одеської воєнної округи, якою командує генерал полковник К. Н. Галіцький, що замістив на цьому пості маршала Г. К. Жукова.

Командиром чорноморської флотії є адмірал Н. Й. Басистий.

Ракети «четвертий рід зброї» в ССРСР

Розвиток ракетної зброї поступає скорим темпом вперед. І коли в ділянці теорії мізки технічного світу були зацікавлені ідеєю сконструювання міжпланетних ракет як найлегшого засобу зв'язку з недосяжними дотепер світами, то в практиці вже нині здобутий тут досвід використано для розвитку нового, четвертого роду зброї — ракет.

В минулих роках дуже часто можна було почути вістки про вдосконалювання ракетної зброї в ССРСР. Нераз доводилося чути голоси, мовляв, свої успіхи в ділянці ракетної і летунської зброї большевики завдячують німцям: переможці використали німецький досвід і випустили німецькі конструкції під своєю фірмою. Таке твердження було б, може, і правдиве, бо ж большевики дуже часто присвоюють собі чуже й подають його за своє — щоб отакою пропагандою звеличати свої успіхи. Є і такі голоси, які твердять, що оці згадані досягнення большевики завдячують своїй розвідці, яка за допомогою розенбергів чи фуксів викрадає найтаємніші технічні і військові новості. Ми не заперечуємо, що оба ці фактори в великій, а може і в вирішальній мірі причинилися тут до розвитку, алеж слід ствердити, що цілковите заперечування здібностей советських науковців і конструкторів — це таки фальшивий підхід до засади «вивчати ворога». Воно не вірно перецінювати спроможності ворога, алеж, і легковажити його спроможності та досягнення це не менш шкідливо.

Советська ракетна зброя ще й нині сповита серпанком таємниці. Але деякі дані про неї вже продісталися крізь залізну завісу і ми їх оце подаємо.

Від 1949 року існує в Москві спеціальне управління для ракетної і для «V»-зброї, у проводі якого стоїть і роботою якого керує А. С. Яковлев, відомий за кордоном советський конструктор літаків. Оце спеціальне управління створено більш-менш в тому самому часі, як розпочалася серійна продукція цієї нової зброї і як уже було майже закінчено перший план будови ракетних вистрільних баз у західних районах ССРСР. Від цього часу це спеціальне управління перетворилося в четвертий рід війська. Продукція нової ракетної як також атомової зброї, плянове їх стосування а також досліджування космічних променів — підпорядковані безпосередньо міністерству війни ССРСР.

Традиції советської ракетної зброї

В 1924 році при військовій летунській академії в Москві було створено центральну організацію для досліджування ракетної проблеми, а вже в 1936 році ССРСР вважається, як твердять німці, за передову країну в ракет-

них і міжпланетних досвідах. В тому ж самому році конструктор літаків Б. Н. Юрієв працює над проектом літака з двома реактивними моторами, в якому пілот був би уміщений лежачки, подібно як воно є в американському літакові типу XF-79B. Такого літака однак не збудовано. Дуже поважних успіхів в теоретичній ділянці добився й Центральний моторотехнічний інститут (ЦІАМ Баранова) в Москві. До цього інституту було прилучено також бюро для розвитку і досліджування газових летунських турбін. Інженер-конструктор моторів Трескін (помер у 1940 році) включив до плану праці того інституту також проектування реактивних моторів. Праці в тій ділянці провадилися однак у дуже обмежених рамках. В тому самому році проф. Уваров розпочав свої праці над газовими турбінами й ракетними моторами. Зимом 1941/42 р. вперше піднявся в повітря советський літак з толоковим мотором; в кінці літакового кадовба була вбудована турбіна. В тому самому році в центральнім аеродинамічнім інституті (ЦАГІ) було виготовлено проект «ракети Дуцкіна», яку вбудовано в удосконалений В. Ф. Большевітіновим прототип мисливського літака. Перший пробний польот того літака відбувся в 1943 році і скінчився трагічно.

Все оце вказує, що советські науковці й конструктори вже віддавна займалися розвитком турбін і ракет.

Большевицькі досягнення під час останньої світової війни

Коротко перед другою світовою війною Інститут ЦІАМ на замовлення Червоної армії розпочав праці над розвитком відомої «катюші», яку впроваджено в бойові дії вже в грудні 1941 року. Конструктором цієї ракетної гармати був ген.-лейт. А. Костіков. В перший день війни (22 червня 1941 р.) советське летунство атакувало німецькі наземні війська новою зброєю. В склад тих бойових летунських з'єднань входили літаки низького польоту типу «Ільюшін — (Ил-2) штурмовик». Цей літак був озброєний трьома ракетами, приміщеними під крилами на спеціальних рейках. Кілька місяців пізніше появляються перші прототипи зісховзних бомб-ракет. В грудні 1941 р. появляються, також вперше, бомби з запальниками, що їх можна було приводити до вибуху на віддалі 150 км без жодних проводів. Із впровадженням мисливських літаків типу «ЛаГ Г-3» в 1943 році появилися нові ракетні стрільна, що важили 25 кг. Вони, ці ракетні стрільна, могли розгорнути скорість до 250 м/сек і пробивали панцирну плиту товщиною в 17 см. Ще інші ракетні стрільна, калібру 82 см, мали довжину 59 см, розгортали

скорість 350 м/сек і були заряджені 380 грамами вибухового матеріалу. Їх заступлено після війни уліпшеними німецькими летунськими ракетами, які мали калібер 55 мм і несли ладунок 350 гр вибухового матеріалу. Як оповідають найновіші втікачі із Східної Німеччини, отакими чи то подібними ракетами озброєні й нині літаки типу МіГ 15. Вони розміщені по три під крилами літака на спеціальних рейках. Цього роду ракети продукуються в багатьох зброєневих фабриках ССРСР. Як приклад можна згадати фабрику зброї Сестрорезьк біля Ленінграду.

Система керування вогнем — «Ахіллова п'ята» ССРСР

Так як у ділянці розвитку ракетних стрілен ССРСР-ові вдалося добитись чималих успіхів, то в ділянках — керування на віддаль, радарної техніки і з обома ними пов'язаної техніки керування вогнем — їм не дописало. Поступ у прецизійній індустрії та в електротехніці не дотримав кроку розвитку ракетної зброї. Ситуація не покращала і після перенесення відомої німецької фабрики мірничих приладів «Асканія» до Куйбишева.

«V-1» із серпом і молотом

В другій світовій війні багато модерної німецької зброї попало в руки ССРСР-ові як воєнні трофеї. Спершу большевики поклали великий натиск на уліпшення німецького «V-1». Однак советський модель «V-1» має зовсім іншу будову ніж його німецький першовзірець. Він складається з двох менших частин, між якими приміщений вибуховий матеріал. Завданням такої конструкції було збільшити незадовільну скорість німецького «V-1». Керування цією ракетою помітно уліпшено за допомогою радару. Кількакратно збільшено вибухову силу ракети. Скорість ракети тепер ніби досягає до скорості голосу. Уліпшивши вистрілові рампи, збільшено значно й початкову вистрільну скорість ракети. З одної вистрілової рампи большевики можуть вистрілювати одну ракету на протязі 90 сек (а це дає 40 вистрілів на годину!). В одному бойовому становищі вистрілової ракетної бази знаходиться до 20 вистрілових рамп. Звичайне математичне обчислення доводить, що з одного такого бойового вистрілового становища можна буде вистрілювати 800 ракет впродовж одної години. Пробні вистріли стрілен типу «V-1» помічено в вересні 1952 р. в Перна недалеко Ельбінґу (Східня Прусія).

2 000 уліпшених «V-2» — місячно?

Ракети «V-2», що їх збудовано заново за старим німецьким взірцем, становлять головне озброєння советських ракетних військових одиниць. Заки говорити про даліші уліпшення, треба в першу чергу згадати ракету «A-9», що являє собою ракету «A-4» з крилами. Советська конструкція «A-9», в основному подібна до німецької «A-4». Засяг її польоту доходить 640 км. За допомогою спеціального по-

вітряного гальма можна зменшити скорість ракети коротко перед ціллю, тобто перед вибухом, — до 176 км/год. Проектований засяг польоту німецької «A-9» становив тільки 483 км.

Німецький проєкт ракети «A-10» викликав в ССРСР велике заінтересування. Над здійсненням цього проєкту ведеться в ССРСР гартювочна праця. Засяг польоту цієї кількоступневої «ракеті-велетня» плянували німці на 5 633 км. Її вага під час польоту мала б вносити 86 263 кг. Вона являє собою ракету «A-9» з двома допоміжними погінними ракетами, які відлучувалися б від головної «матірньої» ракети, досягнувши висоту 255 км. До 1949 року працями над цією ракетою керував німецький дослідник д-р В. Гельман спільно з проф. фон Брок. Після його успішної втечі в 1949 році (правдоподібно до Аргентини) праці провадяться далі під керівництвом советського дослідника проф. Артакіянова. Останній був перейняв у 1945 році керування залишками німецької ракетної дослідної станції в Пенемюнде.

За даними, що походять від німецьких інженерів-втікачів, в ССРСР серійно продукуються ракета «A-4», яка перевищає свій німецький першовзір з кожного погляду на 40%. Вістки, мовляв, советська ракетна індустрія випускає місячно 2 000 штук «A-4» («V-2») ще не справджені. Ці дані походять від німецького інженера-втікача, який працював у фабриці, де ці ракети продукуються серійно.

Советські підводні ракети

В советські руки попала також німецька ракета, якою були споряджені німецькі підводні човни. Мова йде про ракету типу «A-12». Вона трішки менша від типу «A-4» («V-2») і має спеціальне приладдя для вистрілювання під водою. Досліди над цією ракетою провадяться в ССРСР вже від років. Засяг її польоту мав би становити 225 км, а вистрілювати її можна з підводних човнів (правдоподібно з глибини 90 м). Вже стверджено, що вистріли цієї ракети з підводного човна відбуваються на Балтицькому морі. Ракетний мотор входить в дію щоліш аж як ракета опиниться над водою. В воді ракету порушує спеціальний мотор, конструкція якого ще покищо не знає. Советська морська флота має чимало кораблів, що озброєні ракетами. Лінокор (лінійний корабель) «Советський Союз» має на покладі одну, або й більше вистрільних ракетних рамп. Ракети, якими озброєний цей бойовий корабель, подібні до німецьких ракет типу «V-2» («A-4»). Останньо советські бойові кораблі озброєно новою ракетою незваної ще конструкції, а яку звать «ракетною Молотова».

Незнані советські ракети

За офіційними советськими даними, Сибірський політехнічний інститут заплянував і

сконструював ракету, що нею можна керувати на віддаль, а яка призначена для перевозу пошти. Пробні польоти цієї ракети нібито відбулися ще в 1952 р. Ці ракети вистрілювано з периферії Москви в напрямі Сибіру.

Конструкцію кількоступеневої ракети, засяг польоту якої має становити 3 500 км (!) закінчено вже в 1951 р. Серійна продукція цієї ракети правдоподібно почалася ще в 1952 р.

Про дві інші ракети, керовані на віддаль («ГВАІ» і «ракета Кандельяка ч. 4») покищо ще немає конкретних даних.

Німецькі конструктори на службі Кремля

Під час і після другої світової війни в советські руки попали не тільки готові ракетні стрільна і пляни нових ракет, але також багато інженерів-спеціалістів і дослідників ракетної зброї. Їх «переселено» до СРСР і примушено працювати над дальшим розвитком ракетної зброї. У висліді цієї «співпраці» постали нові ракети типу «М-1» і «М-100». Обі ці ракети запланували і сконструювали німецькі інженери і дослідники в дослідній ракетній станції в Підбереззі. Зимою 1949/50 р. керівником Заводу ч. 1 ракетної дослідної станції став інженер Борис фон Шліппе. На передмісті Москви — Хімки є теж дослідна ракетна станція. Керівником цієї станції був німецький інженер Курт Шель. Після його арештування і заслання на п'ять років примусових робіт керівником цієї станції став інженер Уфер. Хемічний відділ цієї станції займається розвитком нових погінних матеріалів для ракет. В Хімках приміщується також т. зв. дослідна станція «V-2», завданням якої упішувати здобуті воєнні трофеї.

«М-1»

Ця керована на віддаль кількоступенева ракета складається з головної ракети (властиве стрільно, в тилу якого вбудована ракета на плинним горючим) і з трьох допоміжних погінних стартових ракет на ціпкім горючим. Завдання допоміжних ракет це внести головну ракету на висоту 7 000-8 000 м. Цілість вистрілюється з землі з круглих вистрільних рамп. До початку самого старту цілість придержувана у вистрільних рампях за допомогою пружинних затисків, які випускають стрільно тільки тоді, як уже всі три допоміжні ракети загортаються. Стрільно разом з допоміжними ракетами важить 1 500 кг, а без них — головна ракета важить 650 кг. Саме стрільно, головна ракета, довге на 4,5 метри, а найбільший діаметр циліндричної частини кадовба становить 60 см. Крила з формою рівнораменного трапезу мають 90 см глибини. Керма, приміщена на задній частині стрільна, складається з чотирьох стрільчастих пластів, що з кадовбом стрільна творять кут 45 градусів. Саме стрільно, крім носового загострення, має циліндричну будову. В середині кадовбища, в половині стрільна приміщені

два збірники з плинним горючим: передній з них містить рідину «С», а задній — рідину «Т». В тилу стрільна приміщений ракетний мотор, сила відштовху якого становить 1 300 кг. Час дії цієї вбудованої ракети вносить 30 секунд. Допоміжні ракети на ціпкім горючим мають силу відштовху 1 400-1 500 кг. Вони прикріплені ззовні кругом кадовбища головної ракети і сполучені перстенем, завданням якого є скупчувати силу відштовху всіх трьох ракет. Вони, ці ракети, кожна з осібна довгі по 1,6 метра, а діаметр всіх трьох разом вносить 1 м. Час горіння допоміжних ракет становить 15 сек. Після 14 секунд горіння допоміжні ракети вносять головну ракету на висоту 7 000-8 000 метрів і надають їй майже звукової швидкості ($M=0,9$), а тоді відпадають від неї. Далі в дію входить уже головна ракета, яка й надає стрільнові понадзвукової швидкості ($M=1,3$).

«М-100»

В стадії випробовування знаходиться також друга ракета типу «М-100». Випробовується тривкість сталевих масивних профілів при понадзвуковій швидкості. Побіч прямокутної форми крил випробовується також трикутні крила з формою «дельта». Вага цього стрільна становить 450 кг, а вбудована ракета на ціпкім горючим має силу відштовху 1 300 кг. Це стрільно вносять на велику висоту ракетноносні літаки і щолиш там відбувається його старт. Час горіння цієї ракети становить 8 секунд. Ракетний мотор важить 150 кг і вмщує в собі 70 кг пороху, правдоподібно — чорного. Він і надає стрільнові прискорення $M=1,3$, себто таке, що переходить понадзвукову швидкість. Після старту вже не можна впливати на дальший польот цієї ракети.

Советські фантазії

В советському журналі «Огоньок» від 1. 12. 52 р. читаємо: «На місяці повіватиме советський прапор». В статті під цим заголовком А. Штернфельд передбачує розвиток советської ракетної зброї в проміжку дальших 50 років. Там говориться про «сателітів землі» і про проект побудови світового летовища «космодром» для міжпланетних ракет в місті Калуга (в цьому місті народився советський дослідник ракет проф. К. Е. Цюлковський!).

Ракетні дослідні станції

Головна квартира досліджування ракетної проблеми в СРСР це Інститут ЦІАМ в Москві. Він має свої філіяли по інших місцевостях, з яких, для прикладу, згадаємо Ленінград. В Куйбишеві-Південь знаходиться дуже важливий центр досліджування ракетних моторів. Там працює чимало німецьких спеціалістів. Керівником ракетної станції Куйбишев I (Самара) є «герой Советського Союзу» Андрій Костіков. Він — винахідник відомої «катюші» і ракетних стрілен, якими були

Протилетунські стрільна, споряджені радаром, продукуються в фабриках Києва й Иркутська. Дальші дуже важливі фабрики лежать в Бадакшані (Туркестан). На Камчатці в місті Маленково ніби також знаходиться фабрика ракетної зброї. Недалеко Калініна є дослідне ракетне поле, а це промовляло б за тим, що й там знаходяться фабрики ракетної індустрії. Біля Томська є дослідне ракетне поле, з якого можна вистрілювати ракети в північному напрямі — на тундру і на східній Сибір, і то майже на необмежену віддаль.

Слід відмітити, що не всі центри ракетної продукції знаходяться на давній території СРСР: дослідна ракетна станція знаходиться в Кенігсберзі (тепер Калінінград), а в «Гайделягрі» (в Польщі) постало друге Пенемюнде. Частини ракетної зброї продукується також у Східній Німеччині (переважно оптичне й електричне приладдя!).

Вистрільні ракетні бази проти європейських країн

В європейській частині СРСР найбільше ракетних вистрільних баз знаходиться на побережжі Балтицького моря з точкою тяжіння в прибалтійських державах, а останньо також на польському побережжі і на німецькому острові Рюген. На оцих теренах є принайменше 20 ракетних вистрілових баз, з яких кожна має бодай 20 вистрілових рамп. Найважливіші з них розташовані в околицях м. Риги. З вистрілових ракетних баз біля м. Гіпка можна вистрілювати ракети в напрямі на м. Кіруна в південносхідній Швеції. Подібне можна сказати про вистрілові ракетні бази на островах у Ризькій затоці. На північ від столиці Латвії положена дуже важлива вистрілова база — Царнікан. З багатьох вистрілових баз, що лежать на південь від латвійського побережжя і на півострові біля Кенігсбергу, можна обстрілювати Швецію і Балтицьке море. Також на північному побережжі Балтицького моря знаходяться вистрілові ракетні бази. Навіть на екстериторіяльному просторі Порккалля у Фінляндії є одна вистрілова база.

Ще інші ракетні вистрілові бази знаходяться на західному побережжі Балтицького моря, а головно на острові Рюген. На найвище

положених місцях цього острова будуються вистрілові бази, вистрілові рампи яких спрямовані на данський острів Борнгольм і передусім на вхід до Балтицького моря. Є в плані розбудувати вистрілові бази на околицях міста Штеттину і на островах Уседом і Волін. Ці бази будуватимуться коштом — польським, але будуть під наглядом «старшого брата».

Вистрілові рампи ракетних вистрілових баз біля м. Польберг-Деп і Генкенгаген є спрямовані на острів Сааремаа (Езелъ); їх однак можна повернути на 180 градусів і тоді вони націлені на Рурцину. В околиці Вольгаст і Анклян знаходяться вистрілові ракетні бази з поодинокими і потрійними вистріловими рампами. Плянується побудувати вистрілові рампи недалеко Ерфурту і з них можна буде обстрілювати мости на Райні, а в разі потреби також голляндські портові міста Антверпен і Роттердам.

В Чехо-Словащині є також вистрілові ракетні бази: найважливіші з-поміж них біля Пільзна і Кенігсгрецу (Кральове Градец). З ракетних вистрілових рамп біля Пільзна можна обстрілювати важливі переходи через Альпи, а передусім Бреннерський просмик.

В північній Угорщині вистрілові рампи спрямовані проти Югославії і на Адрійське море. Подібно і в Румунії. Вистрілові бази там побудовані в карпатських лісах. З них можна обстрілювати Дарданелли. Вистрілові ракетні бази на побережжі Чорного моря і в кавказьких горах мають таке саме призначення.

Ракетні вистрілові бази проти американського континенту і Аляски

Ракетні вистрілові бази з отаким завданням лежать у північно-східньому Сибірі на півострові Анадирі. На цьому півострові в січні 1953 року створено спеціальну військову округу з головною квартирою в м. Анадир. У північних районах СРСР в околицях Архангельська і в лиманах рік Об і Єнісей розбудовані бази для старту зброї далекого польоту понад північний бігун. Хоч немає докладних даних про побудову тих баз, все ж таки можна здогадуватися, що й вони розбудовані не гірше, як бази в Прибалтиці.

«Національна армія» НДР

ПОЛІТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ Й ГЕНЕЗА

Коли президент «Німецької Демократичної Республіки» і полковник Советської армії **В. Пік** проголосив 1 травня 1952 р. формування східнонімецької «Національної армії», то це було ствердженням факту, що така армія вже існує під покришкою «Народньої поліції» (VoPo), бо вже в 1950 р. було в східній зоні Німеччини 127 000 люда під зброєю.

Завданням цієї армії, — про яке очевидно не говориться, — керованим і запланованим із Москви було: а) бути зняряддям клясової боротьби і б) допомогти большевицькій світовій революції. До цього ж завдання ідеологічно підготовляють і вишколюють цю «національну армію» совполіткомісарі, щоб збудувати комуністичний «рай» в цілому світі, а покищо бодай у цілій Німеччині.

Підготовка до створення армії почалася ще тоді, коли то советський представник в Раді безпеки занюхав відродження німецького мілітаризму. З початком 1948 р. німецькі старшини в советських таборах полонених дістали до виповнення анкети, не знаючи, що воно має означати, та не думаючи про консеквенції, ці анкетні листки виповнили. В липні 1948 р. переходить по старшинських таборах німецьких полонених із московського міністерства внутрішніх справ советський полковник Штерн (колишній «ціс.-королів.» старшина, дезертир 1-ої світової війни) і переслухує німецьких старшин. По кількох тижнях надійних з-поміж них звезли до табору звільнень, віддаленого 19 км на північ від Москви, і цей таки полковник Штерн, тепер уже в цивільному, пропонує німецьким старшинам службу в т. зв. «народній поліції» Німеччини. Декотрі із вдячності, інші щоб не бути «клясовим ворогом», а ще інші з міркувань бути звільненими чи інших ще, поголосилися добровільно, бож вигляди — бути останнім полоненим в СССР чи зазнати чистки — припадними не були. Нині в «народній поліції» і в «національній армії» вже своя кляса надійних і бюрократичних вельмож, що виросла із східнонімецької компартії та комсомолу і що втримує цих вартових комунізму на належному рівені та в боєготовості. Сприяє цьому ще й безробіття, соціяльна конечність та потреба рятувати власне zagrożене існування. Большевики, здаючи собі справу з того, що німці в цій армії, вірні лінії комунізму ще не є, створили тривимірний апарат ПК («політише культур»), що сягає від сотні аж до головного командування. Представник ПК є міродайним чинником, бо жадний командир частини без нього не може прийняти жадного рішення, чи то в військовій, політичній, а чи в дисциплінарній

справі. Отже тут існує подвійне командування — на советський лад. Ієрархічно представники ПК підлягають головному командуванню ПК, а ці знову Політбюрові й ЦК-ові СЕД (східнонімецька компартія).

В листопаді 1951 р., крім всіляких родів поліції, — доречі чистовійськрової формації, — було вже 60 000 чоловіка, розподілених по більш як трьох десятках станиць; до того доходило ще 15 шкіл із около 10 000 люда; всі ці станиці представляли собою скелети дивізій. Отже такий скелет чи кадр дивізії мав тоді вже: штаб із відділом постачання й транспорту, санвідділ, інтендантуру й будівельне керівництво; чотири команди по одному до трьох піхотних відділів, один відділ тяжких кулеметів, один відділ середніх гранатометів, та одну команду артилерії для чотирьох дивізіонів, у кожному з них по дві вогневі сили. Позатим: розвідувальний відділ з кадрами і з панцирними розвідувальними возами та ще відділи — зв'язку, піонірський (саперний), протилетунський, протипанцирний, тяжких гранатометів і танковий. Повна моторизація й приміщення були в інтенсивній розбудові.

Згадати б іще, що по цих станицях відбуваються постійні чистки від політично ненадійного елемента; напр. цього року зчистили отак 10 000 вояків. Коли ж ця чистка була наробила вже багато галасу, то прийшов наказ здержати чистку, але ж армії стали порушувати службові приписи вже навмисне, щоб в цей спосіб вирватися з армії, яка готується воювати проти єдинокровних братів з західної Німеччини. Східнонімецький уряд кладе найбільший наголос при політвихованні на: «піднесення політичної свідомости серед рядовиків, підстаршин і старшин до задовільного рівеня», на «опанування техніки зброї, яка має причинитися для добра народу», на «прищеплення почуття глибокої дружби до Совармії як до переможної й наскрізь зразкової армії», на те щоб «бути готовим кожночасно до боротьби, до того щоб усіх нищити, а не брати до полону, — бо ж з ворогом інакше й не можна».

Озброєнням, уніформуванням, маскуванням, транспортом, зовнішністю й вихованням бійці «нацармії» у східній зоні Німеччини майже не відрізняються від бійців Советської армії. Транспорти тяжкої зброї та вояцтва відбуваються під маскою Совармії і то звичайно персоні із заборонаю розмовляти з залізничним персоналом та з цивільними (усуваються навіть усі військові відзнаки підчас транспортів).

До кожної службової станиці (кадри дивізії) прикріплено яко дорадників п'ятьох советських штабовиків, то є полковника чи майора (як комісара ПК), по одному артилеристові, піхотинцеві й танкістові та помічника командира. Скрізь у плянах є російська мова і хто її вивчає, тому це запевнює 50% успіху в його кар'єрі. За словами **Гротеволья**, в пляні є створити 250 000-ну армію. Всі колишні старшини заангажовані в цій армії. Цікаво відмітити, що большевики, — щоб привернути честь німецького вояка і в цей спосіб легше притягнути німців до цієї армії, — наказали по всій східній зоні будувати пам'ятники поляглим у 2-ій світовій війні німецьким воякам. Уряди праці ведуть виказ всіх військовоповинних, щоби в разі потреби могли подати міністерству евентуальних кандидатів на старшин (інтелігенція!) і рекрутів (молодь). Всі ті, хто ведений на тих списках, вже були перевірювані державною службою безпеки. По лінії творення таких національних армій і після незаперечних успіхів у тій ділянці у своїй батьківщині — в Карльсгорсті працює заступник чеського міністра оборони, **чех-Зденек Грушка**, що стосує тут ту саму методи, якої було вже вжито і по сателітних країнах.

Східнонімецька газета «**Народний поліцист**», це військовий орган, що допомагає виховувати поліциста й вояка і далі — підготувати його політично до громадянської війни, до протиакції ворожому теророві тощо.

РЕКРУТУВАННЯ

Рекрутування проводиться систематично по повітах, де зазначається «повинність» даного призовника і далі — до якого роду зброї він намічений, як от: до загальної нарполіції, до національної армії, до повітряної поліції, до поліції морської фльоти, до пограничних відділів, а чи до відділу різних сторож. Що ж до числа рекрутів то для прикладу можна взяти хоча б місто Ерфурт, де від жовтня до грудня 1953 р. покликано 360 призовників, а дальших 160 призовників покликано з ерфуртського повіту. Як узяти під увагу, що ціла східнонімецька республіка має 217 повітів, то легко можемо вирахувати пересічні поповнення нацармії впродовж двох-трьох місяців. Допомагають при рекрутуванні, як уже було сказано, уряди праці, напр., молоді до 25-го року життя не давали спрямування на працю, щоби з неї створити отак резервуар для поповнювання лав армії, поліції і парамілітарних організацій.

До форм військового вишколу треба б зачислити на всякий випадок теж і готові вже напіввійськові організації молоді як от: східнонімецький комсомол (ФДЮ), Товариство спорту і техніки та будівельну службу, яким вистане лише надягнути уніформу і в дечому дошколитися, бо ж вони вже тепер в цих організаціях відбувають польові справи й гостре

стріляння. Отже Німецька Демократична Республіка (ДДР) в ділянці війська та боєготовности набагато випередила Німецьку Федеративну Республіку (ДБР), бо ця остання, крім кількох куренів «поготівлян» і виготовленого на папері проекту армії в уряді Т. Блянка, не добилася нічого поза дебати своїх і європейських політиків довкола створення німецької армії в рамках ЕОСпільноти.

ВТЕЧІ І НЕНАДІЙНІСТЬ

Але день-у-день ці «щасливці національної армії» втікають до західного Берліну чи до західної Німеччини, маючи досить східнонімецького «раю» й армії. Напр. статистика виявила, що в 1951 р. втекло до західної Німеччини — 1 309 нарполіцаїв (в тому 436 вояків «національної армії!»), в 1952 р. — 2 049 нарполіцаїв (в тому 1 075 вояків), а в 1953 р. — 4 308, і з того 2 329 вояків «нацармії». Отже що далі, то все більше вояків втікає до західної Німеччини, а народні поліцаї показуються вже політично надійнішими і їх втікає менше; режим напевно «скріпив» їх лави і посилив «ідеологічне» вишколення, тоді як в армії цього ще непомітно. Згадати треба, що від 17 червня 1953 р. (дата повстання східнонімецьких робітників) щомісячне число втікачів-вояків майже подвоїлося. За утопійні кличі комуністів з Москви (підтримувані і своїми домашніми!) та за чужі інтереси, воювати і то в першу чергу проти своїх братів із західної Німеччини, а далі проти інших народів Заходу, — вони не схотять, — хіба, що будуть ПК комісари гнати з-заду вогнем автоматів (це ж випробувана метода під час війни в Советській армії!).

СТРУКТУРА Й ШКОЛИ

Наприкінці 1949 р. і з початком 1950 р. східнонімецька «національна армія» майже устатбілізується. Старшинський склад як скелет армії розподілений по 15-ти школах і 39 службових станицях, нараховував на тоді ок. 6 000 люда. Школи були зорганізовані так, що це були одночасно і підстаршинські школи і школи за родами зброї; на їх обсаду й складалася частина згаданого числа старшин.

В листопаді 1952 р. було: «поготівлян», «ВоРо», «морців», і летунських частин 130 000 під зброєю, а в 1953 р. збільшено це число на 350 000.

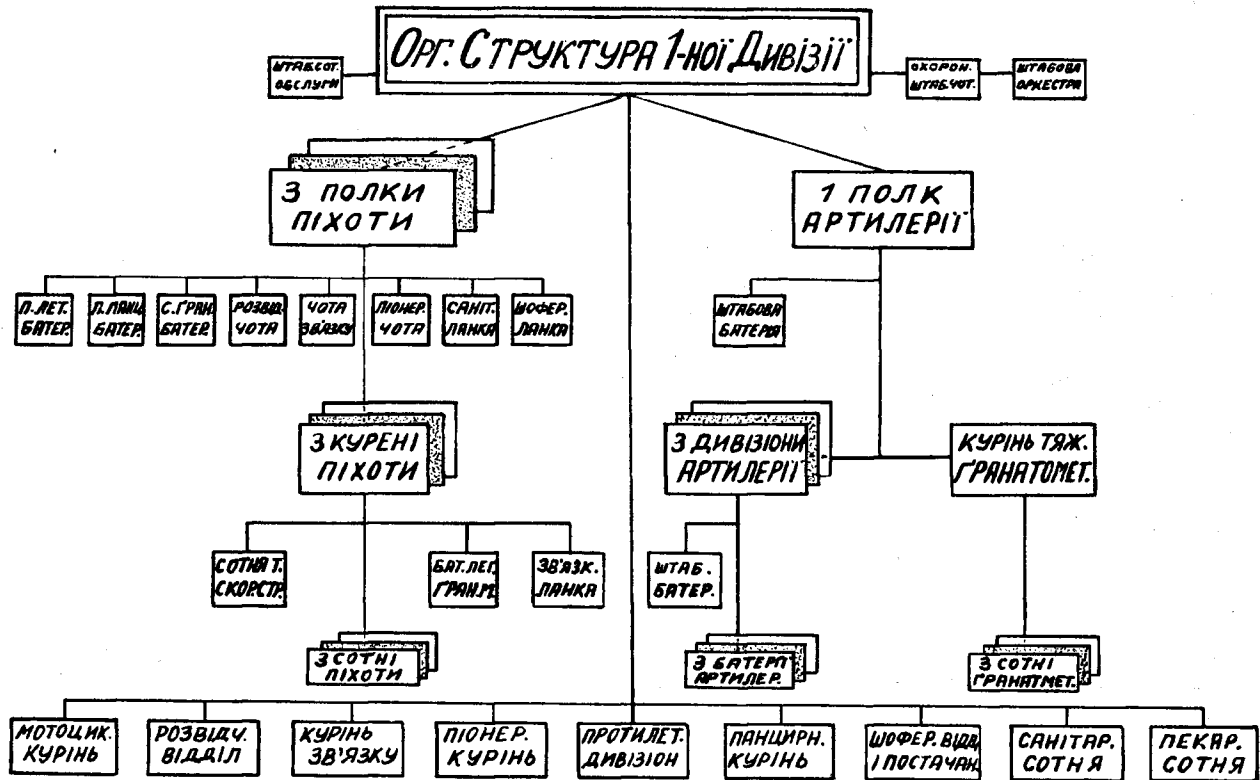
Вишколювано головню на вишколах: в основному (рекрутському), зброєвому і тактичному, спертих на советських зразках і на найновіших досягненнях советської військової техніки та практики (напр. на досвіді з корейської війни).

«Школи нарполіції» такими були тільки з назви, а насправді були старшинськими школами. «Поготівля» для замаскування перезвано на «службові станиці». «Службові станиці» тоді це мішане бойове з'єднання за со-

ветським зразком, в 1951 р. силою ок. 1700 старшин і вояків (скелет дивізії!), пізніше в дивізії було 8500 люда. «Команда» ж відповідає своїми завданнями куреневі. «Відділ» — це піхотна сотня; «чота» й «рій» (група) вживаються в загальноприйнятому значенні.

«Службові станиці» поділяються на: керівництво, штаб, три піхотні команди (I-III Kdo), одну артилерійську команду (IV Kdo), один відділ спецрозвідки (S I), один відділ спец-

два піонірські спецкурени;
чотири центральні склади постачання (центральный склад постачання (ZVL), центральный склад піонірського спорядження (ZGL), центральный склад зброї й амуніції, центральный санитарний парк);
чотири одиниці керівництва;
один великий збройовий варстат;
два великі (головні) шпиталі;
три військово-відпочинкові доми;

зв'язку (S II), один піонірський спецвідділ (S III), один протипанцирний спецвідділ (S IV), один протиповітряний спецвідділ (S V), один гранатометний спецвідділ (S VI), один панцирний спецвідділ (S VII), один транспортний відділ, одну штабову охоронну чоту, один санитарний відділ або штафету.

Ця «національна армія» за станом на 1. 1. 1952 р. мала вже усталізовану структуру, в тому:

три старшинські школи (вищу старшинську школу, протилетунську старшинську школу і школу чотових політкультурників — «політкомісарів»);

12 шкіл кандидатів на старшин (школу ПК — політкомісарів, три піхотні школи, школу артилеристів, школу зв'язківців, школу піонерів (саперів), школу танкістів, школу зброярів, шоферську школу, спортову школу і школу перекладачів);

24 «службових станиць» нарполіції (тепер це дивізії, а передше — бойові з'єднання в рамках і на зразок советської механізованої бригади);

п'ять великих військових об'єктів (стоять покищо порожні в розпорядженні!).

До цього доходить ще ок. 20 000 пограничників, 11 000 транспортної і 90 000 фактичної поліції (кримінальної й адміністративної). Ці сотні тисяч армії й поліції утримує східнонімецька держава із своїх 18 мільйонів податковців. Члени «національної армії» чи поліції діставали жалування (жолд) 280 східнонімецьких марок, харчову картку № 1, та приміщення. Молодь же, що туди вступати не хотіла, стояла перед дилемою праці в копальнях або втечі до західної Німеччини, що однак не все вдавалося.

Дивізії «національної армії» складають шість армійних корпусів, яким і підпорядковані протилетунський, протипанцирний і піонірський полки. Решту вільного часу поза вишколом військові частини використовують для будови казарм і доріг.

Слід ще згадати, що зараз існує шість «партизанських шкіл», заснованих весною 1953 р., завдання і вишкіл яких окутані серпанком таємниці. В тому ж 1953 р. відкрито

«Високу школу для національної оборони», себто військову академію. Вступ до цієї академії забезпечений тільки для упривілейованих: членів компартії (СЕД), комсомольців (ФДЮ) і для членів «Військово-спортивно-технічного товариства». Викладачами в цій академії є советські штабові старшини, а російська мова там обов'язкова.

Політлекції по частинах ведуться денно по дві-чотири години; їх теми охоплюють: історію рухів німецького робітництва, державознавство марксизму-ленінізму, історію німецької революції, досягнення й безпеку советської зони Німеччини, національні фронти й «комітети миру».

Школа «політкультури» в Торгав над Ельбою вишколює політкомісарів в таких дисциплінах: історичний матеріалізм, марксистська філософія, теперішнє положення у світі в комуністичному навітленні.

Школу перекладачів (вона потрібна для ведення розвідки) було приміщено спершу в Ляйпцігу, але ж через міжнародні виставки отже й міжнародній характер міста її перенесено в 1950 р. до Гольцдорфу в Тюрингії. Навчання в ній триває 12 місяців і абсолювентів надається ступінь сотника з призначенням до вищого штабу. Головні предмети там: політвиклади, російська мова — спеціальний курс, російська мова по просто-воляцькому, німецька мова, рахунки, географія, спорт, стрільня, основний військовий вишкіл, службові приписи і тактика. Згідно з планом за 12 місяців школа повинна випускати 250 абсолювентів.

ГОЛОВНЕ КОМАНДУВАННЯ Й СУД

Головне командування армії офіційно носить назву «**Головного Вишкільного Управління**» (HVA); до весни 1950 р. воно звалось «Головне Управління для Вишколювання» (HVS).

Генеральним інспектором був тут **Вільгельм Цайсер**, колишній німецький старшина з 1-ої світової війни, визначний енкаведист в еспанській громадянській війні, а передтим советський шпигун в Китаї. Весною 1950 р. він передає командування над військом і поліцією **Гайнцові Гофманові** — дотогочасному секретареві **В. Ульбріхта**, а сам цілковито присвячується праці в міністерстві безпеки. Гофман — абсолювент Академії ім. Фрунзе, боровся в інтернаціональній бригаді, що брала участь в еспанській громадянській війні, має советське громадянство й одружений з росіяною. Коли вибухла війна в Кореї, то Г. Гофман сказав перед старшинами штабу: «ми не є поліція, але вояки. Коли прийде до боротьби ми будемо воювати пліч-опліч разом із советською армією».

Осідок головного командування знаходиться в Берліні-Адлерсгофі, Рудовершоссе, в бу-

динку колишнього досвідного заведення німецького летунства.

Головне управління німецької народної поліції (HVDVP).

ГУуправлінню ж підпорядковані: охоронна, кримінальна, адміністраційна й транспортна поліції. Сюди належить ще погранична поліція, парамілітарні частини сторожі «Перстень навкруги Берліну». Названі типи оцих різних поліцій мають свої поліційні вишколи та функції. Ступені тут впроваджено таксамо як за гітлерівських часів.

Поліція від «національної армії» назовні різниться кольорами краваток: армія носить сорочки і краватки кольору хакі, а поліція носить сорочки кольору хакі з червоними краватками.

На 46 генералів поліції й армії лише дев'ять з-поміж них це колишні активні старшини. На кожних сімох генералів припадає один колишній старшина Вермахту, а на кожних шістьох старшин один був вишколений в СССР.

Військовий суд очолює полковник **Бергер**; його заступником є майор Авріх. Військовий суд поділяється на суд чести і на загальний військовий.

При кожній дивізії є суд чести із командуючих старшин; при полках є один, а по куренях три старшини для спеціальних випадків. Військовий злочин карається смертю, політичні ж і кримінальні проступки перенесенням до карного куреня.

СТАРШИНСЬКІ ЗВАННЯ Й ЖОЛД

Всі «товариші» старшини отримують місячний жолд і функційну плату за такою тарифою:

Жолд: хорунжий — 250 НМ (ост), поручник — 300, надпоручник — 350, сотник — 400, майор — 450, підполковник — 550, полковник — 700, ген-майор — 1 300, ген-поручник — 1 500-1 700.

Функційний додаток до цієї основної платні отримують майже всі старшини, бо ж ясно, що кожний має якусь функцію; чотовий — 275 НМ (ост), сотенний — 300, заступник курінного — 375, курінний — 450, заступник командира полку — 575, командир полку — 700, інтендант — 825, шеф штабу — 800.

ПОВІТРЯНІ СИЛИ

1. 7. 1952 р. прийшло до створення поліційної повітряної сили, що на тепер має одну летунську дивізію, поділену на три полки: 1-ий летунський полк розташований у Коттбусі — його командир це колишній сотник летунства, а тепер майор Курт Бітерліх; 2-ий летунський полк розташований у Каменці (Саксонія), а 3-ій у Бауцені.

В кожному полку є один курінь наземного персоналу й один технічний курінь (вартівничка сотня, шоферська сотня і сотня летовища).

Кожний полк має три ескадри («гешвадер»), а до першого полка в Коттбусі приділена ще сотня парашутистів. В 1953 р. ці три полки дістали від СССР 50 мисливців типу «ЯК 18». Контроля кожного полку належить приділеній сюди двадцятці советських старшин-летунів. Кожний вишкільний польот чи повітряні вправи відбуваються в присутності советського летуна і з необхідним тільки мінімальним натаккуванням бензини (це заходи проти втечних польотів). Советська сотня радіозасікання в Бавцені пильно береже цих польотів східнонімецьких «орлів», а в випадку втечі можна негайно вислати свої реактивні літаки й примусити такого сміливця приземнитися. В 1952 р. молодих німецьких пілотів вчили лише вистартовування й приземнювання, а зараз відбуваються вже й мистецькі та бойові польоти. Для цього дорозбудовуються летовища в Анкляммі, Хемніці, Древніці, Франкфурті над Одрою тощо.

На початку 1953 р. з-поміж 5 000 летунів-курсантів успішно закінчили вже вишкіл 1 350 пілотів.

Початки розбудови й організування цього летунства припадають на березень 1951 р., коли то було створено Головне управління для повітряного вишколу. Командування цією летунською силою перейняв генерал-інспектор **Гайнц Кеслер**; його заступником є шеф-інспектор Гайнц Цорн, колишній майор німецького летунства.

Осідок головної квартири повітряних сил це — Берлін-Йоганністаль. Головне командування повітряних сил за допомогою і з обса-

дою советськими летунами провадить вишкіл для старшин летунства при школі кандидатів на старшин протилетунської оборони в Піннов-Укермарк. І тут теж, як зрештою і всюди-інде, цією справою керує советська місія з Карльсгорсту.

Школа ширяківців у Гарцберзі (Тюрингія) і в Дамгартені теоретично і практично вишколює майбутніх пілотів у летунських і метеорологічних основних знаннях.

ЗАЧАТОК ВОЄННО-МОРСЬКОЇ ФЛЬОТИ

Побіч Головного вишкільного управління, що насправді й є головним командуванням збройних сил східної Німеччини, є ще й Головне управління морської поліції, себто насправді — головне командування воєнно-морської фльоти. Головне командування належить генерал-інспекторові **Вальдемарові Вернерові**. Сама ж воєнно-морська фльота перебуває щоліш у стадії організування й вишколу при советській воєнно-морській фльоті на Балтійському морі. Воєнні кораблі та модерно-технічне випосаження для цієї фльоти дадуть совети, таксамо як і при летунстві.

Слід згадати, що до своєї тактики і оперативних вправ большевики притягають і сателітні армії, а в тому й східнонімецьку «національну армію». Напр. у травні 1952 р. перша східнонімецька дивізія, що належить до армійської групи Північ, брала участь у великих советських маневрах поміж Вислою та Ельбою під командуванням советського генерала армії **Беричева**.

3. БЖЕЗІНСЬКИЙ

Партійна контроля советської армії

Zbigniew BRZEZIŃSKI: Party Controls in the Soviet Army, "The Journal of Politics", Гейнсвілл, США, XI, 1952.

Одна з найважливіших і найперших задач усякої тоталітарної держави це створити міцне знаряддя для оборони й насилля; алеж одночасно приходиться подбати й про лояльність такого апарату супроти держави. Так теж постала й советська армія, згідно із словами одного з-поміж її організаторів «з самооборонних потреб робітничої класи, що взяла державну владу в свої руки» (Л. Троцький; Як озброюється революція? Москва 1924, 3 т.) Завданням армії було служити новій пролетарській державі й обороняти її. Алеж це завдання вона могла б лиш тоді виконати належно, коли її відданість справі пролетаріату й пролетарській державі буде безсумнівна. Тому й прийшлося розбудувати струнку й усеохопну систему контролі для політичного нагляду над армією.

Найпростіший метод забезпечити собі відданість армії полягав у тому, щоб до неї приймати спершу виключно тільки вповні надійний і відданий пролетарській державі елемент, себто членів компартії. Алеж у перших роках революції партійне керівництво, щоб відвернути загрозу поразки, було змушене прийняти послуги багатьох колишніх царських старшин, бо ж революційні армії потребували фахово кваліфікованих командирів. Після

переможного ж закінчення громадянської війни почато заміщувати цих старшин військово вишколеними комуністами. Не зважаючи на початкові труднощі, що то на деякий час привели були навіть до обниження числа комуністів у ЧА, вже в 1927 р. діяло знову 6 воєнних академій і 44 старшинських шкіл і поступово партійці, серед командного складу стали брати верх над безпартійними. За соціальним походженням 22,4% ком. складу це були сини робітників, а 56% — сини селян. 1934 р. відсоток «безпартійних» у ЧА дорівнював відсоткові партійців і комсомольців, а 1939 р. більшість складу ЧА становили вже партійці, парткандидати й комсомольці.

Партійці це ідеологічний хребет армії; вони гарантують її лояльність і наче барометер реєструють чи то регулюють всяке виникле незадоволення. З-посеред партійних лав ЧА контрольні органи рекрутують свій військово підшкolenий нарібок. Від партійців очікується, що вони кожен зокрема й почерез свої армійські організації виховуватимуть армію в патріотичному й державному дусі та що з того погляду завжди передуватимуть добрим прикладом.

Майже одночасно з ЧА розбудовано в її рамках і цілу ієрархію політичних (воєнних) комісарів, що мали за завдання стежити за надійністю червоноармійців і ще головню — перейнятих із кол. царської армії вищих командирів. Серед постаєв 5

з'їзду рад 10. 7. 1918 читаємо: «Воєнні комісари це сторожі міцного й непорушного зв'язку ЧАрмії й держави робітників та селян у цілому. Тільки бездоганих революціонерів, надійних передових бійців пролетаріату й сільської бідноти слід назначувати воєнкомиами, в чіх руках доля армії».

Комісари мали однакову наказодатну владу, що й командири, і всякий наказ, щоб міг стати правосильним, мусів бути контрастигнований комісаром. Далі ж комісари мали право касувати накази й доручувати арештування командирів за контрреволюційну діяльність. Як керівну установу для комісарів створено в травні 1919 Політичне Управління, що одночасно діяло й як Військовий відділ ЦК КП(б).

Після війни пробувала т. зв. «військова опозиція» переперти на 10 партз'їзді скасування цієї системи комісарів, чи то бодай добитися обкращення комісарських компетенцій. Хоча ті намагання й не повелися, то все ж 1924 р. признано військовим командирам виключну наказодатну владу в ділянці військових дій, постачання й адміністрування. Зрештою ж пробувано в усіх тих випадках, де командирами були випробувані партійці, скумулювати функції комісара й командира.

Закінчивши реорганізування й модернізування армії, наказом від 22. 8. 1935 наново заведено особисті військові звання для командирів. Наступний такий наказ завів такі ж ранги й для політкомісарів (від низу починаючи: молодший політрук, політрук, батальйонний комісар, полковий, дивізійний, корпусний, армійський комісар I-ої й II-ої ранги). Стосунок же поміж комісарами й командирами, що в усіх неполітичних справах посідали неподільну наказодатну владу, залишився поки без змін. Чистки вимагали загостреної контролю над армією і це привело до наказу від 15. 8. 1937, який знову встановлював рівноправність комісарів у військовій ділянці. Спільно з командирами мали й комісари як «очі й вуха партії та уряду в армії» («Правда», 8. 9. 1938) по своїх частинах нести цілковиту політичну відповідальність. Одночасно присвячувано все більше уваги добрій політичній роботі по військових частинах й розгорнуто пошавлену кампанію за посиленню політичною діяльністю серед армії (див. промова Ворошилова на 18. партз'їзді 1939 р.).

Щоб усунути ті безперечні недоліки, що то виявилися в ЧА підчас фінляндської війни, рішення — крім інших іще реформ — завернути до принципу неподільної наказодатної влади. 12. 8. 1940 скасовано становище комісара й заміщено його «заступником командира по політичній частині» (замполіт). Обґрунтовує це бат. ком. І. Школьник у статті «Про скріплення єдності в командуванні в ЧА» у пропагандивнім журналі ЧА «Політучеба» (ч. 27, IX, 1940). Замполіта підпорядковано кожноточасному командирові, що вповні відповідав за свою частину і то — і з військового і з політичного погляду. В рік пізніше, 16. 7. 1941, наново заведено політкомісарів з переляку від перших поразок у німецько-совєтській війні, коли шукано засобів, як би піднести бойову мораль воєнної машини, що просто розпадалася. Такий стан залишився без змін рік, аж поки дещо не покращало воєнне положення. Щоб повищити ударну силу військових частин під час воєнних дій, за допомогою неподільної наказодатної влади, 9. 10. 1942 уряд знову звернувся до попередньої схеми і на місце комісара знову повернувся замполіт. Не зважаючи на деякі дрібні зміни, оця ж схема в армії діє в основному ще й сьогодні.

Вже цей короткий огляд історії розвою органів політичної контролю в ЧА показує, як живо советське керівництво цікавилось надійністю своїх збройних сил. Він далі показує, як там пробували шляхом експериментів встановити продумане взаємовідношення поміж строго політичною контролею надійно-

сти і мілітарною ударною силою, що її годі собі уявити без ініціативи наказодатної влади військового командування.

Політична надійність і лояльність Совармії забезпечені за допомогою заплутаної, алеж не менш зазубленої й ієрархічно побудованої системи політичних контроль, що в армії охоплюють кожну ділянку життя. Ця система контролю має служити для того, щоб прищепити військовій частині духа колективної дійової готовости, бійців же партійців побудити до політичної активности. Для того й створено дві паралельно діючі, але тісно поміж собою пов'язані контрольні системи: **політичної й партійної контролю**. Отаке розрізнення ніраз не значить, що органи політичної контролю не мають нічого спільного з компартією, бо ж свої завдання вони й отримують якраз непосредньо від парткерівництва. Важливо однак, що органи політичної контролю займаються всіми бійцями Совармії, тоді як органи партконтролі в першу чергу стежать за діяльністю партійців в армії і аж за їхнім посередництвом контролюють непартійців. Докладніш схопити оці різниці в функціях, а що існують поміж органами політичної й партійної контролю, можна аж шляхом глибокого вивчення їх побудови і їх методів праці.

Політичне управління

У статутах КП СССР стоїть: «Напрявні лінії для партроботи в РСЧА подає Політ. Управління РСЧА, що як Військовий відділ підчиняється ЦК ВКП(б)». Оцеї Військовий відділ, означуваний далі як ПУР, долучений до міністерства військових справ СССР, алеж одночасно становить один з-поміж відділів ЦК КП СССР; це теж очевидний доказ про дуже тісне пов'язання армії з партією. Начальник ПУР і його два секретарі назначуються ЦК-ом компартії і підтверджуються Політбюром. Як не враховувати контролю МГБ, то ПУР це одинока установа, компетентна у справі плекання відданости й нагляду над нею в лавах Совармії.

Поодинокі відділи ПУР мають такі завдання: складати вишкільні програми й навчальні плани для політнавчання в Совармії; проводити у власних школах підготову кадрів для парторганізації в армії; видавати політично-пропагандивну літературу для армії (щоденний тираж видаваної ПУР-ом воєнзидат-ом у 1939 р. такої літератури виносив 1, 725 000 примірників); керувати культурно-освітньою роботою в армії; вони врешті регулярно складають ЦК-ові звідомлення про мораль у війську а шляхом регулярних обіжників, інструкцій і наказів як теж надсилаючи інструкторів, вишкільників і інспекторів, постійно втримують якнайтісніший контакт із старшинами й бійцями. Далі ж ПУР наглядає над червоноармійськими кінами, клубами, освітними гуртками, армійськими бібліотеками та над всіми іншими засобами пропаганди, що ними советський боець постійно оточений.

Для вишколювання своїх керівних кадрів ПУР влаштував спеціальні школи. Одна з-поміж них це Військово-політична академія ім. Леніна, абсолюенти якої відкомандовуються до військових частин як кваліфіковані політичні старшини. Число таких політстаршин сягало в 1939 р. кругло 34 000; при тому слід пам'ятати, що це заповдання стосується передвоєнної ЧА, що то згідно з загальним переказанням була куди слабша від сьогоднішньої Совармії.

Організаційна структура П. У. Р.

Підчинений ПУР-ові апарат розчленований докладно так, як і армія, і достосовується до військового стосунку підчинености. Органи ПУР діють на всіх щаблях військової організації. ПУР-ові підчинені непосредньо політуправління військових округ (ПУОкр) та політуправління незалежних армійських груп (ПУАрм) — відповідно до дано-місцевих загальних військових стосунків. Істотна

різниця поміж ВОкругою й Армією (незалежною) полягає в тому, що військова округа це територіальний наказовий обшир армійського верховного командування в середині ССРСР, тоді як у випадку армії (незалежної) йдеться про оперативні з'єднання, що в повній готовості розташовані у приграничних областях ССРСР. ПУОкр і ПУАрм в обсязі своїх компетенцій мають ті самі функції, що й ПУР. Коротко, ПУОкр відповідальне за мораль, ідеологічний вишкіл і за політичну чуйність війська в межах військочуви. Алеж одночасно воно відповідальне — і це неабияк дивно — і за мілітарну готовість гарнізонних частин округи.

Начальник ПУОкр — себто замполіт військочуви — і його заступник назначуються ПУР-ом і підтверджуються на своїх становищах ЦК-ом партії. Замполіт військочуви підчинений безпосередньо начальникові ПУР-у. Згідно з парт. статутами одна з головних передумов на це становище це бодай 5-річне членство в компартії. Замполіт військочуви керує роботою шістьох відділів ПУОкр, що в свою чергу служать для окреслених завдань: 1) відділ кадрів, компетентний у відряджуванні політстаршин на роботу; він постійно звітує ПУР-ові про їхню працю; 2) відділ агітації й пропаганди, що наглядає за армійськими театрами, клубами тощо і зчаста співпрацює тут із місцевими парторганами при їхніх імпрезах; 3) відділ культури й виховання, що контролює речову придатність і правильність ідеологічної лінії у вишкільних програмах армії; 4) відділ комсомолу, яким керує компетентний для питань

тори» мають стежити особливо за політроботою по всіх частинах дивізії і вишколювати активістів для політроботи в частині. То ж що деякий час постійно влаштовуються роз'яснювальні курси, участь у яких беруть не тільки вояки, але й політичні агітатори й пропагандисти. Сотенним вони подають звідомлення про всякі недоліки, ствержені в доточній частині. Крім того вони принують старшин творити дискусійні гуртки для вивчення марксизму-ленінізму й для поглиблення політосвіти.

Такий різномодності задач ПОДив-у відповідає й чисельність його апарату. Згідно з заподаннями колишнього советського старшини у ПОДив-і його дивізії на фронті було аж 59 старшин середніх ранг, а які мали за завдання займатися тільки політичним наглядом над частиною. Полковник, начальник ПОДиву мав для помочі 6 штабних старшин і понад 50 молодших старшин. (Політвідділам фронтних частин часто додавано т. зв. «стажистів», себто старшин, що, закінчивши якийсь військово-політичний курс, перед назначенням на політстаршин, проходили фронтну практику). А при тому мова тут тільки про дивізійний відділ; крім нього були ще політстаршини по поодиноким підчинених частинах. Згідно з зізнаннями іншого старшини-недавнього перебіжника, до політвідділу дивізії належать сьогодні як правило 20-25 старшин, не враховуючи інструкторів вишкільного штабу.

Замполіт полка

Наступний функціонер цієї ієрархії ПУР-у це замполіт полка, назначуваний ПУОкр-ом і під-

Схема партконтролі полка

ЛКСМ заступник начальника ПУОкр; завдання цього відділу це організування клітин ЛКСМ в армії й нагляд над ними; 5) відділ преси, що відповідальний за видавання й розколюпортування військової газети доточної військочуви; 6) відділ постачання, що безперерійно постачає книжки, часописи, ігри тощо для частин.

ПУОкр-ові підлягають політвідділи корпусу (ПОКор) як посередні ланки до політвідділів дивізій. Замполіт корпусу і його заступник назначуються ПУР-ом і підтверджуються ЦК-ом партії. Теж і ПОКор розчленований на різні підвідділи. Їхнє головне завдання це наглядати за контрольними органами дивізій і бригад та втримувати зв'язок поміж ними й ПУОкр-ом.

Замполіт дивізії й його заступник теж назначуються ПУР-ом. І вони мусять мати бодай 5 років партстажу, згідно зі статутами КП ССРСР. Замполіт дивізії повинен звітувати замполітові корпусу про політичну мораль своєї частини; він враз із командиром дивізії відповідальний за військовоу готовість дивізії. При опінюванні старшин дивізії, а яке вирішує про всяке підвищення ранги, його слово має велику вагу.

Замполіт дивізії керує політвідділом дивізії (ПОДив), що побудований за тими ж засадами, що й ПУОкр. Для контакту з частиною він розпоряджає чисельним вишкільним штабом. Його «інструк-

тверджуваний ПУР-ом. Він відповідає за всю парт-політичну роботу, за культурно-виховну програму й за всі масові акції в полку. Секретареві полкової парторганізації він подає напрямні для його політичної діяльності (про неї далі). Замполіт полка обов'язаний щотижнево звітувати ПОДив-ові про мораль своєї частини. Командир полка з замполітом відповідають за військовоу й політичну готовість своєї частини.

Замполіта в його праці підтримує «політчасть», що складається з секретаря, інструктора-пропагандиста, завідувача клубу й секретаря партбюро полка. «Політчасть» організує й наглядає за цілим ідеологічним вишколом полка та займається ще різними завданнями з ділянки соціальної опіки. Офіційний партжурнал «Партийное строительство» (Н. Шаповалов, Ленін і Сталін — великі творці ЧА, ч. 4, II. 1938, стор. 22) подає отаку ліричну дескрипцію ролі полкового замполіта: «Коли командир полка це голова полка, то полковий комісар повинен бути одночасно батьком і душею полка».

Замполіт полка стоїть на найнижчому щаблі ієрархії ПУР-у, як не враховувати таких виняткових випадків, коли виступає ще замполіт батальйону. До 1943 р. біля кожного сотенного стояв ще замполіт сотні, що одночасно стежив за сотенним; алеж тоді скасовано це становище, мотивуючи це офіційно тим, що, мовляв, армія осягнула задовіль-

ний стан вишколу й вистане, якщо окремі партійці особисто турбуватимуться дальшим ідеологічним школенням своїх співтоваришів. Політичний нагляд над частиною передано безпосередньо сотенному. Але останню сотенним знову додано замполітів. В лютому 1950 р. директивою ЦК ВКП(б) заведено знову замполітів сотень і батарей. Вони підлягають безпосередньо сотенним, а щодо своєї політроботи — замполітові полка. На них спочиває головню політвишкіл свіжо призваних річників і старшинського нарізку. Далі ж вони обов'язані скріплювати мораль і дисципліну частини, щодень проводити з бійцями й підстаршинами політзаняття й турбуватися їхніми життєвими умовами й позаслужбовими заняттями; сотенний має в них надійну підтримку при виконванні поставлених йому й його частині завдань; як орган партії замполіт інформує сотенного й зверхні політоргани про морально-політичний стан частини та про всі застосовані політичні й культурні заходи тощо.

Передше сотенний замполіт виголошував щодень доповідь про актуальні питання, зреферовував останні пресові повідомлення і писав звідомлення про політичну поставу бійців своєї сотні. Отакі звідомлення він що три дні пересилав зверхньому політстаршині, себто як правило — замполітові полка. Так отже на вершок цієї піраміди постійно напливають від самого низу інформації про політичну надійність Совармії. При цих завданнях як теж і в його загальній політпропаганді сотенного замполіта підтримували ще й молоді советські бійці, що в гурткових дискусіях і в політичних обговорюваннях у рамках чот виступали як керівники дискусіями.

Виконання завдань влегшене советському політстаршині широкою мережею вишкільних і пропагандивних установ, втримуваних й керованих ПУР-ом; м. ін. сюди належать чисельні червоноармійські кіна, клуби, бібліотеки, часописи тощо. Кожен полк має власну читальню, де бійці завжди знайдуть підібрану політстаршиною лектуру. Багато частин видає власні газетки, розкольпортовувані поміж вояцтвом. Напередодні вибуху 2-ої світової війни в ЧА було: ок. 26.500 «ленінських кутків», кругло 2.000 клубів і 267 «домів червоноармійця», бібліотеки ж разом налічували ок. 25 мільйонів томів («Політучеба красноармейца», XI, 1939, ч. 29, стор. 19). Під час війни забезпечення червоноармійця лектурою ще посилено: за наявними звідомленнями поміж фронтів частини роздано 225.659.800 книжок і брошур. Крім того ще ок. 253.800 пересувних бібліотек, вивінованих пересічно 30-40 книжками, обслуговували фронтів з'єднання (Л. Шікін: Партполітична робота в ЧА під час вітчизняної війни, «Партійное Строительство», VI, 1945, ч. 12, стор 14).

Партустанови в армії

Цей апарат замполітів, політінструкторів, ПОДив-ів, ПУОкр-ів, «ленінських кутків» підтримує і доповнює струнка система парторганів, яка проходить крізь усю структуру армії. Хоча ця парторганізація в першу чергу обслуговує призваних до військової служби партійців, алеж її чергова важлива задача полягає в тому, щоб практичною допомогою і таки власним авторитетом підтримувати замполітів і їхні штаби. А вони це та міцна база для політичної контролі й нагляду над частинами.

Організаційно найвища партустанова в кожній військочрузі це окружний парткомітет, члени якого — за винятком секретаря — обираються партійцями дотичної військочрузи. Секретаря назначає ЦК КП ССРСР; тимсамим він уже автоматично вважається так якби обраним. Партком посилено вербує членів, заходиться біля скріплення партдисципліни, контролює вишкіл кандидатів у партію, ладнає непорозуміння поміж підлеглими парторганами і стежить за політичною поставою партійців окружної парторганізації. Секретар окрпарткому це

водночас член окружної військради, центральної військово-адміністраційної влади військочруги. Окрпартком підчинений безпосередньо військовому відділові (ПУР-ові) ЦК КП ССРСР.

Чергова тут установа це дивізійний партком, що працює в рамках дивізії; його члени обираються з обраних на один рік п'ятьох членів та з керівного секретаря, назначуваного ПУОкр-ом. Їхні функції в основному ті ж, що й окрпарткому. Далі в цій партієрархії слідує партбюро полка, що його п'ятьох членів обираються партійцями полкової парторганізації. Керівний секретар, що тоді звільнюється від усіх військових обов'язків, назначається від ПОДив-у. Він відповідає перед замполітом полка і почерез цього перед політвідділом дивізії (ПОДив-ом). Партбюро сходиться раз у тиждень, щоб обговорити найважливіші питання, які виникають із праці в рамках полка як цілого чи то по підчинених парторганізаціях. Всі інші справи полагоджує секретар, найвпливовіша людина партбюра.

В кожному полку є ок. 12-15 сотенних парторганізацій, а в кожній сотні бодай одна основна клітина партії. Кожних п'ять партійців творять одну партклітину («партячейку») — найнижчу одиницю в парторганізації. У проводі партячейок, які налічують нижче семи членів, стоїть назначуваний згори парторг (анізатор). В ячейках, що налічують більш як сім членів, крім парторга, є ще тричленне обиральне бюро. Однак парторг ячейки ні не звільнений від своїх військових обов'язків ні не має якихось особливих привілеїв. За партійцями право відкинути такого назначеного згори парторга; назначається тоді інший. У спеціальних випадках ПОДив може назначувати навіть членів партбюра.

Парторг, подібно як і зверхні функціонари полкової й дивізійної парторганізації, відповідає за партвишкіл, за відбування сходів, за виконання партпостанов в рамках своєї частини та за чіткість партдисципліни. Він тісно співпрацює з політстаршинами та з ОО («особим отделом») МГБ. В партійних справах парторг дивізійної, полкової чи сотенної парторганізації стоїть понад всіма військовими зверхниками, наскільки вони є членами його парторганізації.

А до такої організації мусять належати всі партійці в військовій службі. Бійці, що вступають до військової парторганізації, автоматично вважаються й членами ПК ССРСР. Партієць, призваний до військової служби, стає так же само автоматично членом парторганізації своєї частини. Ці парторганізації це клітини КП ССРСР і підчиняються так же само, як і всі інші організаційні клітини КП, партдисципліні та вказівкам ЦК й Політбюра.

Оці парторганізації Совармії доповнюються й скріплюються ще комсомольськими організаціями. Л. Мехліс, колишній начальник ПУР-у, каже: «В середині ЧА комсомол обов'язаний підтримувати організацію ВКП(б) і являє собою головний резервуар для поповнювання рядів партії в РСЧА» (Л. Мехліс: «ВКП(б) про комсомол і молодь», Комсомольська Правда, 16. 3. 1938). Політичною діяльністю комсомольців керують спільно відділ ЛКСМУ в ПУР-і та ЦК КП ССРСР. Окремі комсомольські організації в армії підлягають політвідділам та замполітам своїх частин.

Комсомол в армії

Основна клітина ЛКСМУ у Совармії це полковий комсомол. Ним керує 3—5-членне бюро, якщо дотична клітина налічує нижче ста членів; абож — 5—7-членне бюро, якщо членів понад 100. Це бюро відбуває бодай двічі в місяць засідання. Єдино компетентний функціонер тут це секретар бюро, що мусять бути членом партії, або кандидатом в члени, — правда, цієї інструкції підчас війни не дотримувалися так строго, — а його назначення пов'язане з затвердженням від замполіта полка.

В сотні провід 20-членної (і більше) клітини ЛКСМ складається з 3-5-членної президії та з секретаря. Якщо ця клітина налічує нижче 20 членів, то нею керує комсорг. І секретаря і комсорга затверджує політичне керівництво частини. Кожна клітина ЛКСМ обов'язана бодай двічі в місяць відбувати сходи.

Згідно з напрямними з 1938 р., а що в основному зберегли важність ще й досьогодні, комсомольська організація в армії виконує такі функції: умово добре розвинуті комсомольці підбираються за інструкторів для «агітації» серед політично індеферентних бійців; вони обов'язані допомагати політстаршинам при розбудові вишкільних гуртків і вести культурно-освітню роботу в війську; вони пропагують спорт і фізкультуру, присвячуються праці в полковому клубі, заохочують своїх співтоваришів користатися бібліотекою й «ленінським кутком», вони беруть участь як співробітники й редактори у видаваних окремими частинами стінгазетах і газетках. Словом, комсомольці служать за підгонювачів і за зразок.

Централізація політконтролі

Розмежування компетенцій поміж органами політконтролю та органами партконтролю це чисто формальна справа і служить засобом влегшити адміністрування. За обома бо ними наглядає партія, і обох їх обов'язують безпосередньо директиви ЦК КП СРСР. В обох випадках відповідальні працівники це не тільки партійці, але й особливо надійні й випробувані партфункціонарі.

І політстаршини і партфункціонарі цих військових організацій втримують тісний зв'язок із місцевими парторганізаціями. Вони обов'язані підтримувати ці місцеві парторганізації в їх акціях і імпрезах. При особливих нагодах, як от перед загальними виборами до Верховної Ради, повинь агітаторів і партійців з-посеред лав армії заливає дотичні гарнізонні місцевості й їх віддалену околицю, щоб допомогти місцевим парторганізаціям у передвиборчій пропаганді. Так напр. у виборчій кампанії 1937 р. сама тільки московська військочастина змобілізувала 1.500 агітаторів.

В усіх питаннях практичної координації політроботи в армії військову парторганізацію обов'язують вказівки ПУР-у та інструкції підлеглих ПУР-сві органів, бо ж ПУР це одночасно й відділ ЦК партії. Це виявляється хоча б у тому, що секретарі дивізійних парткомів та секретарі партбюро назначуються ПУОкр-ами чи то ПОДив-ами і що за всю політроботу відповідають перед дотичним замполітом. Цей стосюнок підчиненості позначається й на військових званнях: замполіт полка це звичайно полковник, парторг полка — майор, а комсорг — капітан; замполіт батальйону — капітан, а комсорг — старший лейтенант. Адміністративний нагляд ПУР-у над цілістю політроботи в армії виразно спертий на партстатутах. Це кількакратно повторювали різні начальники ПУР-у, що забирали слово в справі завдань партії й комсомолу в армії.

Членство в партії це почесь, що її кожен член обов'язаний здобувати аж шляхом невтомної, зразкової діяльності у військовій і політичній діяльності. Це партієць повинен мати завжди перед очима «і в стрільцькому рові, і на відпочинку, і в розвідці, і в атаці» (Шкін). У звітномленні начальника ПУР-у про роллю партії в 2-ій світовій війні сказано: «Хоч комуністи становили порівняно малу частину серед великої маси нашої армії, алеж їх вплив був завжди великий, бо всі їх уважали ідеологічно свідомими кадрами» і вони з самовідреченням служили партії й батьківщині.

Через те, що компартія це єдина і всесильна політорганізація СРСР, то для армійських парторганізацій з цієї місіонарської задачі та з інших обов'язків партійця випливають далекосяжні, ніде не скодифіковані дисциплінарні повновласті. Зчаста

партбюро виступають проти тих партійців, що виявляють байдужість чи то недбальство при виконанні своїх службових повинностей. Зчаста накладані тут кари далеко переходять межу внутрішньопартійного правильного. За свідченнями одного сов. полковника часто траплялося так, що парторганізації проводили слідство проти партійців у його частині. Його самого зняв був партком із його становища, бо він — ніби то всупереч виразному наказові — зарядив відступ своєї частини. До того ж закинуто йому холодне ставлення до політроботи серед війська. Отака перейнята цим парткомом ролля, що в практиці відповідала б ролі надзвичайного воєнного суду, свідчить про неокресленість у розмежуванні контрольних управлень, а це в свою чергу широко допускає самовільну їх інтерпретацію та надає парткомові подвійну владу.

Примус вступати до партії

Можна слушно здогадуватися, що сила партії й її вплив серед армії не так то вже зовсім незалежні від числового стану парторганізацій у війську. Тому партія постійно змагає до того, — і це одночасно випробуваний метод забезпечити собі відданість армії, — щоб підвищити число свого членства серед війська. Як це заявив маршал Васілевський на 19 партз'їзді, то 86,4% старшин і генералів це партійці й комсомольці. Під час війни зараз після загальної мобілізації, яка охопила була й широкі маси політично байдужої сільської молоді, зараз проведено посилену кампанію за підвищення числового стану членів, а який помітно був опав у висліді важких поразок ЧА з початком війни. Партійців і старшин, а про політкомісарів вже й нічого згадувати, якнайенергійніше закликувано докласти всіх зусиль щоб поповнити лави партії новими членами. Ще 19.8.1941 ЦК ВКП(б) скасував давнішні передумови для прийняття в кандидати і в партію у війську. 9.12.1941 у тій справі видано відповідний доповнювальний правильник. Зроблено все можливе, щоб притягнути до партії якнайбільше активу молоді. Згадуваний уже сов. полковник наводить тут цікавий випадок із 1943 року. Один молодий лейтенант, дуже шанований задля своєї відваги й люблений серед своїх бійців, дослівно був присилуваний вступити в партію. Спершу йому вдалося викручуватися від закликів зі сторони парторганізації і своїх зверхників до вступу; незабаром однак його просто повідомлено про вже прийняту постанову прийняти його в партію. Як же ж він заявив, що не почуває себе достойним такої чести, то йому вяснено, що він виявив себе спржним большевиком вже хоча б своєю зразковою поведінкою і тим автоматично став кандидатом у партію. Не залишилося вже нічого іншого, як тільки ще й формально внести заяву про прийняття.

І справді число партійців під час війни дуже скоро зросло. Так напр. за останніх шість місяців 1942 р., коли окупована німцями територія була найбільша, новими членами й кандидатами в партію записалося 640.238 бійців і командирів. Впродовж же всього 1942 р. членами й кандидатами в партію стало понад мільйон бійців. Про велитенський зріст членства свідчить і заповідання, що ок. 50% усіх розданих в армії орденів і відзначень отримали комуністи й комсомольці. А за час війни отак відзначено понад 7 мільйонів бійців. Серед осіб, яким надано до 1.9.1944 5.400 почесне звання «героя СРСР», аж 2.970 було партійців. Згідно з післявоєнними статистиками, серед усіх «героїв СРСР» 65% це партійці, а 13% комсомольці. Але в дуже багатьох випадках то цих «героїв СРСР» та орденосців прийнято в партію аж після цих відзначень, частково теж під примусом. Хоча про сьогочасний стан партчленства в армії і немає цифрових даних, то все ж відсоток партійців, не зважаючи на чистки після закінчення війни, можна гадати — все ще доволі високий. Це головно

стосується старшин, і то в першу чергу вищих, для яких членство в партії це насправді життєва konieczність.

Вже з того можна бачити, що ця вбудована в Совармію система контролю не служить єдиною для того, щоб серед війська примусом і заборонами спинити відхід мас від режиму. Цим уже займаються ОО-ли МГБ, що стосують тут свої відповідні методи, а їхні очі стежать в армії за всіма ділянками життя. Властива ж міць цієї системи політконтролі полягає в енергійних намаганнях, проведених систематично на широкій основі масовості, — щоб бійця Совармії зробити активним носієм режиму.

«Політобрібка» рекрутів

Військовообов'язаний в ССРСР ще перед призовом провірюється з політичного погляду місцевими органами МГБ і районного військового комісаріату. При тій нагоді виготовляється відповідний акт про його політичне обличчя. Після цієї першої перевірки призвоника передається вишкільним функціонерам, що відразу, ще таки під час їзди до вишкільного табору, починають політнавчання. Цій першій «політобрібці» советські власті присвячують особливо велику увагу, бо ж багатьох призвоників насправді аж тут уперше охоплюються машинерією політвиховання. З прибуттям до вишкільного табору призвоників ділять на групи по 25-30 чоловік, і це вможливило тісніший контакт з кожним зокрема. До кожної групи приділяється вишкільного функціонера, а в допомогу йому звичайно двох помічників, здебільша комсомольців. Вони живуть разом з новиками й постійно звітують політвідділові про їх поведінку. На всяких зібраннях, що починаються зараз таки, новики ніяк не сміють бути відсутніми. Там вгаємничують бійців про їх політповинності і отак починається властива політробота з ними. В цьому початковому періоді за призвониками докладно слідкують і ведуть серед них похвалу пропаганду. Всю вихідну й прихідну пошту провірюють партфункціонери й органи МГБ. Змістом такої кореспонденції користуються для доповнення «характеристики» кожного призвоника зокрема. Спершу призвоників сміють тільки двічі в місяць писати листи, що їх слід кидати в окремі для того призначені листові скриньки в приміщенні частини. Компетентні для рекрутського вишколу виховники зобов'язані виготовляти письмові звіти (політдонесення) про поведінку новиків, і ті звіти служать за підставу кінцевим звідомленням відділів військ-округи, пересиланим до ПУР-у.

По всіх частинах вбудовуються регулярні спеціальні інспекції уповажненими командуванням військочастин чи й верховного командування Совармії, а які в першу чергу служать для перевірки політморалі частини на місці. У виданнях ПУР-у часто говориться про такі інспекції, а політстаршини, по відділах яких стверджено недоліки в політвихованні, мусять наслухатися різкої критики. Ці інспекції свідчать про ніколи непослабну турботу за політичну надійність війська. Це знаходить свій вивід і в щоденних зайняттях бійця. Його навчальний день починається годиною політінструктажу а кінчається політзібранням. Бійці обов'язані брати участь у політбесідах, де мова про обов'язки бійця, про присягу, про традиції дотичної частини, про батьківщину, про конституцію ССРСР, про п'ятирічку, про актуальні питання світової політики тощо. В багатьох випадках їх скликають схвалювати резолюції, як от напр. у зв'язку з акцією підписів під «Стокгольмською мировою декларацією». А так то бійців постійно навчають «чуйності» супроти шкідників і шпигунів. Їм постійно пригадують про обов'язок негайно зголошувати про підозрілі елементи та про протидержавні вислови свого довкілля.

Теж і старшини не звільнені від політроботи. На них — подвійна відповідальність. Як командири

вони співвідповідають за політичну надійність своїх частин, а як старшини Совармії мусять особисто посідати систематичне «політзнання» і політичний досвід. Партії особливо залежить на ідеологічному вишколі старшини і тому за допомогою ПУР-у вона старається можливо якнайбільше старшин приєднати у свої члени. «Політробота серед старшин та генералів набрала великих розмірів. Вони здобувають систематичний вишкіл на регулярних курсах та доповідях про важливі питання внутрішньої й зовнішньої політики та марксизму-ленінізму». (Шікін).

Від старшин вимагається, щоб вони навіть на фронті, напр. рішаючися на дефензивне чи офензивне ведення боротьби, керувалися не тільки тактичними, але й морально-політичними міркуваннями.

«Соцзмагання»

Старшин і бійців заохочується брати участь у «соцзмаганнях», щоб таким чином посилити їх ідеологічний вишкіл. В рамках такого змагання зобов'язуються бійці напр. в якомусь окресленому часі вивчити майже напам'ять декілька розділів «Короткого курсу історії ВКП(б)» чи то поінформувати своїх співтоваришів про окремі ділянки сов. життя. На таке «соцзмагання» можна визвати й товаришів другої чоти; переможець тоді дістає почесне звання «ударника». Його публічно хвалять у полковій (стін) газетці, ставлять зразком його ж співтоваришам і поіменно називають у денному наказі. «Ударникам» прислужують і деякі привілеї: напр. для них зарезервовано деякі місця в клубах, театрі чи й кантині. Грудь гордого переможця в «соцзмаганні» прикрашують відзнакою.

Військвідділ ЦК партії (ПУР) видає різні підручники й журнали, щоб допомогти політробітникам з армії при їх праці. Давніш (у 1930-их рр.) ще подавали тираж таких видань; так напр. тираж одного з-поміж багатьох видань того роду — «Пропагандист РККА» доходив у 1936 р. 68.500 — 70.000 примірників. По цих журналах обговорюється організаційна підготовка й оформлення відчитів і доповідів; там подані напрямні для «навчальних планів» там обговорені найкращі навчальні й виховні методи. Для політвиховання поручається напр. така методика: 1. доповідь групова до дотичну тему, 2. особиста лектура, 3. дискусія, 4. спільне обговорення проробленого матеріалу. По цих виданнях доволі подрібно обговорюються різні «теми», проіструктовується політстаршини, котрі пункти в тих «темах» найістотніші. Першусього їх заохочується по змозі якнайцікавіше оформлювати такі години політінструктажу. Крім того журнали подають докладні плани зайнять для розбірки різних тем. З нагоди особливих свят і роковин опубліковуються ще додаткові теми для дискуситування.

З тих видань ПУР-у ясно видно, як дуже там турбуються про рівень політвиховання. Принагідно публікуються дописи замполітів і партактивістів із звідомленнями про успіхи їх діяльності та про випробувані ними самими, особливо успішні виховні методи. Час-до-часу широко використовується можливість «самокритики», щоб таким чином піддати жару тим політінструкторам, що не виконують своїх обов'язків, чи що не в стані викресати з себе побажаного одушевлення. Така самокритика набирає часто доволі різких форм, а дотичну жертву тоді звичайно називають по імені. Інколи забирають слово ще й інші установи, що їм може щось не подобатися в виданнях ПУР-у. Так напр. в офіційному журналі партії «Партийное строительство» (X. 1945, ч. 19) появилася була гостра критика на видавану ПУР-ом газету «Агитатор и пропагандист РККА», мовляв, її політкоментарі відстають від подій а редакція складає свій матеріал несистематично.

Зчерги коротко про місце, що його фактично займає політробота й політвиховання в навчальному плані частини. Напр. подає один сов. полковник, який під час війни був відряджений на курс у тиллові райони, що програма передбачувала там на стратегію й тактику щодень 4 години, на розбірку військових уставів — щодень 2 год., а на історію партії й політвиховання — щодень 6 годин. Очевидно, що як порівнювати цей випадок з іншими даними, то цих «6 годин» це виняток, алеж ішлося тут про вишкіл старшин, наділених широкими повноваженнями й відповідальністю та й до того під час війни, коли надійність ЧА це для партії була справа вирішного значення. За зізнаннями совєтського вояка-перебіжника з 1949 р. командир його частини мав щодень перед зібраною мужвою півгодинну доповідь про актуальні політичні питання. Майже стільки само часу призначувано щовечір на «політроботу». Зрештою ж, то двічі в тиждень збирали бійців на двогодинну лекцію на тему життя Леніна, Сталіна тощо. Принагідно висвітлювано ще фільми, як от «По той бік Ельби». Ці дані були підтвержені іншим перебіжником, який подавав, що в СРСР на політнавчання припадає тижнево кругло 4 години (це згоджується з довоєнними даними) і що те число годин було підвищене до 12 на тиждень з хвилиною переїзду його частини до Німеччини.

Чи можливий «бонапартизм»?

Так отже контрольна система, що її партія розбудувала в Совармії, поєднує нагляд за допомогою офіційних військових контрольних органів із позаслужбовим політичним «згляйхшальтуванням» аморфної маси вояцтва, при чому важливу роллю відіграє тут прошивання армії партійцями. Елемент примусу, що його заступають у цій контрольній системі ОО-ли МГБ, зрівноважується за допомогою зручних, доцільних намагань з'єднати собі відданість війська і створити атмосферу, яка згори внеможливіє будь-яку опозицію.

За перших років совєтської влади видатні люди принагідно висловлювали побоювання, що в СРСР може прийти до «бонапартистського перевороту»; злорадісно очікувано, що армія одного дня скористається з нагоди взяти владу в свої руки. Хоч сьогодні вже такого побоювання звичайно не висловлюють, але компартія своєї чуйності не послабила; справі надійності свого збройного рамени вона й на далі присвячує якнайбільшу увагу.

Вбудування такого апарату політконтролі в регулярну замкнуту в собі військову організацію викликає очевидно деякі незадоволення й конфлікти. Дисципліна, строгий стосунок підчиненості і єдність наказодатної влади це ті найголовніші особливості всякої військової організації. Враз із апаратом політконтролі, що розпоряджає власною ієрархією, у цю військову організацію вдирається чуже тіло і тимсамим якраз командири підвідділів дуже легко попадають у прикрі ситуації та в труднощі.

За теперішньої системи контролю всякий командувач Совармії відповідає і за військову готовість і за політвишкіл своєї частини. Але в практиці то політичною роботою в частині керує старшина, що в цій ділянці підлягає не військовому командирові частини, але зовсім іншому зверхникові. А крім того командир у рамках всієї цієї політсистеми з деякого погляду залежний від свого політстаршини, хоч той номінально йому й підчинений. А звіди до деякої міри становище командира частини проблематичне.

Совєтський старшина знає добре, що він може мати успіхи і зробити кар'єру тільки тоді, коли його вважають політично надійним. Він знає, що його відданість дуже часто одіюється на основі звітів замполіта, зверхником якого він власне й є. Але в багатьох випадках він — через свої обов'яз-

зки командира й відповідального за військовий вишкіл частини попадає в конфлікт із вимогами політвиховання. Плянування військового вишколу з часта колідує з вишкільним дорученням і пляном годин замполіта. Як же командир пробує вжити свого авторитету, то дуже можливо, що йому закидатимуть, мовляв, він не здає собі справи з ваги політроботи в армії. Як же ж знову він достосується у всіх справах до свого замполіта, то це ослаблюватиме його становище командира і інколи може фатально відбитися на бойовій готовості його частини. То ж воно зрозуміло, чому в совєтському старшинському корпусі панує переконання, що принцип єдності наказодатної влади («єдиноначаліє») це тільки формальна уступка, яка залишає незаторкнutoю властиву систему безпосередньої політконтролі. Деякі старшини переконані навіть, що така розв'язка привела насправді до загострення політконтролі над командирами-військовиками, бо ж поширено їх відповідальність, ніраз не збільшуючи їх авторитету. Рішення, щоб замполіт відповів разом з командиром, означає, що замполітові надано однакову наказодатну владу, а до того йому ж належить ще й політичний нагляд. Трапляється ж якісь недоліки, то критика в основному спрямовується проти командира і не один з них пам'ятає ще добре про чистки 1937/8 років і роллю, що її тоді відіграли політстаршини.

Площина конфліктів

Можна б навести не один випадок, коли командири, попавши в конфлікт із замполітом, — програли. Один сов. старшина подає напр. у своєму щоденнику, що він не міг інтервенювати у справі вояка своєї частини, проти якого начальнику ОО-лу МГБ й замполіт повели слідство. Замполіт заступав думку, що супроти важкого положення для прикладу слід когось покарати і для цього й підшукав одного вояка, якому закинуто ніби самоскалічення й — розстріляно. Сотенний хоч і був особисто переконаний про невинність того вояка, однак інтервенювати не міг. Іншим разом мало не знято зі становища того ж старшину, бо парторг пожалівся, що той не залишив йому доволі часу на політвиховання вояків своєї частини. Один полковник знову ж подає, що не міг вийти без непорозуміння із жодним замполітом. Мав враження, що за ним постійно слідкує його ж замполіт. При щомісячних збірках цілої частини його замполіт публічною критикою постійно намагався підірвати його авторитет. В іншому випадку командир дістав догану за те, що деяким залагам танків наказав упорядкувати свої танки, коли одночасно відбувалося політичне зібрання, в якому ті його вояки не могли брати участі. Траплялося, що замполіти нітрохи не зважали на важливі військові рішення командування частини. Один полковник подає, що напередодні битви в районі Курська влітку 1943 було відряджено бійців фронтних частин на доповіді про різні політичні питання. Напр. полкові парторги мусіли слухати доповіді «Як організувати політроботу в дефензиві», для батареїних парторгів влаштовано семінар «Про обов'язки батареїного парторга», командирам гармат говорено про те, що «протитанкові гармати це непробійний фронт», наводчикам «Ціляйте ворога в кожній ситуації», чотовим «Як зорганізувати виконання політичних задач ще краще», тощо.

Постійні вербувальні кампанії за вступом у партію у воєнних роках тут ще тільки загострювали загальне напруження. Командирам постійно нагадувано агітувати за можливо якнайчисельнішим вступом їх підчинених у партію; їх роблено особисто відповідальними за підвищення числа партійців по їх частинах; вони повинні були дбати навіть за рівномірний розподіл того числа по різних підлеглих їм частинах. Старшини опинилися поміж двох огнів: не повелось їм істотно підвищити числа членів партії у своїй частині, то їм закиду-

вано політичну байдужість, а це тягло за собою бодай упослідження при авансах. Як же ж знову навербували багато кандидатів, то приходилося давати особисту поруку за їх політичну надійність. А що всім було відомо, що партія що деякий час проводить регулярні чистки, то старшини цією нсною задачею дуже захоплені не були.

Словом, советські старшини дуже дошкульно відчувають цю систему політконтролі через зв'язане з нею обмеження їхніх компетенцій, через оці заострені спори щодо компетенцій з причини названого уже стосунку подвійного зверхництва і через атмосферу нелюбовності, створену в наслідок прихвильності замполіта. Навіть для найвідданішого старшини його підчинений, що не тільки контролює його рішення, але й звітує про його ж відданість і може спричинити його упослідження чи й зняття зі становища, — це сіль в оці. Мужва й підстаршини почуваються супроти органів політконтролі в армії назагал теж погано; але це жалі об'єктивного характеру. Рядовики жаліються, що політробота забирає їм вільний час, який повинен їм припасти на розваги й дозвілля. Під час війни говорено, що замполіти причинилися до зайвих жертв, бо з засади протестували проти відступання чи то заявлялися за ризиковими кривавими наступами.

Бійці мало цікавляться політичними дискусіями і тому стільки уваги звертається, щоб ці дискусії оформити якнайцікавіше. Один перебіжник подає, що він політзаняття завжди використовував для дрімки, інший знову, що в політроботі бере серйозну участь всього 10% бійців; решта ж волить вдавати невіжних, а на питання під час гурткових дискусій відповідати наївними «не знаю» чи то стандартними штампами.

То ж органам політконтролі в армії приходиться боротися з деякою байдужістю й пасивним противом; серед старшин і мужви вони або зненавиджені або ж бодай нерадо бачені. Бійці й підстаршини незадоволені тим, що їм забирається частку дозвілля та примушується конче вивчати речі, які їм не цікавлять. І ще сердяться з приводу різних кампаній і закликів, з приводу яких приходиться звичайно до пожвавлення політроботи. Дуже багато бійців ідентифікує органи політконтролі з різним таємним МІБ, бо ж загально відомо, що праця замполіта здебільша полягає в тому, щоб стежити за політичною надійністю частини й звітувати про неї. Цей факт, без сумніву, дуже істотно причиноюється до непопулярності органів політконтролі і створює сильний психологічний спротив проти всього політвиховання. Такі ж тенденції діють і серед командирів: тут однак діє в першу чергу обмеження їхнього авторитету і немила прихвильність підчиненого, що строго слідкує за особистою й службовою поведінкою зверхника.

Алеж було невірно покладати надто великі надії на наслідки цих зрозумілих непорозумінь. Слід пам'ятати, що:

1. Вістки про це походять здебільша від советських перебіжників, що засадничо не погоджуються з сов. режимом або ж бодай стараються назовні підкреслити це своєю поставою; тому вони схильні змальовувати сов. дійсність темними барвами й особливо ще підкреслювати все від'ємне; почасти теж і тому, що гадають, ніби таке змальовування хочуть від них на Заході й почути.

2. Неслід отак зпроста уявляти собі, що сварки поміж командирами й замполітами це в цілій Совармії правило; є бо й багато люблених та шанованих замполітів. Зрештою ж наявні сьогодні хоча б ідеологічні розходження з часом, і зокрема з ростом числа партійців в армії, все меншатимуть.

3. Надто похопним було б думати, що отакі без сумніву наявні конфлікти самі від себе можуть розростися в якесь загальне зненавидження систе-

ми, партії й політкерівництва. Сам ресентимент проти політконтролі не підкопає лояльності армії супроти держави.

Немає сумніву, що партії досі вдавалося втримати Совармію в руках. Вистане вказати на Тухачевського й Жукова. Понадто ж більшість сов. старшин зацікавлена в упривілейованому становищі у советському режимі, а власне від його тяглості й залежить їхнє майбутнє, їхнє соціоложення, їхня вся кар'єра. За останні роки дається ствердити виразна тенденція дати сов. старшині упривілейоване місце в советській суспільності — відповідною уніформною й підвищеною платою. Все це якось помагає осолодити старшинам гірку пілюлю політконтролі.

Духовий профіль вояка

А до того — постійна систематична пропаганда, не ослаблена жодними супротивними силами, врешті-решт таки має деякий успіх. День-вдень повторюваних й відповідно обгрунтованих аргументів годі отак просто відкинути і щось всетаки залишається. А потім цей «осад» наростає настільки, що доводить аж до повного водностаїненого мислення вояка, як того саме й бажають органи політконтролі. Зрештою ж уже сама вимога постійно виявляти назовні почуття політичної солідарності й відданості це один з методів політконтролі, який створює атмосферу зовнішньої політичної байдужості і перешкоджує всякому справжньому контактові й поважній обміні думок поміж вояками. Вони нерадо «сповідаються» один одному, а крім того згори зумисне ще розсвітається взаємне недовір'я. Одночасно ж прошивання всіх військових частин численими партійцями, мІБ-істами й функціонарами ПУУР-у робить будь-яку військову змову дуже неймовірною, через оті майже непереборні труднощі.

Залякування, гноблення й ідеологічна муштра разом та ще до того й факт, що багато советських вояків духово загалом неспроможні проглянути всю забірханість втовкмачуваного їм зручно політвиховання, — все те причиноюється до того, що велика частина офіційної пропаганди таки сприймається зовсім пасивно. Напр. 1941 р. советські військовики були твердо переконані в тому, що їм без трудно вдається відбити всякий німецький напад, — хоч, цюправда, тут мІГ грати ролю й характеристичний для більшости країн типової шок. Зрештою й найбільш незадоволені советські вояки схильні призначити деякі покращання, що їх завів режим у ділянці соціальної опіки, шкільництва тощо. Багато советських вояків, що то в 1939 і після 1944 пізнали країни Середньої й Західної Європи, явно висловлювали своє здивування високим життєвим стандартом по цих країнах. А це якраз свідчить про деякий успіх давніших пропагандивних намагань, наскільки вони були спрямовані на те, щоб дати воякові фальшивий образ про відносини на Заході.

Завдання органів політконтролі це дбати про безумовну відданість армії советській державі. З тією метою за сов. вояком постійно й посилено слідкують, перевіряють його вірність режимові, його безугавку оброблюють пропагандою, щоб усунути гомжен інакший зв'язок чи переконання, а з його свідомості — найменшу тінь нелояльності. Фахівці агітпропу виховуються й школяться на маневрах навіть для безпосередньої фронтової дії. Репортаж військової радіостанції «Волга» від 6. 10. 1953 про «Політпідбудову лекції тактики в танкових сотнях» подає напр.: «Найважливіша передумова для успішного виконання всіх завдань і зокрема для розв'язки тактичних проблем це належне зорганізування політично-партійної роботи... Після відмаршу на терен вправ агітатори вияснили залагом танків бойові готування. Заки виїхано в дію, команданти повторили бойові завдання, а агітатори відбули обговорення з залагами. А слід підкреслити, що політ-

партійна робота в танкових частинах у бою дуже трудна. Тому, що залоги знаходяться в танках, то ця робота полягає головню в коротких зверненнях. Як тільки залоги повернулися до табору, то в табірній газетці вже могли перечитати звітномлення про хід оце якраз відбутої вправи. Досягнення ж найуспішніших бійців подаються у стінгазеті у приміщенні кожної частини».

Виникає питання, чи така партійна політконтроль має за наслідок скріплення чи ослаблення Совармії. Навіть як поминути мілітарні міркування, то з певністю можна сказати, що советське керівництво вважає таку контролью абсолютно необхідною. При тому воно, мабуть виходить із заложення, що Совармія без такого апарату політконтролю вже через саме зникнення тертів і обмежень наказодатної влади командирів — як чисто військове знаряддя може й стала б міцнішою, алеж з другої сторони змаліла б її надійність і в висліді того ослабла б армія як зброя советської влади. Отже в основному йдеться тут про питання розподілу тягару й

зрівноважування.

Як довго державна структура й належна сюди супремация партії не будуть zagrożені якимись виразно окресленими силами, то надто скоро воно уважати негати́вні симптоми цієї політконтролю потенціальною zagrożою для наглядю партії над Совармією. Навпаки, томущо немає ніякої zagrożи ззовні, то вбудовані в Совармію органи політконтролю не тільки, що зможуть зберегти бажаний послух і відданість війська для держави, але й навіть ще більш укріпити. А якщо колись ця відданість буде виставлена на пробу, то можна лише надіятися, що стане можливим використати це незадоволення, яке в деякій мірі безперечно існує не тільки в Совармії але й у інших ділянках советського суспільства, — для успішного знеутралізування цієї системи політичної контролю. Але тут очевидно не може жоден легководушний оптимізм, а тільки ґрунтовне вивчення механізму цієї системи партійної контролю, а до якого належить як істотна й невіддільна частина і контрольний апарат в середині Совармії.

М. Б.

Стратегічні компоненти конфлікту Схід-Захід

Із загального стратегічного погляду конфлікт між Сходом і Заходом це в першу чергу протиріччя поміж континентальною і морською потугою. Історія визнає такі протиріччя

земна істота, здібна лише до завоювань та панування на суходолі.

Для морських націй море й морські шляхи це не лише додатковий потенціал, але й жит-

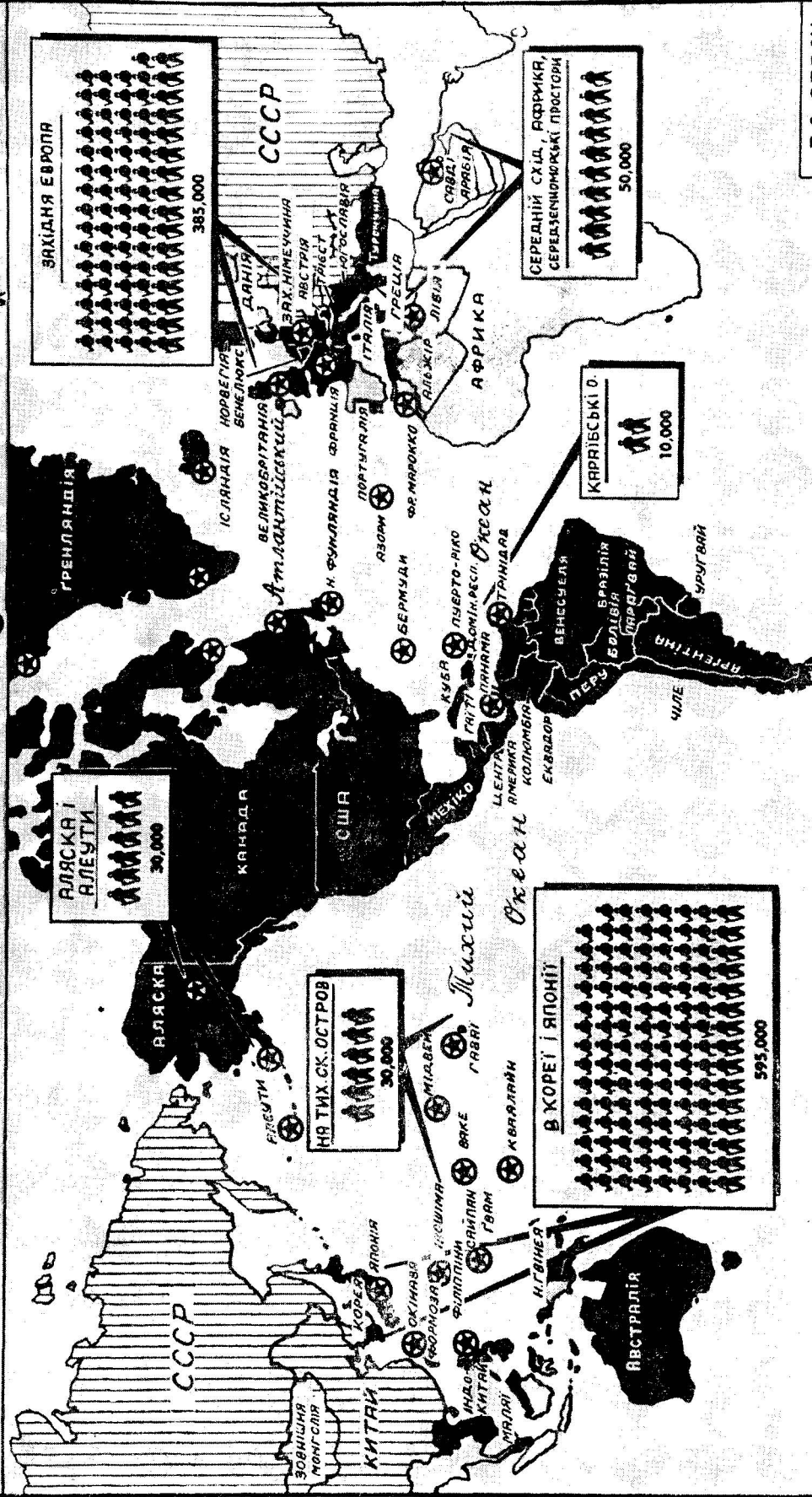

Карта розташування збройних сил ССРСР

закономірними. Сучасний конфлікт між Сходом і Заходом характеристичний своєю глобальною формою. Відомо, що сьогодні вже не існує ні чисто морських ні континентальних потуг у класичному розумінні. Людина, як

тевий простір. Для них морська сила є тими підвалинами, на яких стоїть життєвий інтерес нації. Для континентальних держав життєвим простором є суходіл, а море — лише додатковим. Звідси між обома силами виника-

ЛЕГЕНДА: ■ ЗАХІДНІЙ БЛЮК □ СХІДНІЙ БЛЮК ○ ГОЛОВНІ ЗАКОРДОННІ БАЗИ РІДНА ФІГУРА=5000 ВОЯКІВ

РОЗМІЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ США: В США 2,4 МІЛЬЙОНА, ПОЗА КОРАДНАМИ 1,1 МІЛЬЙОНА. РАЗОМ 3,5 МІЛЬЙОНІВ ДО ЗБРОЇ

Карта розташування збройних сил США

ють глибокі психологічні різниці та геополітичні погляди, які входять як складові компоненти у воєнні доктрини даних народів. Сучасні мілітарні потуги розбудовують всі конечні воєнні засоби, себто: сили сухохідльні, морські й повітряні, але їх застосування щодо загальної структури та щодо стратегічної ролі основно поміж собою різняться.

Життєві інтереси морської потуги лежать передусім у забезпеченні свободи плавби на морях, забезпечень морських шляхів, вільного доступу до портів та у забезпеченні їх від суходолу перед континентальним агресором.

Життєві інтереси континентальної потуги лежать у безпеці її суходолу та далі в контролі й обороні внутрішніх морів і портів. Отже, т. зв. зовнішня лінія оборони не вибігає поза територіяльні води чи води найближчих сусідів.

До конфлікту між континентальною і морською потугою приходиться саме у висліді стику протилежних інтересів, тобто в конфлікті щодо потреби безпеки, з одного боку, вільного доступу до морів морської потуги та потреби забезпечення від моря, потреби контролі та безпечности побережжя континентальної сили, з другого боку.

Стратегічна проблема у сучасному конфлікті поміж морськими потугами Заходу й континентальними потугами Сходу, лежить в питанні:

а) наскільки континентальні потуги ССРСР-КНР (Китайська Народна Республіка), мають власні основні морські інтереси й настільки вони мають засоби вести морську війну, щоб перемогти морську потугу?

б) наскільки знову ж морські потуги мають власні континентальні інтереси й відповідні засоби, щоб перемогти континентальну потугу на суходолі.

Оборона цих основних інтересів і оцінка власних сил у порівнянні з ворожими є тією базою, на якій спирається воєнна доктрина, себто основні принципи мислення й воєної дії. Різниці поміж воєнними доктринами континентальних і морських держав лежать не лише в розпізнанні різних стратегічних цілей та стратегічних прямувань, тобто політичного змісту війни та кінцевої воєної мети, але теж і в різниці способів забезпечувати основні інтереси нації, далі — в різниці щодо засобів та способів вести війну, а також у самій національній психіці.

Сучасна стратегічна концепція США спирається на двох основних підставах: на обороні Атлантийського океану, тобто на організації Північно-атлантийського пакту, та на обороні Тихого океану, тобто на Тихоокеанському пакті, який є щодіш зав'язком оборонної системи на Далекому Сході. Щоб забезпечити ці два океани США заключили ряд колективних і двосторонніх пактів оборони з європейськими та азійськими континенталь-

ними державами (дивись «До Зброї» ч. 21 (34) «Схема воєнних пактів США»), а надто — на цій підставі набули прав на власні морські й летунські бази по цих країнах. (Дивись «Карта розташування збройних сил США»).

Принцип концентрації збройних сил

У стратегії важливе значення має принцип концентрації сил. Його Клявзевиц зформулював так: «Найкраща стратегія це бути завжди сильним, насамперед загально, а пізніше — у вирішному пункті. Звідси закон для стратегії: централізувати свої сили». Отже централізація в просторі й часі — для стратегічної й тактичної мети. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом економії сил, який вирішує питання про концентрацію сил родами зброї та за їх децильним застосуванням.

Співвідношення цих компонентів воєної доктрини ССРСР і США ілюструють і наочнюють дві карти: карта розташування збройних сил США та карта розташування збройних сил ССРСР.

Постійні советські протести проти американських морських і летунських баз та намагання Кремля виштовхнути США з Європи це й є основним завданням советської дипломатії, яка працює по лінії стратегічних вимог імперіалістичної політики ССРСР. Розташування американських бомбовиків та мисливців довкруги залізної завіси це той основний елемент, на якому базується оборона США й Європи. США мають на сьогодні 175 бойових летунських груп, більша частина яких розташована поза материком. З-поміж 200 наявних баз аж 120 розташовано поза кордонами США. Ще цього року це число має побільшитися до 150. Поза кордонами перебуває понад 250 000 летунського персоналу. Охорону летунських баз ведуть або самі американці або частково країни, де ті бази розташовано. Коли зважимо, що кожний літак коштує кілька мільйонів доларів, тоді матимемо картину коштів, що їх витрачають США для оборони Європи.

Інакшу картину представляє розташування збройних сил ССРСР — континентальної потуги. Вони розташовані й сконцентровані або на власній території або по окупованих країнах. Тут принцип концентрації й економії сил дає великі позитиви. Під сучасну пору ССРСР має 175 кадрових дивізій, з того 65 танкових або вповні змеханізованих. Летунські збройні сили налічують 20 000 літаків модерних реактивних типів. Сильно розбудовується також протилетунську оборону, споряджуючи її радарними устаткуваннями. Стан морських збройних сил постійно зростає. Пункт тяжіння поставлено тут на підводні човни. ССРСР має в чинній службі 300 підводних човнів середнього й легкого тону.

Перспективи

Розвиток сучасної воєної техніки в ділянці навігації (удосконалення летунства далекого радіусу дії) та створення необмежених засо-

бів нищення (атомові, водневі й кобальтові бомби, ракетна зброя, хемічні й біологічні засоби провадження війни) — основно змінюють засаду стратегічного керівництва війною. По штабах ведеться щоденне досліджування впливу цих факторів на форми й стратегію найближчої війни.

Ці нові засоби нівелюють дотеперішню різницю між континентальними й морськими потугами. Тепер обі сторони мають більше засобів вести проти себе успішну війну. Проблема простору, транспорту, зв'язку і швидкості вже не становить важливої різниці між континентальною й морською потугою.

Спомини

Ст. вістун УПА Левко

Кривавий епілог одної зради

В гарний погідний серпневий день 1945 р. наша сотня із куреня «Вовки» під командуванням к-ра Багряного квартирувала в лісі біля с. Потуржинська Вілька, Грубешівського повіту (Холмщина). Попередньої ночі прибув до нас наш курінний сот. Ягода (Черник), щоб провести контролю вишколу новиків і побалакати з стрільцтвом.

Як звичайно, так і того дня, о 7 год. рано службовий підстаршина проголосив ранню зорю. За 15 минут стрільцтво помилосив і стало на збірку до молитви. По молитві сот. Ягода витав нас і питав, як ми почуваємося та чи нам чого не бракує. По сніданні всі вояки сиділи гуртками. Одні гурторили, другі грали в шахи, а ще інші поскидали сорочки і вилувлювали «звіряток». Ці найбільше «набирали себе» вислідами удалих ловів. К-р Ягода був також занятий полюванням.

Моя група займалась оповіданням дотепів і веселих історій. До нас підійшов чотовий Лев і запропонував, щоб потихенько заграли. Ми грали тільки на губах. Почалась музика. Стр. Міша грав на трубці, інший — флейті, к-р Лев помагав басом, і т. д. Виходила гарна музика. К-р Ягода зацікавився нами, він закінчив своє полювання і присівся до нас. Коли ми скінчили грати одну пісню, він попросив заграли ще одну і дозволив голосніше грати.

Та нараз прибіг стійковий і зголосив к-рові Ягоді, що зі сторони с. Угринова жене трапом верхівець просто в напрямі нашого табору. К-р Ягода дав наказ затримати вершника і привести до табору. Сстійковий побіг, а к-р проголосив поготівля.

За кілька хвилин стійковий привів до к-ра селянина із с. Угринова, що був нашим розвідником і тому знав де квартирує відділ. Селянин був задиханий, видно всіма силами старався прибути до відділу якнайскорше. Він оповів уриваними словами, що до села приїхала на авті група погран-військ МВД — 20 люда — із Сокаля і між ними є відомий зрадник Юрченко.

Юрченко походив із с. Себечева, Сокальського повіту і за німецьких часів був курінним УПА на Холмщині. Коли МВД розбило

його відділ і пізніше його зловило, він пішов на собачу роботу до большевиків. При його допомозі наробили багато шкоди нашому рухові і цивільному населенню в нашому терені. З ним пізніше пішло ще біля 10 вояків УПА, заловлених в облавах, і потім вони разом з емведистами робили облави на наші села і були гірші, як самі большевики. Групою командував ст. лейт. Леонов. Юрченкові причепили «майора» для пропаганди, але в дійсності він був звичайним емгебистом (в його військовій книжечці стояло «красноармеец»). Це зразу большевики конспірували, але коли його використали, поводитися з ним як з нікчемником. Напр. коли квартирували на селі, емведисти спали на ліжках, а він з кількома своїми товаришами — на землі.

Селянин оповів, що емведисти роблять ревізії в деяких хатах і збираються їхати до Нісмич, де того дня був празник.

К-р Ягода, подумавши трохи, рішився зліквідувати цю большевицьку банду, і то за всяку ціну. Тут мушу сказати, що на Юрченка роблено вже десятки разів засідки і спроби його зліквідувати кінчилися неуспіхом.

Командир Ягода зарядив збірку відділу і питав, хто хоче з ним іти на малу виправу. Зголосився цілий відділ. Командир Ягода визначив перший рій, в якому був і я. Крім того взяв ще кілька кулеметників. Другий, третій і четвертий рій вислав з бунчужним Лисом. Решта сотні зісталася в лісі. Була 11 година перед полуднем. Ми посідали на дві підводи, що були постійно в таборі — санітарна, а друга з харчами. Бунчужний Лис зі своєю групою мав іти на піхоту. Його група мала зробити засідку на шосі Угринів-Долобичів. Наша група рушила через село Павлів до села Нісмичі, де командир сподівався застати Юрченка. До села Нісмичі було около 10 кілометрів. Командир дав наказ їхати як найскорше, що тільки витримають коні.

Лісом ми їхали спокійно і безпечно. Коли ми виїхали на край ліса командир задержав підводи. Недалеко йшла шоса з Угринова до Долобичева, на якій бунчужний Лис мав робити засідку. Далі ми їхали вже партизанською

дорогою, через поля. Під селом Павловичі один кінь з першої підводи не витримав скорої їзди, впав. Ми його скоренько випрягли і далі їхали одним. В перших хатах села Павлович ми змінили коні — взяли в селян, бо наші вже не витримували форсованої їзди. В селі Павловичах квартирував командир Дуда з частиною свого роя. Група Дуди — це на наших теренах був спецвідділ для особливих завдань. Половина цього відділу були придніпрянці, що знали добре російську мову. Вони носили большевицькі уніформи. Друга частина це волиняки і холмщаки, що знали теж польську мову і носили польські уніформи. Цей відділ діяв також вдень, вдаючи при зустрічі ворога большевиків чи поляків, що було вигідніше. Це допомагало йому при помочі різних трюків доказувати чудес. Командир Ягода наказав Дуді їхати з нами і за п'ять хвилин Дуда з своїми стрільцями і ми виїхали в сторону села Нісмичі.

До Нісмич ще було півтора кілометра. Дорога йшла сіножатами поміж вербами і кущами верболозу, так що ми непомітно підїхали під саме село. Яких триста метрів від перших хат ми позлазили з підвод і підсунулися під шосе Угринів-Нісмичі.

Ще ми не заняли добрих становищ як побачили, що з села Угринова наближається підвода. Хлопці пізнали знайомого селянина з села Угринова. Командир Ягода вийшов до нього, щоб засягнути інформації. Дядько сказав командирові, що тому пів години большевики відїхали до села Долобичева. Командир Ягода закріпав: — «Проклятий собака має щастя». Він повернувся до нас і наказав:

«Ідемо хлопці на шосе Долобичів-Варяж. Може той собака затримається в Долобичеві, а ми тим часом перетнемо йому дорогу».

Ми поїхали на шосе Варяж. В 13-ій годині ми вже були на шосі, під самим містом — около півтора кілометра від перших хат. Там були старі німецькі окопи з часу переходу німецько-большевицького фронту. На полях ніхто нічого не сіяв, росли великі бур'яни, так що можна було сховатися як в кущах.

Лежимо на становищах і чекаємо. Нас було 15, всі в польських або советських мундшурах. Командир Ягода кілька разів проходив вздовж розстрільної і лавав вказівки. засідка була розположена на довжині яких 200 метрів. Чотовий Лев і ройовий Хоробрий були першими від сторони села Долобичів, зараз біля них квілетчик Вишня з амуніційним, а я був п'ятий. Ми мали перші бити по авті, коли авто вїде напроти нас, а після нас мали стріляти інші і кидати гранатами. Командир Ягода був на чолі лівого крила — від Варяжа. Він мав на собі польський уніформ. Чотовий Лев через далековид стежив за шосою зі сторони Варяжа. Так ми пролежали одну годину, потім другу, але ніхто не надїздив. Сонце

пекло жахливо. Найбільше турбувало всіх, що зрадник Юрченко міг втечи ще заки ми прибули на засідку. Аж по двох годинах чотовий Лев завважив, що з Долобичева їде підвода і подав це по зв'язку до командира Ягоди. Командир Ягода дав наказ добре заховатися, а сам ще з двома вояками в польських уніформах вийшли на шосе і пішли на зустріч підводі. На підводі їхав селянин. Ягода затримав його і провірив документи (представився як польська поліція). Це був селянин з міста Варяжа, вертався з Долобичева. Від нього ми довідалися, що в Долобичеві є авто з «руськими товажишами», дець біля 20 осіб. Нам того і тільки було треба. Ми дуже втішилися — значить були дані на те, що Юрченко таки попаде в наші руки. Командир відпустив підводу, а коли вже вона зникла, вернув назад до нас. Кожен був знесилений від спеки, але ми лежали терпеливо, бо була надія, що вдасться нам зліквідувати того зрадника, на якого найгірше нарікало населення і не раз нам докоряло, чому ми його не знищимо.

За якийсь час з сторони Варяжа виїхала знову підвода. Командир, Ягода подав по лінії що їде 4-ох большевиків і вони напевно нас помітили, бо дивилися також через далековид. Далі командир Ягода наказав, що за всяку ціну мусимо їх ліквідувати без стрілу, бо пропаде ціла справа — стрілянина остереже Юрченка. Підвода з большевиками зближалася помалу до нас.

Коли большевики зблизилися на яких 100 метрів, вони поскакали з підводи і зі зброєю на поготові підходили ближче (це були мвдисти, що, як ми пізніше довідалися, охороняли советського комісара для справ виселення українців, що перебував в селі Долобичеві). Командир Ягода вислав на перевірку емведистів ройового Діброва з Придніпрянщини (він добре говорив по-російськи і мав мундир лейтенанта мвд) і ще трьох вояків в советських уніформах. Вони мали в відповідний момент розбріти большевиків. Діброва вийшов напроти них і запитав: «Хто ви такі». «Ми красноармейци» — відповіли всі нараз. Діброва зажавав документів, бо «нада ж перевірить». Один з них, старший сержант підійшов до Діброва і подав документи, а інші — далі зі зброєю на поготові — відійшли на другій бік шоси, стали за бугром і пильно стежили за всіма нашими рухами.

Командир Ягода побачив, що це рафіновані драбуги і не вдасться їх взяти без стрілу, тому дав Діброві умовлений знак, щоб їх пропустив. Може вони наберуться відваги і посідють на підводу, а тоді ми їх знищимо. Щоб їх не насторожувати Діброва поінформував їх, що ми дістали відомості що тут мають проходити повстанці і тому ми чекаємо на засідці. Але большевики не були дурні. Старший сержант ішов вже дальше шосою, а три інші —

йшли з другого боку шоси ровом зі зброєю на поготовівлю. Так пройшли вони майже на другий кінець засідки. Тоді командир Ягода подав по зв'язку, щоб всі приготувались і наказав командирові Дуді, щоб вийшов напроти них і коли пічнеться стрілянина, заліг з другої сторони шоси, щоб легше знищити тих трьох за шосою.

Командир Дуда взяв від одного стрільця кулемета (це він робив в кожному бою) і ще з одним стрільцем вийшов на шосу. Оба були в польських уніформах. Він наказав більшовикам стати і ще раз зажадав документів. До старшого сержанта підійшов Гонта, взяв його документи в руки і ставив різні питання, щоб тільки довше їх затримати. Але молодший сержант, що стояв в рові, щось зорієнтувався. Він крикнув: «Серьожа, ето наверно бандити», і відразу посіяв з автомата по командирові Дуді. Рівночасно ми всі сипнули по більшовиках. Старший сержант, що стояв на шосі згинув відразу, але трьом іншим вдалось залягти і вони почали відстрілюватися. Перестрілка тривала коротко, бо вістун Андруша з Харкова ще в першій хвилині перестрілки просунувся через шосу, підкрався близько більшовиків і кинув на них гранату. Як тільки граната вибухла він підняв голову і побачивши, що один з них ще живий, крикнув: «Рукі вверх».

Енкаведист підніс руки вгору, бо вже й так не мав чим стріляти. Граната розірвала йому десятизарядку. Двох інших погинули.

На наказ командира Ягоди ми забрали вбитих на підводу, полоненого зв'язали і замащували на шосі сліди крові. Двох стрільців відвезли їх до Павличівського ліска і там мали чекати на нас. З ними пішов також командир Дуда, що був ранений в руку.

На засідці лишилися лише 12. Коло 16-ої години чотовий Лев подав, що з Долобичева їде 10 підвод з військом. На наказ командира Ягоди ми відсунулися до 100 метрів назад і лежали в бур'яні. Це їхали донські козаки, що в літі 1945 року збирали сіно на Холмщині, звідки вже населення виїхало до ССРСР. Потім вернули ми знову на наші становища.

По кільканадцять хвилинах прокотилось по зв'язку від чотового Лева: «Готуватись, їде авто, напевно Юрченко!» Командир Ягода подавав по зв'язку останні накази. Між іншим, щоб, як буде можливо, Юрченка взяти живого. Старатись стріляти йому по ногах.

Як авто вже було біля 30 метрів від чола правого крила, кулеметчик вістун Вишня пустив з «дixтяра» серію просто в мотор і вбив шофера. В кабіні крім шофера їхали Юрченко і старший лейтенант Леонов. Коли згинув шофер, Юрченко вхопив за керму і хотів їхати далі. Але вже грали всі наші кулемети, автомати і кріси. Саме проти мене з кабінки вискочив на шосу Леонов і хотів витягнути з кабура пістоллю, але серія з автомата чотового

Лева повалила його долів. Авто ще кілька разів підскочило, заїхало в середину нашої розстрільної, переїхало через рів на противну сторону шоси і стало в картоплях. Частина енкаведистів згинула відразу, а решта позискакували з авта, залягли і почали відстрілюватися.

Почався завзятий бій. Нічого не було чути лиш клекіт кулеметів і шум автоматів. Ворог боронився завзято на життя і смерть. Становища мав він доволі вигідні, хоч всі більшовики лежали купою. Знищити їх можна було тільки гранатами.

Командир Ягода дав наказ іти в наступ. Наші вояки проскакують через шосу і одні оточують більшовиків, інші підсуваються ровом, щоб закидати їх гранатами. Я також проскокував стрибком шосу, коло вбитого Леонова, коли впала мені в око його пістоля. Я постановив відчепити пістоллю, бо ще не мав а хто знає чи командир мені призначить її, якщо хтось інший її знайде. Я підсунувся до Леонова і притягнув його за ногу в рів та забрав пістоллю і тоді подався далі вперед. Стрілянина тривала дальше.

Нараз вибухла граната в більшовицькому кублі. То вістун Андруша підсунувся знову на близьку віддаль і закидав їх гранатами. На хвилину більшовицькі кулемети замовкли. Було чути лише стогін ранених. По хвилині я почув стукіт по дисці «дixтяра». Значить серед більшовиків є ще живі. Їм затявся кулемет. По хвилині він почав стріляти і щойно тоді, коли Андруша кинув ще дві гранати, стріли замовкли.

Ми обережно підсунулися до більшовиків і почали провіряти, перекидали всіх побитих до гори обличчям — шукали за Юрченком. Врешті один крикнув: «Є чортова морда». Командир Ягода аж зітхнув. «Ну нарешті полав».

На наказ командира Ягоди частина пішла вздовж картопель, може деякі ще поховались. Інші поробили застави від Варяжа і до Долобичева. Перед нами вискочив з картопель один енкаведист і хотів втікати, але повстанці посіяли по ньому з усієї зброї і він упав. Був ранений в ногу і здався. Це був один з провокаторів, українець з Долобичева. Його окружили і почали допитувати. Коли всі були заняті сексотом, під горбком вискочив з картопель ще один — зрадник Габданко, і цьому одному, на жаль, вдалось втекти. Він скрився за горою, а коли ми вибігли на горбок, він вже добігав до сулимського гайку.

Бій тривав 45 хвилин. Згинуло 18 енкаведистів, 1 полав в полон, 1 втік. З нашої сторони згинув стрілець Крук і було двох ранених.

Ми позбирали більшовицьку зброю і перешукали більшовиків. Вони мали в кишенях квашені огірки, цибулю, куски сала, м'яса, хліба тощо, все всуміш. За пазухами мали

пограбовані жіночі хустки, панчохи, сорочки і інші речі. В самого Юрченка знайшли за па-зухною шкіру на чоботи, яку, як виявилось пізніше, зрабував у одного селянина у Нісми-чах. (Пограбовані речі ми віддавали людям назад). В старшого лейтенанта Леонова зна-йшли ми багато дуже вартісних документів, між ними незашифрований список цілої сітки сексотів на Грубешівський повіт, на якому було позначено, коли якийсь сексот з'являвся на зустріч, а які ховалися перед большевика-

Орест

Записки підпільника

24 липня 1948 р. — друг Беркут і я — за-квартирували в с. Корчин (р-н Сколе, Дрого-бицька обл.) на «Потоці» (так називається ча-стина села).

Останніх днів населення цього села пере-живало «страшний суд», як називали селяни, — часи татарського лихоліття. 21 липня до села заїхали партійці, «стрибки» і МВД за-кладати в селі колгосп. Вони цілими днями й ночами бігали по селі і зганяли людей до сіль-ради, щоб вписувалися в колгосп. Навіть ні-чю зганяли напівсонних людей, босих, не-одягнутих жінок. Населення як звичайно, ста-вило большевикам спротив. В сільраді прось-бою, грозьбою, агітацією, а врешті підступом і побоями старалися зламати геройську по-ставу селян, які ніяк не хотіли вписатись до колгоспу. Цю людину, яка не хотіла вписа-тись до колгоспу відсилали до окремої кім-нати, в якій сиділо двох найлютіших катів цього ж р-ну — один це Благодир, насланий партієць, голова сільради в с. Синевідсько Вишне, Скільського р-ну, другий — Костів Богдан, родом з с. Крушельниця, Скільського р-ну, большевицький виступник, перший се-кретар райкомсомолу. Ці два п'яні бандити кидалися на людину, як тигри на свою здо-бич. Людину, яка попалась у їхні руки вно-носили від них напівпритомну, цілу синю, скривавлену. Кількох господарів так збили, що їх з місця відвезено до шпиталю, де один з них за кілька днів помер, а решта лежали по кілька днів, а то й тижнями хворими. Ба-гато мужчин і жінок повтікали в цей час до лісу, щоб у лісі пересидіти цей страхітливий час.

Большевицькі бандити, бачучи, що нічого не вдіють, бо всі люди втекли до лісу, — рі-шилися на підступ. 24 липня пополудні в Кор-чині вже не було ні одного сталінського бан-дита.

* * *

24 липня друг Беркут і я квартирували в с. Корчин у свідомих господарів, які дуже добре ставилися до нас і до нашого руху. Ці

ми. Тоді ми здобули 4 кулемети, 8 десятизаря-док, 3 ППС, 8 пістоль і багато іншої зброї і амуніції.

По закінченні роботи ми від'їхали. Радости нашої не було кінця, хоч жалували за погиб-шим товаришем Круком, що був дуже добрим товаришем і вояком. Коли пізніше ми при-були до якогось села, то селяни гостили нас чим могли, старались нам як мога догодити і виказати свою прихильність за те, що ми по-кінчили з найбільшим їх ворогом.

господарі не мали дітей — їх було двоє: жін-ка віком коло 45 років і її муж — коло 50 ро-ків. Жили вони в згоді, чесно і заможнo. Коли побачили нас, то мало не плакали з радості, так зраділи немов би побачили своїх дітей з там-того світу.

Ми обидва спали на стриху, на свіжому па-хучому сні, як у перині. Були ми дуже втом-лені цілонічним маршем, тому спали дуже смачно аж до снідання. Господиня принесла нам мидницю, ведро води, щоб ми помились, а потім сніданок. Поснідавши, ми попросили в господині газет, які за кілька хвилин, вона нам принесла. По обіді господиня сказала нам, що большевики виїхали з села до району. То-ді почала нам оповідати про знущання ста-лінських бандитів над селянами села Корчин. При тому питалася нас, в який спосіб ставити спротив большевикам. На це друг Беркут дав їй відповідь та підпільну протиколгоспну лі-тературу. Перед вечером прийшов господар із с. Синевідсько В. і дав нам розвідку та ска-зав, що в селі спокійно, большевиків немає. Ми прийшли до хати, почистили убрання, чо-боти, помилися і нетерпеливо дожидали ве-чора.

Я мав якесь прочуття, бо чомусь був дуже насторожений. Друг Беркут сказав мені: «Я піду сам на 'Потік', бо маю багато справ до полагодження, а ти йди на «Шляхту» (части-на села) і принеси наплечник з книжками, бо завтра, як лише смеркне, відходимо».

Вже смеркало. Ми попрощалися так по-дружньому, що мені самому опісля було див-но — так прощались, немов би назавжди. Я йшов і думав, мені було дивно чому ми так якось особливо сьогодні прощались. Ідучи, в мені зростало якесь напруження, якийсь неспокій був у моїй душі — чому, сам не знаю, і я насторожив свою обережність. Іду-чи на «Шляхту» я ніс у руках натягнуту па-пашку. По дорозі я вступив до кількох зна-комих мені господарів, поговорив з ними і дав протиколгоспні листівки і заклики. Се-ляни жалілися, що Костів Богдан — крово-пиєць, людоджер, казав, що до неділі-або бу-

де в Корчині колгосп, або йому голова злетить.

Я вступив також до голови сільради, щоб довідатися точніше про большевицькі звірства. Цікавило мене яким способом большевики стараються змусити селян вступати до колгоспу та чи мають і які успіхи. Голова оповідав про нечувані звірства, які большевики примінюють до селян. Казав: «І мене були прив'язали за ногу до стола, але за кілька годин відв'язали». Чи мають які успіхи про це не знав, бо большевики тримали це в таємниці, але був певний, що не мають, бо населення трималося по-геройськи.

Я довго не задержувався, залишив голові протиколгоспну літературу і вийшов. За мною вийшла хатня дівчина — Оленка, восьмикласниця. Я розпитував її про теперішнє шкільне життя і про багато інших речей, які мене цікавили.

* * *

Ніч була тиха і погідна. Село спало, тільки круглолиций місяць, впливши на безмежне небо, освічував стурбоване цілоденною працею і страхіттями село. Я стояв і розмовляв із Оленкою. Нараз на краю «Шляхти» загавкали собаки і зараз втихли. Ми далі стояли. Раптом почувся тупіт. Вона сказала: «Чуєте, їх іде багато». Я відповів — чую, то нічого. Незабаром я завважив дві постаті, які йшли дорогою. Я відбезпечив свого автомата і сів за тином під хатою. Бачу — тіні повертають до тієї хати, де я присів. Вже виразно бачу дві постаті: одна в круглій емведівській шапці і палатці (хоч було погідно і тепло), в лівій руці держить ППШ, — другої постаті я добре не бачив, бо йшла позаду.

Я холоднокровно приложив свого вірного автомата до плеча і пустив коротку чергу — сім куль. З мого автомата вилетіло сім куль в самі груди емведівського вислужника —

С. Хрін

Вістун УПА Тетяна

(Прощання і перехід кордону)

Курінь УПА, а з ним багато добрих друзів відійшли 29 червня 1947 р. в УССР. Після їх відходу відбулась велика облава, яку проводили кількадесят тисяч поляків, большевиків і чехів. Сам відхід рідного війська все ж таки вплинув на кадри. Курінь цей був же ж їхньою обороною і гордощами. Одні пригортають пляни відходу під зону, другі пригортають іти вслід за сотнями.

Таня прощається з рідними повстанцями. Може й назавжди доведеться залишити рідне село, де вродилась, зростала, де пройшли її

зрадника українського народу, першого секретаря райкомсомолу — Костів Богдана. Він із страшним ревом, як дикий звір, повалився на землю. Другий бандит, що йшов позаду Богдана скочив на дорогу за тин і почав стріляти до мене (він був ранений і помер у шпиталі). Я скочив у сад, звідси у другий і третій. Коли я вийшов на дорогу, то чув густі постріли коло хати голови сільради. Я вже собі з цього нічого не робив, — я тепер пан ситуації.

Місяць світив мені дорогу, і я з гордістю, немов пів світу побідив, бадьорим кроком йшов дорогою, яка вела до лісу.

* * *

В цей час, коли я вбив Богдана, він якраз ішов по голову, щоб забрати його до сільради, а решта большевиків (їх було багато) мали оточити село і зробити облаву. Це, однак, большевикам не вдалося, бо мої постріли насторожили людей і вони повтікали до лісу. Надраном большевики наловили трохи людей, які не встигли втекти, і робили з ними мітинг. На мітингу змушували людей, щоб підписували заяви вступу до колгоспу. Однак, з селян ніхто не вписався.

Так большевицькому вислужникові Костів Богданові скоріше злетіла голова, а в Корчині колгоспу таки не встиг заложити.

* * *

Другого дня через корчинських селян я почувся з другом Беркутом й іншими повстанцями. Всі вони склали мені гратуляції.

Ми пішли далі... Пішли казати українському народові правду. Ми пішли далі — бити таких богданів.

Так борються українські повстанці і революціонери за правду, за волю народу. **Так українські повстанці і революціонери били, б'ють і битимуть усіх ворогів волі України.**

6. XII. 1948 р.

діточі і юні літа. Прощає свої стежечки, поля й ліси. Прощає могилку матері. У хусточку завиває грудочку землі. Прощає свої села і гори, куди проходила днями й ночами, полагуючи організаційні справи. Прощає свої улюблені місця, де пережила гарні хвилини повстанчого життя, де співала своїх улюблених пісень.

«Прощайте, я може верну до вас! Тепер іду продовжувати святе діло в Україні. Туди пішли сотні, туди кличе мене обов'язок, туди пішов мій рідний батько, рідні і Василько!»

Таня любила Україну. Вона знала, що бути в лавах бійців, це ще не любов. Повною любов'ю України буде називатися та, що полюбить її чесно і правдиво. Хто в боротьбі за неї віддає всі сили свої, працю, знання і здібності. Хто з насолодою приймає труди і невгоди, біль і смуток, і із запалом виконує завдання і завжди старається себе вести гідно, примірно, в зустрічі з ворогом є безстрашним, опанованим в небезпеці, йде без скарг і в боротьбі себе вдосконалює! Вона знає, що в праці й боротьбі кріпне і росте людина. Треба йти по вказівках досвідченого боротьбою проводу і бути вірному до загину.

Востаннє прощається зі своєю подругою-односельчанкою повстанцем д. Калиною. Обняла її, приголубила. Прощай, зітхнула. Чи доведеться нам ще тут зустрінутись? Важко, це не відоме. Воно далеко перед нами.

Прощай Калино. Згадуй добрим словом, хай з тобою йдуть радощі, які ми разом прожили, я їх беру також з собою в Україну. Вони будуть для мене насолодою у хвилинах самоти.

Коли впаду то згадай мене і скажи батькові, що я пішла правим шляхом, який він мені вказав і вірною була Україні до кінця.

Дві подруги прощалися як вояки: Слава Україні! Героям слава!

На горі Магурі зібралось багато повстанців; між ними провідник Мар, д. Давиденко та інші. Провідник відходить під зону, а д. Тетяну, Марійку, Марту, Дунаю і д. Стира прощає в небезпечну дорогу. Дівчата-повстанці, кожна зокрема дістає на пам'ятку «на віно 1 долар». Важко було розставатися з друзями, із котрими спільно проведено 3 роки підпільної боротьби. Ще умовляють собі таємні пункти, час стріч й обіцяють зустрінутись в Україні.

В напрямі кордону посувається 5-ох повстанців. Далеко в лісах чути ворожі постріли. Вони йдуть мовчки. В цю ніч 14. VIII. 1947 р. мають перейти кордон. Її це завдання не лякало. Вона в цю хвилину роздумувала над стрічею з зв'язковим ст. віст. Савкою на горі Магурі. Він до неї приносив від Василька записки «На — тя». Перед Савкою згадала гарні давні дні. Питалася чи піде до к-ра Біра. «Поздоровіть його від мене, скажіть йому, що я також переходжу кордон десь біля Дидьова або села Руське і буду в котромусь прикордоннім районі». Савка обіцяв виконати це. В очах Тані стояли сльози. 16. VIII. буде переходити він кордон з Буревієм.

Находила ніч. Перейти большевицький кордон, дуже важко і не дивниця, щоб не драз-

нити себе, не роздумувати над важким завданням, а погодитися з твердим фактом, тому всі мовчали. Кожен бажав, щоб темні тіні, щасливо вийшли на ясні береги дня.

Таня відчула тепер жаль за Васильком. Ця людина, якою вважала найближчою собі в світі, сьогодні відійшла далеко. Їй хотілось в цю хвилину подивитись на його обличчя, прочитати чи він той сам.

Ось і Сян. Блестить і б'є холодом вода. Підсуваються обережно. Ніхто не роздягається. Таня найвідважніша між ними, перша рунула в глибоку по пахи воду несучи в руках пістолю і клуночок, а в ньому стара шинеля, щоб перешити собі з неї плащик, хустка, дрібні речі, записки, а в малому вузлику грудочка землі з могили матусі і зілля пристріт і любисток-васильок на пам'ятку.

Загартована партизанськими маршами грудь, всисає холодний воздух, рвучкі хвилі льодом обливають тіло, проникають до кості. Бистрі неспокойні партизанські очі шукають ворога на кордоні. Перебрили воду. В тім блиснули ракети, впали стріли. Усі залягли, але Таня зорієнтувавшись, що їх тут ворог запримітить на рівнині, перша скочила і шепнула «за мною». Ворожі черги з кулеметів блискучими жемчугами летіли одна за другою.

Перервались через алярмові дроти, заорані скиби і зникнули в полях.

Заблудили. Хлопці-друзі втратили напрям. Та Таня скоро їх орієнтує і беруть напрям на село Лютовиска. Тут в'яжеться д. Стир через селян з повстанцями і ця група повстанців уже біля батька сл. п. провідника Левка над с...

Безустанні дощі. Дівчата на Бадьові. Наші буди. Пор. Кармелюк, пор. Мирон, хор. Тараско, реф. Зимний, реф. Чорнота, реф. Чорнота малий, пров. Бойко, та ряд стрільців. Зловлені агенти. Відношення до дівчат стає романтичним.

★

Вона йшла в Україну, виснажена з голоду, втомлена маршами і сталою погонею ворога. Йшла, щоби не тільки продовжувати боротьбу, але як жінка, дати примір іншим. Любила Україну безмежно.

(Фрагмент із записок к-ра С. Хріна, що він їх підготовляв для спомену про вістуну Тетяну.)

Залізна завіса

Спомин, присвячений вшануванню пам'яті впадших друзів

Наш відділ «Переяслави I» належав до воєнної Округи «Буг», Тактичного Відтинка «Розточчя». Терен його дії: Яворівщина. Засадничо, згідно з партизанською тактикою і в наслідок здобутого досвіду, повстанські відділи рідко коли трималися свого терену. В більшості вони «рейдували», щоби цим способом дезорієнтувати ворога й утруднити йому збирання відомостей про відділ. Таким «рейдуючим» відділом був і наш. Час до часу зустрічалися ми з командою Тактичного Відтинку в задалегідь умовленому місці, діставали нові накази й інструкції, а потім знову рушали в дорогу. За наказами переходили ми теж на Закерзоння. Тут, особливо в Ярославщині, був неначе наш другий терен діяння. Відділам, які тут діяли під командою к-ра Залізняка, приносили ми часто допомогу в формі медикаментів, амуніції й грошей.

Однак, продіставатися в якийнебудь бік через польсько-більшевицький кордон було не легкою справою. Большевицькі погранзастави слідували за нами незвичайно пильно, особливо ніччю. Тим способом хотіли вони унеможливити всякий зв'язок і утруднити взаїмну допомогу між українськими повстанцями по обох боках границі. Коли додати, що кордон цей був ще всякими можливими способами забезпечений, тоді стане ясным з якими труднощами мусіли ми рахуватися.

Осіною 1946 р. наш відділ під командою к-ра Бриля повернувся з Закерзоння в Яворівщину. Тут мали пов'язатися з к-ром Тактичного Відтинка й дістати від нього нові доручення. Крім цього, мали ми ще зорганізувати різні необхідні речі, яких на Закерзонню було брак, а в Україні можна було їх скоріше набути, чи купити, або й здобути в боях. Все це мало бути призначене для ще одного відділу нашого ТВ, який залишився на Закерзонню, як теж для відділів к-ра Залізняка.

Полагодивши всякі формальності з Командою ТВ і зорганізувавши всі потрібні речі, особливо теплий зимовий одяг, ніччю 1. II. 46 відділ вирушає в рейд на т. зв. Закерзоння. По дорозі, в с. Висівка, долучає до нас ще вишкільник к-р Лобода, разом зі своєю охороною. Всі обладовані тягарем. Трьох коней, яких беремо зі собою, навантажено амуніцією. З Висівки вибираємося далі в намічену дорогу.

Ніч була темна, замрячена. До цього падав ще густий дрібний дощ. Дорога дуже тяжка,

бо під ногами ховзько. Вантаж і одяг намокли й тим додали ще більше тягару воякам.

Щораз ближче зближаємося до кордону. При зовсім замряченій і темній ночі зоровий зв'язок між повстанцями був неможливий. Та це нам аж так дуже не перешкаджало, бо кожний з нас мав добре розвинений слуховий змісл і партизанський «нюх». Такі нічні марші нам не першина.

Промокле й змучене вояцтво ледве волікло ногами, але вірило в щасливий перехід кордону, хоч був він не абияк стережений. Перед границею були побудовані обсерваційні й підслухові вежі, на яких стало сидіти большевицькі підслухи. Поміж вежами знаходилися замасковані большевицькі підслухи. Поміж вежами знаходилися замасковані бункри, в яких перебували большевики. Бункри мали між собою телефонічне получення. Перед ними знаходилися дротяні загороди, подекуди позаміновувані. Цього большевикам ще не вистачало. Вони обвели їх електричною струєю й автоматичними ракетами. Не завваживши дротика, який получував зі собою ці ракети й зачепивши його ногою можна було спричинити вистріл червоної ракети, а тим самим повідомити погранзаставу, що хтось небажаний проходить кордон. У віддалі 100 м. від дротяних загород простягався широкий пас заораного й заскородженого кордону, на якому по слідах пограничники орієнтувалися про те, чи хтось смів його порушити.

Граничні перешкоди не були для нас аж такі страшні тому, що ми добре орієнтувалися про їх розположення. Підсунувшись ближче до границі, передне обезпечення відійшло дещо більше вперед, щоби приготувити декілька проходів у дротяних загородах для переправи відділу. Воно справляється зі своєю роботою досить скоро так, що незабаром і відділ наближається до приготованого місця. Задержуючи якнайбільшу тишину проходимо попри наших вояків з переднього забезпечення, які зайняли становища. Один за одним переступаємо уважно ракетовий дріт. Але тут біда, що коневі наказу не даси. Він, як на злість, зачіпає за дріт і рівночасно з тим темноту прорізує світло ракети. Не тривало й хвилини часу, як в наш напрям посилалися з усіх боків стріли. Почався бій. Большевики були від чола і по боках. При світлі ворожих ракет, які тепер безупинно освічували поле бою, з правого боку почав по нас бити ворожий кулемет. Він мав добре

поле обстрілу. Примусив нас залягти. Командир роя бул. Воїн вистрілює просто на це вороже гніздо ракету. Використовуючи її світло, кулеметник віст. Залізник посилає туди черги зі свого «Дегтярова». В короткому часі ворожий кулемет мовкне. Вороже гніздо знищене.

— Вперед! — видає наказ к-р Бриль.

Вояцтво рушило допереду, але дальший марш утруднює нам друге вороже гніздо з ліва. К-р Бриль звертається з наказом до роевого ст. віст. Вітряка, щоби цей знищив його. Вітряк зі своїм роєм зав'язується в бій, але по короткому часі в ньому гине, разом зі стр. Омельком. Тоді к-р Бриль заходить це гніздо зі заду й довгою серією з автомата ППС нищить трьох большевиків, які там були.

— Бігом допереду. — паде наказ.

Вояцтво зривається і під сильним ворожим вогнем підбігає стрибками вперед. В цьому часі паде прошита кулею 8-літня дівчинка, яка разом зі своєю мамою проходила з нами кордон. Большевики вбивають нам теж наших коней обвантажених амуніцією.

Передне забезпечення пішло пробоем. Частина большевиків воно знищило, а решта розскочилася на боки. Там знова зазнали ми дошкульної втрати — згинув командир-ви-

шкільник Лобода, який був біля переднього забезпечення, та стр. Тато.

Кількох стрільців прискочило ще до вбитих коней, розвантажило їх під свистом ворожих куль і забравши амуніцію відступило за відділом. Большевики посилають ще за нами серії, часто спалахують ще ракети, але нас закриває вже закерзонська темна ніч. Ми перейшли кордон.

Відбившись від границі яких 5 км., робимо в корчах біля с. Чапляків першу зупинку для відпочинку. Тут командир розділив забрану з коней амуніцію між поодиноких вояків. Потім маршируємо далі до більшого комплексу Кобильницького ліса. Біля присілка Ломина перебуваємо протягом цілого наступного дня. Кожний відпочивав після струдженої ночі.

Вечором вирушили ми в дальшу дорогу. Мандрували цілу ніч. Щойно над ранком добилися до куреня к-ра Залізняка. У великому лісі біля с. Сурмачівка квартирував його один відділ.

Наші втрати в бою на пограниччі були: впавшими 4-ох повстанців і одна дівчина та пропавших 3 коні. Як донесла нам пізніше розвідка, то большевицькі втрати були далеко більшими від наших. Число своїх ранених большевики законспірували.

Із новин військової техніки:

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ:

Нові типи літаків. На найдовшому засіданні цього сезону, яке відбулося на початку березня цього року, Палата Репрезентантів схвалила, що на протязі одного року половину британських денних мисливських літаків становитимуть літаки типів «Swift» і «Hunter». Цим рішенням нарешті покладено кінець довгим очікуванням заміни перестарілих типів мисливських літаків новими, які дорівнюють найновішим советським мисливським літакам.

Рівночасно в бюджетному році 1954/55 повинно, в двічі збільшитися число нічних мисливських літаків, спочатку новою версією типу «Venom», який має заповнити час, доки в користування RAF-у не буде відданий новий літак типу «Jagelin». Цей новий тип нічного мисливського літака має крила у формі дельти, може розвивати швидкість понад 1 000 км на годину, може діяти незалежно від атмосферичних умов і може оперувати в стратосфері. Практика показала, що численні радарні прилади і ракетні гармати, що кінечні для поборювання реактивних бомбовиків вночі і при поганих атмосферичних умовах, можуть бути транспортовані тільки двомоторовими мисливськими літаками.

На цьому ж засіданні подано також, що вже почалась серійна продукція бомбовика V-класи типу «Vickers Va Liant». Незабаром пічнеться також серійна продукція бомбовиків тої самої класи типів «Victor» і «Vulkan».

Новий підводний човен. Вже закінчено будову нового підводного човна, що зветься «Explorer», і якого будову почато в 1948 році. «Explorer» може розгорнути швидкість (під водою) 20 вузлів (37,1 км) на годину, а його мотори порушує надокис водня (во-

деньгіпероксид); відпадає отже потреба в допливі атмосферичного кисня а це уможливило довге й безперервне перебування човна під водою.

Новий британський підводний човен «EXPLORER»

Цей новий підводний човен являє собою уліпшений німецький підводний човен, якого конструктором був німець д-р Вальтер і який попав в руки англій-

ціям у 1944 році ще заки німці могли його вжити в бойових операціях.

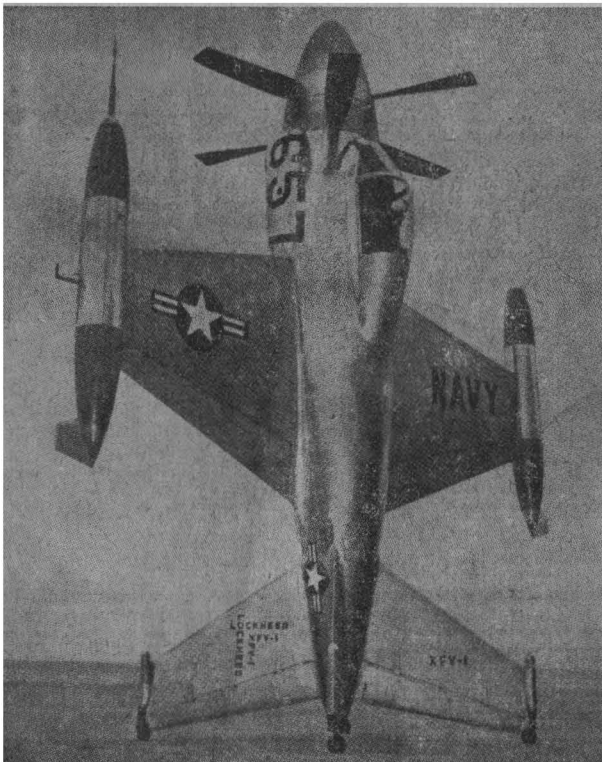
Нові танки. Британське міністерство війни повідомило, що в користування панцирним частинам передано новий танк «Conqueror». Цей новий танк — порівняно з танком типу «Centurion» — ширший, розгортає більшу швидкість, має краще опанцирення і споряджений сильнішою гарматою.

Знаючи твердять, що гармата цього нового танка має калібр 120 мм, а це зрівнює цей танк з советським танком «Йосиф Сталін III» і з німецьким «Тигром».

«Conqueror» — поручуваний аеро-мотором найновішої конструкції. Його гармата є споряджена спеціально уділеною електронною контрольною системою, що уможливує стрільня як горизонтально так і вертикально. Обслуга танка складається з 4-ох людей.

США:

Нові бойові літаки. 15 березня ц. р. американські журналісти мали змогу вперше оглядати два цілком нові бойові літаки, що можуть стартувати вертикально (всторч) і приземлюватись простопадно. Ці

«XFV-1» в позиції до вертикального старту

нові літаки, що то вносять такі революційні зміни в летунстві, це «XFV-1» і «XFY-1», подібні до себе випуски двох різних фірм.

Обидва літаки споряджені турбо-пропелерним мотором, який порушує літака безпосередньо — силою поштовху і, посередньо — силою тягнення за допомогою вправлених ним в рух двох пропелерів, які обертаються в протилежних напрямках. Сила цього мотору виносить 5 500 PS.

Сила поштовху і сила тягнення оцього турбо-пропелерного мотора є більша як тягар літака, а це ви-

ключає потребу летилиц чи авіоматок в дотеперішньому їх виді.

Обидва літаки можуть розгорнути в поземному польоті швидкість 800—900 км/год. Сидження пілота сконструйовані так, що пілот сидить завжди в однаковій нормальній позиції, незалежно від вертикального а поземного польоту.

Обидва літаки, які покищо є тільки експериментальними літаками, знайдуть широке застосування передусім в морських збройних силах, далі і в летунстві, головню там, де терен буде непридатний для посадки чи старту нормальних літаків.

Літак «XFV-1» може стартувати вертикально і поземно, а «XFY-1» тільки вертикально.

Праці над цього типу літаками тривали три роки. Найважливішою проблемою була належна тягова сила мотору; це питання знайшло свою розв'язку в турбо-пропелерному моторі.

«Скайвіпер» — «вимітач неба». В США випробувано нову автоматичну протилетунську гармату, що діє подібно як кулемет. Ця гармата споряджена радарним приладом, який викриває реактивні ворожі літаки при всіх атмосферичних умовах і при повній темноті на малій і середній висоті. Вона має теж рахівничий апарат, який після наставлення даних, відчитаних з радарного приладу, автоматично наставляє гармату на ціль і рівночасно заряджує гармату.

Калібр цієї гармати 75 мм. Зарядження і вистріл відбуваються автоматично. Стрільна важить 12,5 фунта, її далеконосність — 4 милі, а швидкість її вогню — 45 вистрілів на хвилину. Стрільно має запальники, що розриваються перед ціллю.

Радарний прилад, засяг дії, якого становить 24 км, автоматично і в відповідних проміжках часу провірює («вимітає») небо. Ця протилетунська гармата важить 10 тонн а перевозиться її тракторами. Для урухомлення її підстави (ляфети) і радару потрібно 5 хвилину часу.

Виміри гармати при транспорті: довжина — 7,62 м, ширина — 2,43 м, висота — 2,13 м.

Над цією гарматою, яка є справді «чудом техніки», працювали 10 літ. Вона складається з 12 000 частинок, 317 різних радіових і електричних ламп, 572 різних підйомних механізмів та понад 3 200 м різних дротів. Її продукується тепер серійно. На її випробування потрібно около 250 годин праці.

Ці гармати тепер вжиті для оборони побережжя США. Вони творять неначе «оборонну парасоллю» над США.

Нові керовані на віддаль літаки для ОПАП-у. Головна квартира американських летунських збройних сил подала до відома, що в першій половині березня цього року почалися перші транспорти нових, незаних дотепер літаків типу «Матадор В-61» до Німеччини. Ці керовані на віддаль літаки є призначені для летунських збройних сил ОПАП-у. Місце їх постою в Німеччині держать в таємниці. Фахівці твердять, що бази цих літаків є віддалені від теперішньої залізної завіси на 150 км.

«Матадор — В-61» є подібний до реактивного бойового літака. Він споряджений реактивною турбіною, а старт його відбувається при помочі спеціальної ракети з вистрільних рамп. За офіційними даними цей літак може розвинути швидкість 900 км на годину, а засяг його польоту становить 500 км.

ТВОРЦІ МОДЕРНОЇ СТРАТЕГІЇ

E. M. Earle: *Tvorci moderne strategije*, Beograd 1952, стор. 603 (переклад збірної праці п. н. «Makers of Modern Strategy. Military Thought from Machiavelli to Hitler», Princeton 1943).

Помилятимемося, хто й надалі гадає, ніби старшинський корпус югославської армії це ті ж самі напівграмотні партизанські командири, що вчора. Молода держава заставила своїх військовиків працювати туго: без кінця відвідувати всякі курси — від «політграмоти» й середньошкільних предметів аж по вузькоспеціалізовані з військознавства. Для вояцтва (й для військової пропаганди серед цивільного населення!) видається тижневик «Народна армія» й ілюстрований журнал «Фронт»; для старшин — журнал «Войно дело» (Військова справа) і спеціальна серія військової бібліотеки. Вже й не гадуємо про популярно-інформативні публікації та про масу белетристично-спогадової літератури з останньої війни — в загальних видавництвах. Маємо тут до діла із справді подивугідною енергією й рухливістю; де недостає власних сил, там ніраз не цураються перекладати з інших мов, сьогодні головне — з англійської.

Саме й оця книга це переклад американської збірної публікації 20 авторів з-перед десятка років; ніраз тут не відстрашувало те, що останні її розділи (про стратегію ЧАрмії, Гітлера й японців) писані з перспективи 1943 р.

Книжка подає перегляд ідей військової доктрини від Макіавеллі по Сталіна й Гітлера, а які лягли в основу понять модерної стратегії всіх націй. Сама публікація була опрацьована в своїх розділах окремими фахівцями американцями за загальною редакцією Е. М. Ерла, видатного вченого військознавця й ієрарха військової справи при університеті в Принстоні. Кожен розділ має ще подану порівняно обширну бібліографію англійських опрацьованих, дотичної теми, отже й цілість це щось ніби орієнтовний провідник для охочих судіювати дотичні питання. Югославські перекладачі не посоромилися подати для своїх читачів енциклопедичні пояснення до імен і подій, що названі в тексті. Розгляд розвитку стратегії включає не тільки військовиків, але й напр. економістів, геополітиків чи воєнних істориків, що їх ідеї принесли щось нове, чи то вплинули й на стратегічні концепції; при тому з військовиків взято до уваги теоретиків, і не практиків військового діла. Темі ж підібрані так, що в цілому книжка подає й образ національних воєнних доктрин Франції, Німеччини, Англії, ССР, США, Японії і врешті — повітряної й морської війни. — В цілому книжка написана так приступно, щоб її могли розуміти й невійськовики; зрештою її інтенція й була познайомити з воєнною проблематикою якнайширші кола громадян, бо ж війна це не тільки справа військовиків, чи то, як говорив Клемансо, «війна це надто серйозна справа, щоб її можна було передати в руки генералам». — Югославські видавці застереглися єдино перед «ідеалістичним поглядом на суспільні явища» авторів та перед «недостачею правильної аналізи й висновків, спертих на базі матеріалістичного вчення».

Макіавеллі був першим, хто по-новочасному став розуміти воєнне мистецтво: на його думку, існування й велич держави «забезпечені лиш тоді, коли військова сила займе належне місце в політичному ладі (даної держави)». В наслідок воєнно-технічних (винахід пороху й розвиток артилерії!) і тактичних змін (зріст ролі піхоти на війні!) у способі воювання в 15—16 ст. Італія стала бойовищем завойовницьких сусідських армій. Недоля власної батьківщини серед патріотів викликала живе зацікавлення військови-

ми питаннями. Щоб здешевити кошти війни з м. Пізею, 1506 р. схвалено в Фльоренції перший закон про загальну військову повинність громадян Тоскани (ordinanza), які й стали відбувати регулярний військовий вишкіл. Автором цієї думки був саме Макіавеллі, що як військовий теоретик заступає думку, щоб для перемоги в війні вжити всіх наявних сил і то не лише збройних. Підкреслював вирішну роллю людини (вояка) і матеріялу (артилерії) на війні і звідти рішуче заявлявся проти наємного кондотьєрського війська. Для нього бій це ціль кожної воєнної дії, а для вояка найважливіше це дисципліна, більш навіть ніж мужність. Для М-ія війна перестала бути знаряддям реалізування вищих цілів (Божої справедливості, правди), а методи воювання перестали підчинятися етичним міркам і обмежуватися тільки до устійнених лицарськими традиціями правил. Успішний вислід війни, — гадав М-і, — залежить від вирішення отаких чисто раціональних питань щодо засад її ведення. Отак вивчення війни він зробив соціальною наукою: її він відділив від розгляду етичних цілів і тісно пов'язав з устроєним, економічним і політичним мисленням.

Вобан. Розріст французької армії впродовж 17 ст. ішов у парі зі спорядженням її артилерією й технічними частинами, а це вимагало й стрункішої побудови її командувальних установ, а розвиток фортифікаційної техніки — окремої підготовки старшин. Не дивно, що саме з Франції вийшов військовий інженер С. Вобан, якого теоретичні праці про облогу, здобування й оборону фортець вплинули на військову думку Заходу в 18 ст., і здобування твердинь стало уважатися неначе найважливішою акцією в тодішніх війнах. В-н був основоположником «військової географії» Франції. (виучував оборонність її кордонів!), споборником організування окремих технічних частин в армії, винахідником багнета і врешті — прихильником казармування вояків, а не заквартирування їх серед населення. Вперше став стосувати систему «глибинної оборони» укріплених пунктів. Розуміючи стратегічну роллю твердинь, пропагував політику «заокруглювання посідань» Франції. Твердині для нього важливі як пункти, що контролюють важливий шлях і як пункти боєпостачання. В обороні Франції перед нападом передбачував створення тяглої лінії укріплень із твердинями як особливими опірними точками. Ці його міркування лягли в основу модерного поняття «укріпленої смуги».

Фрідріх Великий, Гібер, Бюльов. У висліді французької революції 1793 р. професійна армія замінилася загально-громадянською, а війна з «обмеженою», династичною стала народною (національною), «необмеженою», «тотальною». Зросло суспільне становище вояка, що й лежить в основі модерного авторитету вояка в громаді. Свідомого ідейного борця стало можливим вживати і в розімкнутих бойових формаціях без побоювання, що він дезертирує. — У тогочасній же Пруссії страх перед дезерціями сидуваного вояка привів до казармування, а з другої сторони — до широкої опіки над ним з погляду постачання, до педантного його вишколення й прищеплення йому почуття безоглядної дисциплінованості. Страх перед ризиком (коштовного!) бою приводить до стратегії облягання твердинь і дрібних успіхів отже — затяжних воєн. Шлеською війною 1740 р. Ф-х В. започаткував стратегію «блискавичної війни»; праці над поліпшенням пруської армії зробили з нього й військового теоретика: через обмежені засоби країни, що не витримала б затяжної війни та ще щоб охоронити армію перед дезерціями, — дооручував пруській армії саме блискавичну війну. Ці думки й лягли згодом в основу стратегічних мірку-

вань новітніх німецьких військовиків, хоч сам їх автор пізніше обстоював позиційну війну, війну затяжних маневрів, розбудову твердинь і армійських магазинів (бо ж у бою рідше часто випадковість і тому не варт «рискувати!»), а звідси й доручував маршовий порядок частин, тотожний бойовому.

Ентузіяст Фрідріхової стратегії француз Гільбер теоретично обґрунтував потребу патріотичної, хоч і обмеженої числово, армії; на здобутій території така армія не повинна спинятися перед всякими реквізиціями, щоб тяганням за собою магазинів не стала неповоротливою. Саме в тому часі французька армія ввела важливу зміну: як тактичну військову одиницю введено дивізію. Г-р пропонував тактику окремого маршування таких дивізій і сконцентрованого їх вдарення в місці бою (що засаду згодом широко стосував саме Наполеон!), щоб так уникнути транспортно-постачальних труднощів.

Граф Д. Бюльов розвинув ідею «політичного простору»: для нього держава без належного мінімального простору — неефективна, бо всяка сила має свою мінімальну межу. Він впровадив розрізнення поняття тактики, стратегії й оперативної бази (лінії, що сполучає оба скrajні заготівно-постачальні бази, з яких і вирушатиме наступ!). З Наполеонової тактики поробив висновки про вищість рухомої війни над позиційною; воєнна наука це опановування засад керування арміями в плянованих концентричних ударах.

Клявзевіц і Жоміні — інтерпретатори Наполеона. Теоретичними інтерпретаторами практичних воєнних успіхів Наполеона були швейцарський француз Жоміні та пруський німець Клявзевіц, основоположники модерної військової думки. Жоміні, сам вивчувач Бюльова й Клявзевіца, начальник штабу в Наполеонового маршала Нея, а згодом реформатор російського генштабу, свої думки висловив головню при нагоді аналізу воєн Фрідріха В. й Наполеона. Військознавство завдячує йому устійненню поняття внутрішніх і зовнішніх оперативних напрямків та визначення причин, що про такі напрямки співвирішують. Для нього основні (і незмінні в часі!) засади стратегії це: 1) привести свої сили на вирішну точку бойовища та по змозі й на комунікаційні лінії ворога і 2) відповідним маневром кинути свої головні сили там, де в ворога (і на бойовищі!) сили менші, а при тому так, щоб пляново були нараз використані всі їх можливості. Мистецтво ж того полягає в правильному виборі оперативного напрямку (оперативний напрямок для Жоміні це та вся смуга, що її займає армія, виконуючи своє завдання!). Битви вирішуються не всіма наявними силами взагалі, але тільки тими, що були кинуті в бій. Внутрішній оперативний напрямок буває тоді, коли приходить діяти проти кількох ворожих армій, виступаючи за чергою проти кожної з-поміж них окремо; тоді він догідніший від зовнішнього. Завдання командувача це заволодіти оперативною зоною (простором поміж власними й ворожими оперативними базами!), а тим самим Ж-і заявляється й за перевагою офензиви над обороною. Він вперше довів отак, що «хаотичні» марші Наполеона по Європі мали глибоко-раціональну підставу.

Тоді як Ж-ія цікавили теоретичні засади стратегії, то Клявзевіца займав характер самої війни. Він правильно сховає, що найперша ціль тут це ворожі оперативні сили, а найважливіший засіб війни це бій; війна ж це акт насилля над противником, щоб той вчинив нашу волю; вирішується вона кров'ю й філянтропії не знає; вивчати ж теорію війни можна тільки з поступків воєнних геніїв і не спекулятивно. Тактика це наука про застосування збройних сил в бою, а стратегія це наука про стокування боїв, щоб досягти воєнної цілі. Всі дії вояка сплановані єдино на підготову до боротьби в окресленому місці й часі. Війна це продовження державної політики іншими (насильними) засобами, але

політичні напрямки й задуми вже не повинні суперечити засобам війни (це пункт, що викликавав дуже розбіжні тлумачення!). У війні з ворожою коаліцією найперше слід ударити на найсильнішого противника для моральної дії й на інших, слабших. К-ц заторкнув і питання психологічної війни. Для нього найкраща стратегія це бути сильним взагалі, а далі сильним у вирішній точці. У спорі, що сильніше: оборона чи напад — заявлявся в стратегії за обороною — з політично-моральних міркувань, алеж — скорий, енергійний напад це найуспішніший пункт оборони. Підкреслював вагу ірраціонального чинника на війні — вартости бойового духа армії, і не тільки її чисельности.

Економісти: А. Сміт, О. Гамільтон, Ф. Ліст. Економічний розвиток європейських країн у 19 ст. звернув увагу й на все більшу роллю в війні економіки країн. Низка економістів-теоретиків принесла чимало нового до модерного розуміння стратегії. — А. Сміт теоретик економічного лібералізму уважав, що оборона країни важливіша від добробуту, себто для оборони власної свободи слід змобілізувати всі економічні ресурси; Ф. Ліст тут висловлювався, що «сила важливіша від багатства». На думку Сміта, держава повинна постійно призбирувати запаси золота й срібла як воєнний фонд; вона повинна інтенсивувати в економічних справах, якщо там ідеться про воєнну потугу народу, вона бо спирається на економічних підвалинах. Був прихильником професійної армії, щоб не відтягати громадян від продуктивної праці. — О. Гамільтон, американський політик пропагував економічне незалежнення США від воєнно-важливого промислу закордону (власну розбудову зброєних фабрик і воєнморської фльоти). Німецький емігрант-економіст Ф. Ліст був завзятим прихильником протекціонізму супроти власнокрайової індустрії, щоб тим забезпечити незалежний економічний потенціал на час війни. Нінащо здається багатство одиниць, якщо заслабим буде народ, щоб захистити цей добробут і безпеку від інших народів; влада повинна підтримувати зростання воєнної потуги держави. Був прихильником економіки більшпростірних комплексів. Підкреслював вагу залізничних ліній для оборони кордонів, зокрема ж Німеччини, яка з розбудовою мережі залізниць стала міцним оборонним бастионом в Європі. Слушно підмітив, що така залізнична мережа дозволяє зменшувати число постійних армій по європейських державах, бо дає змогу перекидувати їх в загрожені райони. Звернув увагу на проблему прохарчування армії й населення в війні.

Енгельс і Маркс. Друга половина 19 ст. принесла з собою й розрібку питань соціальної війни й повстань, зокрема Енгельсом і Марксом. Оба вони, зацікавлені в зреалізуванні гасел соціальної революції, живо займалися питаннями стратегії. Їх можна б уважати батьками тотальної війни, яка має тільки різні фронти: збройний, економічний, психологічний. Куди важливіша роля припадає тут Ф. Енгельсові, що сам був вивчувачем Клявзевіца. Е-с був завзятим прихильником офензиви й «войовничости», а свої теоретичні міркування спирав на досвід поразок революції 1848 р. Для нього дефензива це смерть усякого повстання. Економічна криза породить соціальну революцію. В стратегію увів визначування догідности пори. Проповідуваний обома ними «союз революції з селянством» був згодом майстерно застосований більшовиками в 1917 р. Вдумливі були Енгельсові аналізи операцій Кримської й Німецько-французької війни 1870 р. Основою проповідуваної ним позитивної військової політики була доктрина про демократичну армію («озброєний народ») і віра в нехитне її поступове реалізування, як вислід все дальшого умасовлення армії і загальної військової повинности.

Мольке і Шліффен. Вишкіл, організація й теоретичне вивчення природи воєн непомірно скріпили

пруську армію в 2-ій половині 19 ст. Створений Шарнгорстом 1806 р. і незалежний від міністерства війни 1921 р. пруський генштаб відіграв велику роль у розвитку німецької воєнної доктрини. Становище начальника генштабу чудово використав Мольтке, що факт розбудови мережі залізниць у Німеччині прекрасно використав у битві під Садовою 1866 р. та під Седаном 1870 р. Наполеонову засаду концентрування маси війська вже на самім бойовищі в висліді точного штабного планування. Цими перемогами М-е довів слабкість т. зв. внутрішніх оперативних напрямків при змодернізованому транспорті противника та при малому оперативному просторі. В обличчі грядучої франко-російської коаліції М-е був за позиційним триманням німцями фронту на заході й офензивою проти Росії на сході.

Однак його наступник Шліффен рішився за блискавичним міцним наступом на Францію і цей план з 1905 р. в основному був німцями двічі застосований: у 1-й і 2-й війні. Ш-н присвячував усю увагу модерній військовій техніці й створив рухому важку артилерію та нові роди зброї (залізничні й повітряні частини), був прихильником стратегії знищення противника. Серед німецьких військовиків створив школу, прийняту вірою в перевагу стратегічної ініціативи, рухливості й маневру оточування. У 2-ій війні німці здійснили засаду несподіваності й рухливості маневру за допомогою механічних і моторизованих частин, вжитку яких навчилися були від західних армій під Камбре й Амьєном 1918 р. Шліффенів же план змінено в 1940 р. настільки, що обрано проти французів прорив на Седан і два оточувальні маневри після нього: на південь і на північний захід.

Дю Пік і Фош. Проблемами боротьби, паніки й загальної психології вояка зайнявся 1866 р. французький військовик Ардан дю Пік. На його думку, римські вояки рівноважили в себе діяння страху за допомогою дбайливо плеканої дисципліни й бойового ладу (легіону). У бою поразка наступає в той стороні, моральна спаяність котрої зламана. Бій це конфлікт двох протилежних воель і аж у дальшому — двох фізичних сил. Зброя ефективна лише настільки, наскільки впливає на мораль противника. Атака успішна тільки супроти противника, що подається, а заламується в обличчі неподатливого противника. Й вислід вирішений ще заки дійшло до рукопашного бою, бо лвох однаково рішучих воель немає: хтось завжди подається. Місце страху римських вояків перед карою (в разі трусливості в бою!) нині повинна заступити «гогезія» (пов'язаність) членів частини («еспрі ле кор»), вихована педантним вишколом і заправою. Заявлявся за офензивою й за добірною немасовою армією.

Поразка під Седаном 1870 р. заставила французів зреорганізувати свій «ета мажор» (1874), відкрити вищу воєнну школу та ближче зайнятися студіями німецької військової думки, щоб полатати свого противника. Один з-поміж найвидатніших французьких військовиків того покоління був виучувач Клявзевіца маршал Ф. Фош. Сумнівався в можливості виготовлений теоретичний план виконати в бою в подробицях, бо ж обставини завжди накидають зміну (це емпіризм у стратегії!) і обмежують свободне розпоряджування силами. Прополюдував засаду економлення силами, свободи акцій (себто незалежно від накидуваної волі противника!) та безпеки акцій. Власне ідеальної безпеки власних акцій досягнути годі, бо ж якби забезпечувати скрізь, то воно довело б до розпорощення сил. На таку безпеку складається матеріальна забезпеченість перед таким ударом противника, якого собі не бажаємо, і тактична певність, що дана ціль буде досягнута всупереч намаганням противника (а то — досліджуючи наперед усе до подробиць, захороняючи власні скупчені сили та зв'язуючи сили ворога там, де це доцільне!). Бій може бути маневровий, коли

максимальний і рішучий натиск у вибраному напрямі викличе в ворога заскочення й завершиться перемогою, — або паралельний чи лінійний, коли наступ ведеться в усіх точках, а командувач очікує догідного місця й часу, де ініціатива анонімних рядовиків добилася успіху, щоб там той успіх використати й поширити. У війні наступає повільне взаємне вичерпування сил і переможе витриваліший. Це було ніби пророче передбачення війни 1914-18 рр. Фош добре розумів вагу нової воєнної техніки: кулемета, колючого дроту, артилерії й високо цінив вогонь артилерії в підготові наступу піхоти. Воля до перемоги це перша передумова в війні і отже обов'язок кожного бойця; але не менш важлива й скрайня рішеність командира, що нею він мусить надхнути й бійців. Підкреслював превелику роль командира в цілості армії та вагу пов'язаних плянових операцій.

Колоніальна війна. Для теорії колоніальної способу війни найбільше причинилися французи Бюжо, Галені й Ліотей. Така війна звичайно ведеться на велетенських незнаних просторах проти числово куди сильнішого противника, що цей терен знає і з нього черпає своє постачання й поповнення. Власна висока якість, головню озброєння, мусить надолужити числову перевагу противника. Інша тут і ціль, ніж воно є в звичайній війні: не нищення ворога й території, але їх покороєння; отже це питання окупації й успішного зорганізування здобутої території. Підбій Африки коштував французів багато жертв і тривав понад сто років (1830-1934), заки вони правильно оцінили особливості колоніальної війни. — Бюжо був першим командувачем, що закинув в Альжирі засади класичної війни, зробив свої війська рухливими і став закладати опірні пункти. Особливі труднощі насувало це воювання в горах: Бюжо уважав за необхідне опанування їх вже задля самого терену, а не задля його оборонців. Досягнути ж того слід сконцентрованим пересуванням з різних напрямків. Належить зломати мораль і потенціал ворога і знеохотити його відновлювати воєнні дії. Бюжо пропонував римську тактику колоніальної війни в Африці. Галені й Ліотей схилилися радше до психологічного віддіювання на тубільців: висували ідеал старшини-організатора й адміністратора в колоніях; підбій же повинен проходити поступово, і не «маршовими колонами», а при тому куди важливіша тут політична ніж військова акція. Це т. зв. стратегія «олійних плям»; кожно здобуту позицію слід якнайскоріш пов'язати з власним запліллям.

Г. Дельбрюк. Вивчення історії воєн належало до обов'язків старшини німецького Генштабу. На тій традиції й виросла праця воєнного історика Г. Дельбрюка «Історія воєнного мистецтва», де вперше застосовано нові методи для критики джерел про давні війни. Для свого народу Д-к став публіцистично-інтерпретатором оперативних потягнень Генштабу в 1-й війні. На підставі студій з історії воєн прийшов до заключення, що є дві стратегії: знищення чи покороєння противника і стратегія втомлення його маневром чи позиційною війною.

Черчіл, Л. Джордж, Клемансо. Розвій воєнної техніки, пов'язання війни з економікою країни, милітаризація населення підчас війни, націоналізація воєнних зусиль, словом — тоталітаризація війни — все воно причинилося до всебільшого впливу «цивілізації» на воєнні справи в демократичних країнах. позиційна війна 1914-18 рр. вчинила матеріал (сирини) вирішним чинником. Першим схопив проблему сировини й індустрії в війні Ратенав у Німеччині і вже під кінець 1914 р. тут був створений при міністерстві війни «відділ воєнної сировини» (Kriegsstoffabteilung). В Англії таким питанням займався Л. Джордж і В. Черчіл. В дальшому останній вирішно причинився до розбудови англійською індустрією летунства й танків, які й вирішили війну. — У Франції віна 1914 р. принесла спір за

розподіл компетенцій поміж прем'єром, Клемансо як прем'єра й міністра війни дуже скріпило вплив цивільного чинника на рішення питань війни.

Е. Людендорф як командувач, що програв війну, у своїх пізніших міркуваннях з її приводу став теоретиком «тотальної» війни, ідею якої згодом підхопив А. Гітлер. За Л-фом, війна сьогодні є тотальна: бо театром дій є цілі території воюючих націй; бо ведуть її всіми засобами цілі держави і не тільки армії; бо участь у ній великих мас людей вимагає підтримати власні зусилля і послабити ворожі як найінтенсивнішою пропагандою; бо врешті готування до неї починається далеко до початку збройних дій. А щоб добитися успіху, то всіми цими засобами війни мусить керувати одна найвища влада — верховного командувача. Техніка поширила театр дій і отже нація може розпоряджатися людьми й засобами як в об'єднаній твердині; різниця поміж борцями й не-борцями відпадає. З економічного погляду нація на випадок війни мусить бути вповні самовистачальна. Добра пропаганда повинна ніби передбачувати розвиток подій. На Л-фовий критиці недостатків довоєнного німецького офіцерського прошарку спералися згодом Гітлерові військові реформи.

Ленін, Троцький, Сталін. У військовій ділянці Ленін був учнем Клязевіца й Енгельса. «Імперіалістичну» світову війну бажав перетворити в громадянську, а переможну революцію 1917 р. в Росії поширити на всі воюючі держави. Ведучи пропаганду пацифізму й клясової ненависті, більшовики знищили бойову мораль російської армії і тому, прийшовши до влади, в обличчі німецької інвазії опинилися без війська. Не рятувала тут положення ані пропаганда більшовиків з Троцьким серед німецького воєнства за мир ані Ленінова теорія про несправедливі (загарбницькі) й справедливі (соціально — й національно-визвольні) війни; прийшлося створити власну армію. Цього доконав Л. Троцький як нарком війни, приймаючи до ЧА, армії робітників і селян, ще й колишніх царських старшин і підстаршин («спеціалістів!») і завернувши до клясичних засад внутрішньої організації війська (зцентралізована й дисциплінована армія!), а для більшого впливу компарті завівши установу політкомісарів. Проти нього виступила «військова опозиція», проголосуючи тактику революції партизанську війну. Троцький заперечував існування окремої марксистської теорії ведення війни й більшої доцільності сфезиви чи дефензиви взагалі. Перемогла опозиція з Фрунзе й Сталіном. На думку Фрунзе, воєнна доктрина існує вже в самих підставах суспільно-державної організації і підпорядковується цій останній. А для советської держави найкраща — офензива. Другою проблемою «військової дискусії» було питання: що краще — міліція чи регулярна постійна армія? Тут вирішено компромісово, приймаючи спершу паралельне існування регулярних, кадрових і територіальних, міліційних частин. Щопин Тухачевський перепер ідею якнайкраще вишколеної регулярної армії й офензивності ЧА, в разі війни. — Після Фрунзе 15 років керував військовими справами ССРСР К. Ворошилов, завзятий противник Троцького, що й привів ЧА до максимального розвитку; він же опікувався воєнною ділянкою п'ятирічок і перекидував індустрію з західних областей ССРСР на схід. — Значення Сталіна — в його економічній підготові ССРСР до війни шляхом індустріалізації країни. Теорію ж про «капіталістичне оточення» підготовано населення психічно на воєнні зусилля, а масовими парамілітарними організаціями (Осоавіяхім!) проведено військово навчання населення ще й поза армією. Напередодні 2-ої війни звернено від патріотизму соціальної кляси до патріотизму російської батьківщини.

Мажіно і Л. Гарт. На скоре заламання французів 1940 р. дуже вплинули: ослаблення армії внаслідок

скороченої військової служби і попередні концепції оборони країни за допомогою укріпленої смуги до часу загальної мобілізації. (т. зв. лінії Маажіно, розбудованої від 1929 р.). В основі останньої лягла віра ген. Шовіно й марш. Петена в вогневу силу оборони і в обраховувані надмірні втрати напасника на боронену лінію (на основі досвіду з Вердену!).

Великобританія будувала свою оборону на сильній флоті й авіації, тому й утримувала мінімальну лише професійну сухохідльну армію; занедбуючи її моторизацію. Завдяки однак двом військовим публіцистам — Дж. Фаллерові й Л. Гартові вдалося тут освідомлювати загал про поступ військової думки щодо ролі танкових частин і авіації. Фаллерові «Операції поміж механізованими силами» (засади ведення танкових операцій) 1937 р. однак знайшли були покищо куди ширший відгомін у Німеччині й ССРСР, ніж у самій Англії; його міркування й лягли в основу застосування танків у воєнних операціях Німеччини й ССРСР. — У дискусії щодо висилки англійських сил до Франції Л. Гарт заступав думку обмеженого контингенту таких добре вишколених частин у ролі стратегічної резерви та одночасного блокування противників. Це й привело згодом до катастрофи під Дюнкерком.

Гавсгофер, геополітики. Під кінець 19 ст. німецький географ Ф. Рацель розвинув був теорію «політичної географії», важливим виразом якої є єна його думку — війна. Його розуміння держави як «організму» із своїм власним «простором» підхопили пізніші «геополітики» (між обома війнами) як основу своєї теорії про «життєвий простір» (Lebensraum) націй. Пропагатором «великонімецького життєвого простору» після 1-ої війни став баварець К. Гавсгофер. На його думку, окрему життєво-простірну одиницю характеризує автократія (економічна самовистачальність). Під самим же «лебенсраумом» розуміли геополітики право даної нації на достатній простір для свого населення (це поверхня wraz із людськими й природними ресурсами на ній!). Молода й прогресивна держава (її розуміли як організм!) мусить отак поширюватися коштом других. Претенсії геополітиків обмежувалися спершу німецьким мовним обшаром, згодом — «культурним», а там — «торговельним», як тими, які з природи припасти мали б Німеччині. Світ поділено на три «пан-області» — ідеальні з погляду автаркійної господарки обшири: Пан-Америку, Евро-Африку й Пан-Азію, з ентузіазмом тут ще 4-тою «Пан-Русією» (СССР-Індія!). Очевидно, організування таких «пан-областей» може наступити єдино шляхом війни. Нація має право на «природні» кордони і отже й на агресивну війну за їх осягнення. Р. Гесс був пильним учнем К. Гавсгофера, а він саме був правого рукою Гітлера при писанні деяких розділів «Майн Кампф-у». Вчення німецьких «геополітиків» прийнялося єдино ще в Японії.

А. Гітлер. Успіх Німеччини в першій половині 2-ої світової війни можна пояснити тісною співпрацею технічно-фахових старшинських кол армії з ідеологією нацизму, що зуміла духово змобілізувати для воєнних плянів тих кол німецький нарід. Нехіть і страх перед затяжною позиційною війною привели до відновлення теорії блискавичного способу воювання, спертого на змоторизованій і змеханізованій армії й сильному летунстві. Гітлерове шукання «життєвого простору» на Сході Європи тягло за собою в дальшому й зламання французької потуги, щоб не опинитися в кліщах двох фронтів одночасно.

Маган. Теорію морської стратегії розвинув американський історик і політик А. Т. Маган (1890) і його міркування стали основою британської й американської морської політики, а далі й інших морських потуг. У відрізненні від французької теорії про оборону побережжя й «торговельну», кружлякову війну (охорону власних торгових суден і

нападання на ворожі!) як завдання воєнно-морської фльоти Маган істотною цілю морських сил вбачає в переможенні ворожої фльоти і в досягненні отак контролю над усім морем. Радив без сорому нападати на слабшого противника і втікати перед сильнішим. Слабшій фльоті залишається сконцентровано замкнутися в якійсь пристані і так бодай в'язати частину ворожої сильнішої фльоти (це тоді «фльо-та, що існує», «fllet in beig») або часово концентруватися проти слабших частин ворожої фльоти. У розвитку якоїсь нації в морську потугу рішає географічне положення даної країни, її фізикальна форма, її природні багатства, її населення та влада і національний характер. Багато важать мирні заняття населення (торгівля!). Сьогодні розвиток суходільного й повітряного транспорту дуже зменшив роль морського (і стже й значення морських потуг!), а продукція синтетичних виробів — значення економічної блокади морською потугою.

Французька «Молода школа» 1880-их рр. фльоти приписувала тільки другорядну роль після армії — і то роль вилловлювача ворожих торговельних кораблів та ще передбачувала застрашувальний обстріл ворожого побережжя кораблями фльоти. Ця ідея знайшла застосування в розбудові підводних човнів у Німеччині — саме для таких завдань. — Англійський морський теоретик Дж. Корбетт уважав, що найкращою обороною власної морської торгівлі є захвати ворожі морські бази («наші кордони це вороже побережжя!»).

Мало досліджена японська морська думка. Труднощі при вивченні постають з того, що японці обмежувалися або до перекладів чужих праць у тій ділянці, або не оголошували друком своїх оригінальних думок взагалі. То ж приходиться робити посередні заключення аж із їх способу діяння. Японська історія знає радше «кораблі транспортувати військо» ніж властиві бойові кораблі для морських битов, чито — згодом фльоту тільки як помічника суходільній армії при здобуванні ворожих портів. Відроджена наприкінці 19 ст. фльота стра-

тегічну думку перенесла в ділянку тактики (себто — практичної битви): прогнати ворожі кораблі з вод тих власних кораблів, що перевозять армію (для порівняння: свою швидкість використовували англійські кораблі, щоб наздігнати й перемогти противника!). Отакую роль охорони військових транспортів і забезпечення материка — повнили японська фльота і в 2-ій війні.

Тесрія повітряної війни: Дуєт, Мічел, Северські. Поважні студії над застосуванням літаків проти суходільних цілів і проти фльоти почалися після 1921 р., коли літаки США підчас вправ затопили бомбами кол. німецький бойовий корабель «Ост-фрізлянд». У розвитку стратегії повітряних сил основу творять доктрина італійця Дж. Дуєта і американського генерала В. Мічела. Дуєт твердив, що літак це могутній засіб нападу, оборона проти якого не розпоряджає успішними засобами; бомблення населення й фабрик по містах зламає мораль ворога та його індустрію. Мічел підкреслював загрозу не тільки від летунства для індустрії, але й для наземних і морських сил, при чому проектував створення й парашутних частин. На доктрині обох їх спиралися дії німецької авіації в 2-ій світовій війні. О. Северські, продовжуючи думки Мічела, уточнив можливості й недатки летунства в останній війні; у летунстві вбачав вирішній чинник війни; пропагував збільшення радіусу дії літаків. На його міркуваннях сперлося американське стратегічне летунство.

Недостає оцій книжці про модерне розуміння війни — опрацювання засад партизанської війни. Це й зрозуміле: студії над нею почалися аж після закінчення останньої світової війни, коли були опубліковані дані й зібраний досвід з неї в поодиноких країнах. Як не враховувати інших указаних тут браків, то це справді цінний посібник до історії воєнних доктрин і варт було б, щоб і молоді укр. військовики познайомилися з окремими бодай його розділами — обширніше. **О. Г.**

Полк. Геррінгтон: ПЛАНУВАННЯ ПОВІТРЯНОГО ДЕСАНТУ, «Мілітері Ревю», лютий 1952 р.

На тактичний плян повітряного десанту в рамках дивізії складаються такі головні елементи:

1. завдання,
2. визначення терену висадки,
3. визначення границь бойової розвідки та забезпечення.
4. організація тактичних одиниць,
5. плян посадки,
6. плян перелету.

Завдання: його ставить головне командування в операційних рамках дій суходільних військ або в рамках окремого пляну агресії і стратегічного планування. Завдання може бути подане в цілості або частково, відповідно до етапів планування.

Визначення терену посадки та об'єктів опанування: При визначуванні границь терену висадки треба насамперед визначити такі фактори: а) завдання, б) час сепаратної дії відділів повітряного десанту та теренові умовини, в) сподівану протиакцію ворога, г) можливості зв'язку.

Коли йдеться про визначення об'єктів опанування, тоді наказодавець повинен розважити: 1) чи опанування об'єктів забезпечує виконання завдання, 2) чи опанування об'єктів можливе для виконання при більшому спротиві ворога, 3) чи об'єкти є домінуючими пунктами в терені і чи забезпечують можливості маневрування, 4) чи їх опанування і втримування є конечні для втримування даного причілка.

Визначення границь бойової розвідки та забезпечення: Це завдання отримують перші відділи, які

забезпечують свобідну посадку головних сил десанту. Вони в пізнійшій фазі переймають завдання передньої сторожі та відділів забезпечення головних сил при наступі ворога. Їхні позиції повинні бути висунені так, щоб давали вгляд у ворожий терен та щоб були розташовані під охороною артилерійського вогню десанту.

Організація тактичних з'єднань: Організацію бойових з'єднань командувач дивізії повинен достосувати до поставлених йому завдань при забезпеченні їхньої оперативности. В першій фазі посадки з'єднання повинні бути децентралізовані, бо це забезпечує рухливість і цей стан повинен тривати аж до хвилини налаштаннн зв'язку. Найважливішою проблемою у цій фазі є втримати свої райони причаловання.

Плян посадки: Він мусить узгляднювати провідну думку, як забезпечити відділам можливо найкраще маневрування в перших діях після висадки. Плян повинен передбачувати: які частини, де й коли мають приземлюватися. Провідною ідеєю пляну висадки є конечність скинути відділи біля об'єктів або на об'єкти, які даним відділам призначено зайняти.

Плян повітряного транспорту тісно пов'язаний з пляном висадки і повинен бути запланований спільно з командиром летунства та з командирами відділів повітряного десанту щопиш після устійнення пляну тактичних дій поодиноких відділів

Оборона причілка: Концепція оборони причілка це завдання командира дивізії і його штабу. Вона

залежить від озброєння відділів, від оцінки терену, від співвідношення сил, від летунської підтримки, від можливостей зв'язку з головними силами тощо. Концепція оборони може бути запланована як кругова оборона, як оборона получена з наступом, як оборона получена з відступом на устійнену головну

лінію спротиву або ж врешті як рухома оборона. Рухома оборона трапляється найчастіше тоді, коли частина має сильну летунську підтримку і коли добре функціонує зв'язок між наземними силами й летунством.

Полк. Кінцер: ПОВІТРЯНИЙ ДЕСАНТ ПІХОТНОЇ ДИВІЗІЇ, «Мілітері Ревю», жовтень 1953 р.

Основне питання, що його собі ставить автор, це: чи дивізія піхоти може виконати повітряний десант на гелікоптерах? На це питання автор старається відповісти на основі досвідів з корейської війни. Сучасна воєнна доктрина США передбачає опанування й втримування мостових причіпків при допомозі в першу чергу парашутних відділів, а опісля — піхотних відділів, що їх тоді має перевезти летунство на гелікоптерах та транспортних літаках. Скидання вояків на парашутах має багато негативних сторінок. Воно спричинює велике розпорощення людей і матеріалу в терені, воно узалежене в великій мірі від погоди та врешті — дуже вразливе на ворожий вогонь. Найкращий засіб перекинути штурмові відділи це гелікоптери. Удосконалення гелікоптерів для транспортних та воєнних штурмових завдань це одне з найважливіших питань сучасних технічних дослідів. Вже продукуються гелікоптери, що можуть перевозити 15—20 озброєних вояків або ж 2¹/₃ тонн вантажу. Останньо сконструйовано гелікоптер, що може перевозити й 40 вояків, тобто він рівновартний тут транспортному літакові. Серійна продукція таких гелікоптерів вже почалася. Алеж гелікоптери мають свої додатні і від'ємні сторони. Позитивна ціна гелікоптерів — це передусім величезні можливості приземлюватись у всякому терені. Від'ємні ціхи це: порівнянно мала швидкість і вразливість на ворожий вогонь, та загалом можна сказати, що гелікоптери не лише витримують порівняння з транспортними літаками, але в дечому

їх перевищують. Перед гелікоптерами велике майбутнє ще й з тої причини, що кошти їх продукції порівняно малі.

Дію тактичних відділів піхоти, скиненої за допомогою гелікоптерів, можна порівняти до дії дальної кавалерії, чи пізніших дій розвідувально-стежних панцирних відділів. Таким відділам можна поставити такі завдання: 1) опанувати переправи й проходи, 2) опанувати важливі теренові пункти чи місцевості, що лежать в напрямі наступу, 3) їх можна вжити для використання дії власної атомової зброї, 4) для підтримки власного протинаступу та 5) для прискореного опанування й приготування терену для власної оборони.

Досвід в Кореї і проби на вправах виявили, що гелікоптери надаються до застосування на тактичному щаблі, і то і в обороні і в наступі. Висновок автора такий, що відтепер жодний командир піхотинської дивізії не зможе обійтись без того роду транспортного засобу. Гелікоптери посилюють елемент руху і вогню піхоти в небувалих розмірах та дають відділам великі можливості для тактичного маневрування. Десантні частини, на думку автора, в стратегічних операціях, в яких братимуть участь цілі дивізії, переймуть ролю летунської фльоти, а піхотні десанти виконуватимуть ролю тактичних засобів. Цей стан триватиме так довго, доки гелікоптери не досягнуть 4—8-кратної довжини теперішнього радіусу своєї дії.

РОЛЯ ТАНКІВ У ПОВІТРЯНОМУ ДЕСАНТІ, «Амор», серпень 1953 р.

У склад американської дивізії повітряних десантів входять два дивізіони танків (140 штук) типу «М-48». Найважливіша проблема це їхній транспорт та постачанням горючим, а далі питання як найкращого їх використання в десантних операціях. На цю тему висловлюють свої думки старшини танкових частин і подають такі розв'язки:

1) Заступити танкові дивізіони двома дивізіонами протипанцирної артилерії 105 мм, яку можна скидати на парашутах. Ця зброя дуже рухлива, може бути вжита не лише як протипанцирна зброя, але може теж дати вогневу підтримку при наступальних операціях.

2) Інший пропонує, щоб ці два танкові дивізіони були скріплені сотнею саперів та курнем піхотної артилерії. Вони мали б тоді за завдання за окремим

планом при активній підтримці власного летунства пробиватися до дивізії.

3) Ще інший проект розв'язку вбачає в поліпшенні постачання танкових дивізіонів горючим.

4) Останній дискусант доводить, що роля танків у повітряному десанті така сама, як і в інших операціях нормальних дивізій. Існує лише різниця щодо постачання їх горючим. Ці труднощі це й є головна проблема, яка має теж вплив на тактичні операції, тому треба лише обмежити завдання танків та посилити їх співпрацю з піхотою. Ці домагання зумовлені: а) залежністю від постачання з повітря, б) більшою потребою тісної співпраці з піхотою, в) потребою посилити наступальні операції і танків і піхоти, г) потребою окремого плану дії на випадок оточення ворогом.

Пполк. арт. Жільберт: ПОБОРЮВАННЯ ДЕСАНТІВ, «Мілітері Ревю», лютий 1953 р.

Повітряний десант має свої позитивні і негативні прикмети. На силу повітряного десанту складаються:

1) оперативна гнучкість, тобто спроможність нападати на довільний об'єкт на фронті, на тилах та в глибокому запіллі;

2) раптовність заскочення, що є наслідком швидкості та раптовності дій;

3) догідність оборни повітряного причіпка, яка — з одного боку — дозволяє на круговий маневровий вогонь по зовнішніх лініях та — з другого боку — забезпечує і веде розвідування на всіх напрямках;

4) дає летунську підтримку, бо кожен десант може відбуватися лише при власному пануванні в по-

вітрі, або бодай при власній повітряній перевазі.

Негативні сторони повітряного десанту знову ж такі:

1) вразливість підчас приземлювання, бо курінь потребує пересічно одну годину на самовпорядкування, заки може прийняти бій;

2) звичайно десантні частини не мають підтримки важкої зброї, тобто артилерії й танків;

3) десантні частини мають обмежену рухливість в терені;

4) десантні частини мають тільки обмежену спроможність в першій фазі користатися елементом вогню.

Найкраще поборювання десантів і оборона перед

ними — це, в першу чергу, справна розвідка та чуйна алярмова система, які тоді неутралізують елемент заскочення. Далі — це всі ті засоби й дії, що обмежують сили десанту та використовують слабкі сторони того роду операцій. Для поборювання десантів, крім алярмової системи, треба ще тримати в стані поготівля частини, рухливі й забезпечені великою силою вогню. До цих завдань надаються: відділи протилетунської артилерії та легкі танкові з'єднання, коли не вистачає власне тактичне летунство.

Хід протиакції: а) Перші протиударі звичайно приймає місцева оборона, тобто служба безпеки, алярмова служба, протилетунська артилерія та найближчі гарнізони, доки в бій не ввійдуть частини територіальної армії. Їхня протиакція звичайно обмежується до оборони місцевих об'єктів та найближчих теренових пунктів;

б) Другу фазу протиакції започатковує впровадження в дію стежних панцирних з'єднань, які непокоять в рога, не даючи йому змоги закріпитися, а далі — розпізнають його сили, ліквідують гнізда ворожого спротиву та приготують співдію з місцевими й головними силами;

в) Рішальний бій за ліквідацію більшого ворожого десанту провадять маневрові резерви даного відтинка; звичайно це скріплена панцирна дивізія. Вона негайно вдаряє, коли:

— район ворожої висадки віддалений на декілька годин маршу,

— терен уможливує маскування перед ворожим летунством,

— власне летунство може забезпечити перемарш.

Протиакція може наступити щоплиш наступного ранку, коли:

— район ворожої висадки знаходиться оподалік,

— ворог має повітряну перевагу а власна летунська охорона слаба,

— тереновий марш навпростець не дає ні ослони ні охорони і спричинив би великі втрати.

Виконання протиудару: Наступ на терен ворожої висадки повинен бути переведений в якнайскорішому темпі і одчайдушно з метою використати початкову слабкість ворога. Найкраща форма наступу тут кліщовий, многосторонній або оточувальний наступи. Ці форми наступу дають такі позитиви:

— утруднюють дію ворожого летунства,

— утруднюють ворогові сконцентрування вогню й маневрування,

— уможливають операції власних танків і збільшують моральну дію на ворога,

— круговий наступ та оточення діють на ворога пригноблююче та обмежують його спроможність заткати прориви.

Керівництво протидесантної акції повинно скупчуватися в одних руках. У першій фазі воно належить командирові району, а в другій — командирові панцирної дивізії.

Летунська підтримка може мати місце навіть при загальній ворожій летунській перевазі, але під умовою гармонійної співпраці летунства з наземними військами. Акція проти ворожого десанту свого найбільшого ворога має у ворожому летунстві. Звідси пункт тяжіння цілої акції у першій фазі лежить в активній і пасивній протилетунській обороні. Втрати можна зменшити, коли будуть застосовані такі засоби оборони:

— маскований рух власних військ,

— використання теренового закриття і маршування навпростець, а не битими головними шляхами, які здебільша бувають під ворожим спостереженням і вогнем,

— примарш відбуватиметься з різних напрямків і в бойовому розчленуванні,

— скорі й енергійні наступи,

— активне поборювання ворожого й співпраця з власним летунством.

ПОДЯКИ

На Фонд Місії УПА склали в США:

В місті Філадельфія під час Різдва 1954 за ініціативою місцевої групи вояків УПА на збіркові листи Місії УПА: по 10.— дол.: Шеремета Ст., Чайка; по 5.— дол.: Петришин, Марія Головата-Козак, Теодор Крочак, Полоп'юк Мих., Філь А., Філь Д., Ярослав...-Полатайко, Сирота У., Березинський Т., Ігнатюк І., Остапович Е., Богдан..., Прокопчук І., Тарас Гу..., д-р Старух Б., Голуб Ст., Микита М., В. Ост...к; по 3.— дол.: Сенейко Ст.; по 2.— дол.: Остап Мих., Петро Т..., Ярема Ст., Гарнавський П., Завадовський Е., Ярош Катерина, Каліган І., Стасюк В., Дуцилович М., Бо..., Т. Б.-Б., Флонт Р., Сі... Іван, Бродович І., Медвідь І., Жовнірів, Левочко Б., Дикан М., Смоляк О.; по 1.— дол.: Романик Й., Світенко Лонгин, Мідзак Мих., Зуляк В., Керу..., Ко...кий Петро, Шаран І., Еберкад Ян, Пишко Антон, Гук Осип, Остапович Марія, Колос Мих., Григор Давид, Наконеч..., Т. К., Шекерик Андрій, Козак О., Вольний В., інж. Сікори... Іван, д-р Гук Мих., проф. Вол. І. Мо...юс, Дикий Р., Дмитренко В., Качан Ярослав, Загасайло, Сімович Ю., Мартинович М., Швець, Новоженко Ст., Вбр..., Петрів В., Дорош П., Соболь І., У... Мир., Гвість Ст., Татомир Вол. Ромо..., Наболотний П., Михалюк О.; **разом 190.- доларів;**

П. Микола Москва через представника «Сучасної України» в США — 1.10 дол.

На інвалідів УПА склали в Канаді:

Гості, присутні 6 березня 1954 р. на весіллі у п. Теодора Дупнака в Торонті, — 14 доларів.

На пресовий фонд журналу «До Зброї» склали в Канаді:

Гості присутні 19 вересня 1953 р. на весіллі у Панства Марії й Михайла Гавриляків у Вінніпегу, — 20 доларів. Збірку з рамені Станиці вояків УПА в Вінніпегу перевели панна Ірина Ільків і панна Стефанія Пелек.

Усім Жертводавцям сердечну подяку складає:

ФІНАНСОВИЙ ВІДДІЛ МІСІЇ УПА

На допомогу хворим, раним та нездібним до праці воякам УПА в Європі склали в США:

з нагоди христин у Вп. П. Е. і С. Гречило дня 15.8.53 в Нью-Йорку присутні гості на руки Е. Семенка: по 5.- дол.: Е. Гречило; по 2 дол.: В. Юрків, М. Макар; по 1.- дол.: В. Козицький, С. Гречило, В. Поворозник, В. Гнатів, А. Стахів, В. Комуницький, М. Іванюк, Е. Гречило, В. Кравець, А. Дяк, П. Лучка, І. Мінко, Е. Сенко, П. Гула; по 1.04 дол.: М. Мокривський; по 0.52 дол.: В. Мілян; по 0.50 дол.: І. Мінко; **разом 25.06. доларів;**

з нагоди христин у Вп. П. С. Гарата в Трой Н. Й. дня 7.9.53 присутні гості на руки В. Терлецького: по 2.- дол.: В. Жовнію, М. Ф., В. Роман; по 1.- дол.: В. Терлецький, Е. Наболотний, П. Коцуо, І. Куцер, Т. Малевський, Мр. Гоп. І. Кошикар, С. Гарат, Р. Куцер; **разом 15.- доларів;**

з нагоди христин у Вп. П. В. Куцера в Трой Н. Й. дня 20.9.53 присутні гості на руки В. Романа: по 3.- дол.: В. Куцер; по 2.- дол.: Філь, В. Роман, Ф. М.; по 1.- дол.: Кавчак, Когуц, Бобеляк, Терновий, Наболотний, В. Клим, Жерибинський, С. Гарат, М. Войко, П. Клим, В. Макух, М. Філь, Д. Скалій, Жовнір; **разом 23 долари;**

з нагоди христин у Вп. П. І. Жеребинських в Трой Н. Й. дня 4.10.53 присутні гості на руки В. Романа: по 2.- дол.: М. Гаврилук, В. Куцер, В. Роман; по 1.- дол.: І. Курляк, Е. Консальчик, А. Жеребинська, Т. Яхвак, М. Кувольяк, І. Куцер, В. Терновий, А. Липишич, І. Фобіляк, Д. Скалій, А. Кувольяк, А. С. Липишич, Кошикар; по 0.50 дол.: Юсин; **разом 19.50 доларів;**

партійна робота в танкових частинах у бою дуже трудна. Тому, що залоги знаходяться в танках, то ця робота полягає головню в коротких зверненнях. Як тільки залоги повернулися до табору, то в табірній газетці вже могли перечитати звіт про хід оце якраз відбутої вправи. Досягнення ж найуспішніших бійців подаються у стінгазеті у приміщенні кожної частини».

Виникає питання, чи така партійна політконтроля має за наслідок скріплення чи ослаблення Совармії. Навіть як поминути мілітарні міркування, то з певністю можна сказати, що советське керівництво вважає таку контролю абсолютно необхідною. При тому воно, мабуть виходить із заложення, що Совармія без такого апарату політконтролі вже через саме зникнення тертів і обмежень наказодатної влади командирів — як чисто військове знаряддя може й стала б міцнішою, але з другої сторони змаліла б її надійність і внаслідок того ослабла б армія як зброя советської влади. Отже в основному йдеться тут про питання розподілу тягару й

зрівноважування.

Як довго державна структура й належна сюди супрематія партії не будуть загрожені якимись виразно окресленими силами, то надто скоро воно уважати негативні симптоми цієї політконтролі потенційною загрозою для нагляду партії над Совармією. Навпаки, тому що немає ніякої загрози ззовні, то вбудовані в Совармію органи політконтролі не тільки, що зможуть зберегти бажаний послух і відданість війська для держави, але й навіть це більш укріпити. А якщо колись ця відданість буде виставлена на пробу, то можна лише надіятися, що стане можливим використати це незадоволення, яке в деякій мірі безперечно існує не тільки в Совармії але й у інших ділянках советського суспільства, — для успішного знеутралізування цієї системи політичної контролі. Але тут очевидно не допоможе жоден легководущий оптимізм, а тільки ґрунтовне вивчення механізму цієї системи партійної контролі, а до якого належить як істотна й невіддільна частина і контрольний апарат в середині Совармії.

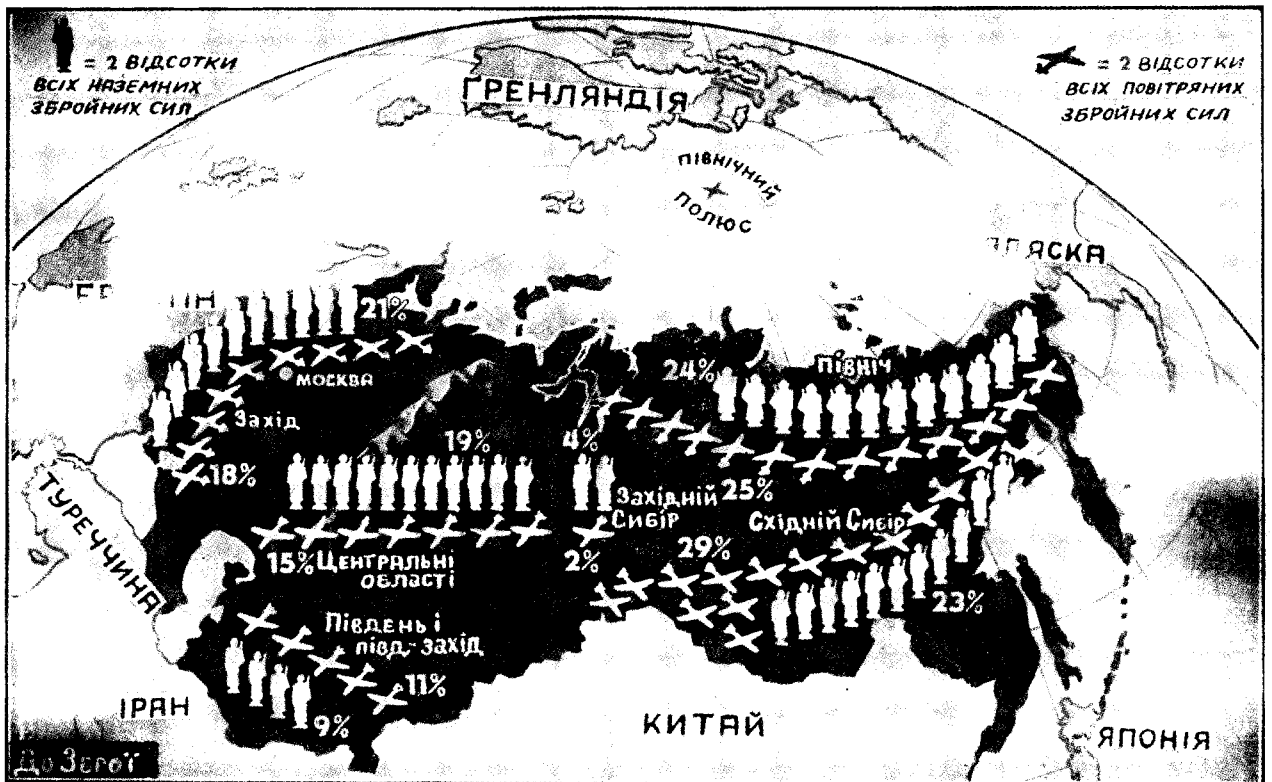
М. Б.

Стратегічні компоненти конфлікту Схід-Захід

Із загального стратегічного погляду конфлікт між Сходом і Заходом це в першу чергу протиріччя поміж континентальною і морською потугою. Історія визнає такі протиріччя

земна істота, здібна лише до завоювань та панування на суходолі.

Для морських націй море й морські шляхи це не лише додатковий потенціал, але й жит-

Карта розташування збройних сил ССРСР

закономірними. Сучасний конфлікт між Сходом і Заходом характеристичний своєю глобальною формою. Відомо, що сьогодні вже не існує ні чисто морських ні континентальних потуг у класичному розумінні. Людина, як

тевий простір. Для них морська сила є тими підвалинами, на яких стоїть життєвий інтерес нації. Для континентальних держав життєвим простором є суходіл, а море — лише додатковим. Звідси між обома силами виника-

з нагоди вінчання Вп. П. Гавриїла Мілчаковського і Євгенії Лесів дня 19.9.53 в Трой Н. Й. присутні гості на руки С. Адамчука — 42.70 доларів.

Станиця вояків УПА в Нью-Йорку бажає Новонародженим та Молодій Парі многая літа, рівнож усім Жертводавцям шле щиру подяку за їхні пожертви і на майбутне закликає пам'ятати про тих, що з любови до Батьківщини в боротьбі з окупантом втратили своє здоров'я.

За секретаря Станиці в Нью-Йорку
М. Мокривський

У «Сучасній Україні» ч. 8 (85) від 25 квітня 1954 р. на стор. 12 в шпальті подяк помилково надруковано: 1) «українці міста Філядельфія під час Різдва 1954 за ініціативою місцевої Станиці вояків УПА» — має бути: «за ініціативою місцевої групи вояків УПА»; 2) «на весіллі у п. Теодора Дупнака в Торонті — 10.- дол.» — має бути: 14 доларів.

За недогляд прохаємо вибачення у шановних Збирачів і Жертводавців.

ФІНАНСОВИЙ ВІДДІЛ МІСЦІ УПА

Адреси представників В-ва „До Зброї“:

Австралія:	Fokshan Library & Book Supply 1 Barwon Street Glenroy W. 9, Vic.	Канада:	O. I. Eliashevsky 118 Medland St. Toronto 9, Ont.
Аргентина:	Denysiuk Mykola c. Curapaligüe 790 Buenos Aires	США:	Klym Jaroslaw 114 East. 11 th Street New York 3, N. Y.
Бельгія:	Schrajter F. 4 rue des Bouleaux Cheratte, Liege чекове конто для пересилки грошей: Camp. 2 376.24	Франція і Туніс:	Soroczak Miroslaw Oury-Sud 69 Florange (Moselle)
Бразилія:	Bajluk Dmytro Caixa Postal 6 Sao Caetano do Sul Sao Paulo	Швайцарія:	Dr. Prokop Roman Wabernstr. 40 Bern
Велико-британія:	Prokop Konstantyn 25 Hillcrest Rd. London W. 3	Швеція:	Harbar Kyrylo Box 62 Huddinge
Венесуеля:	Dejneka Alexander UKRAFOT Av. Espana Edificio Panamerica Caracas Catia		